

SOCIAL MIX I UDSATTE BOLIGOMRÅDER

I ET FORSKNINGS- OG PRAKSISPERSPEKTIV

SPECIALE, KANDIDATUDDANNELSEN BY, BOLIG OG BOSÆTNING

AALBORG UNIVERSITET

EMILIE ROHR & SOFIE FROM

ANSLAG: 250.988

AALBORG UNIVERSITET
KØBENHAVN

Aalborg Universitet København
A. C. Meyers Vænge 15
2450 København SV
Danmark

Studiesekretær: Silpa Stella Rondón Pinto
Telefon: 9940 2285
ssp@sbi.aau.dk

Studenterrapport

Uddannelse:

By, Bolig og Bosætning

Semester:

4. semester

Titel på projekt:

Social mix i udsatte boligområder –
i et forsknings- og praksisperspektiv

Projektperiode:

1. februar 2018 –
31. maj 2018

Vejleder:

Rikke Skovgaard Nielsen

Studerende:

Emilie Rohr og Sofie From

Emilie Rohr

Sofie From

Antal normalsider:

104

Afleveringsdato:

30. maj 2018

Resume:

This thesis examines the existing Danish research of social mix as a planning instrument. On the basis of seven Danish studies the first analysis examines the understanding, the expectations and the effects of social mix. The results, and in particular the lack of evidence on the effects of social mix is then incorporated into the following analysis. Through interviews with eight representatives from municipalities and non-profit housing organizations it is examined why they aspire to implement social mix in their deprived housing areas. The following analysis concludes that aspiring to achieve social mix is based on a desire to attract socioeconomically advanced residents and to create socially mixed cities. These aspirations are based on political ambitions of not wanting residential areas to be segregated and represented on the ghetto-list, and it is expected that social mix is part of the solution.

ABSTRACT

This thesis examines the existing Danish research of social mix as a planning instrument. On the basis of seven Danish studies the first analysis examines the understanding, the expectations and the effects of social mix. The results, and in particular the lack of evidence on the effects of social mix is then incorporated into the following analysis. Through interviews with eight representatives from municipalities and non-profit housing organizations it is examined why they aspire to implement social mix in their deprived housing areas. The following analysis concludes that aspiring to achieve social mix is based on a desire to attract socioeconomically advanced residents and to create socially mixed cities. These aspirations are based on political ambitions of not wanting residential areas to be segregated and represented on the ghetto-list, and it is expected that social mix is part of the solution.

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. Problemfelt.....	5
1.1 Problemfelt.....	6
Problemformulering.....	9
1.2. Afgrænsning.....	9
1.3. Begrebsafklaring	10
2. Kritisk realisme	12
Kritisk realisme i dette speciale.....	14
3. Metode.....	16
3.1. Metode for første analysedel.....	17
Litteratursøgning.....	17
3.2 Metode for anden analysedel	19
3.2.1 Interviewet som en metode	19
3.2.2 Præsentation af boligområder og informanter.....	19
3.2.3. Interviewguide.....	23
3.2.4. Transskribering	23
3.2.5. Besøg i boligområderne.....	24
3.3. Analysestrategi.....	24
3.4. Specialets kvalitet.....	25
4. Forståelsesramme	27
4.1. Pierre Bourdieu	28
4.2. Forståelse af segregering.....	30
4.3. Forståelse af udsatte boligområder.....	32
4.4. Opsamling.....	35
5. Første analysedel: Social mix i danske studier.....	36
5.1. Forståelse af social mix udtrykt i danske studier.....	37
5.1.1. Delkonklusion	40
5.2. Forventninger til social mix udtrykt i danske studier	40
5.2.1. Social mix modvirker koncentration og isolation af resourcesvage beboere	41
5.2.2. Social mix modvirker negative områdeeffekter	42
5.2.3. Social mix løfter resourcesvage beboere.....	43
5.2.4. Social mix mindsker stigmatisering	45
5.2.5. Delkonklusion	47

5.3. Effekter af social mix udtrykt i danske studier.....	47
5.3.1. Udlejningsredskaber	47
5.3.2. Boligsociale indsatser	50
5.3.3. Fysiske indsatser	52
5.3.4. Salg af almene boliger	53
5.3.5. Ingen studier om social mix	54
5.3.6. Delkonklusion	55
6. Social mix i kommuner og boligorganisationer	56
6.1. Forståelse af social mix udtrykt af kommuner og boligorganisationer.....	57
6.1.1. Delkonklusion	63
6.2. Forventninger til social mix udtrykt af kommuner og boligorganisationer	64
6.2.1. Stigmatisering som en negativ områdeeffekt	64
6.2.2. Social mix skaber rollemodeller og løfter ressourcensvage beboere.....	66
6.2.3. Social mix er økonomisk fordelagtigt.....	68
6.2.4. Social mix skaber sammenhængskraft og rummelighed.....	69
6.2.5. Delkonklusion	70
6.3. Effekter af social mix udtrykt af kommuner og boligorganisationer.....	70
6.3.1. Delkonklusion	75
6.4. Manglende evidens og ønsket om at skabe social mix	76
6.4.1. Tøvende og vævende informanter	76
6.4.2. Hvor kommer forventningerne fra?	76
6.4.3. Politisk ønske om en blandet by.....	78
6.4.4. Ønske om ikke at have boligområder på ghettolisten.....	81
6.4.5. Delkonklusion	82
6.5. Ansvar for boliger til ressourcensvage beboere	82
7. Konklusion.....	86
Litteraturliste.....	90

1.

PROBLEMFELT

1.1 PROBLEMFELT

Socioøkonomisk og kulturel segregering på boligmarkedet i de største byer, er de sidste 20-30 år blevet et vigtigt tema på det boligpolitiske felt i flere vestlige lande (Christensen et al. 2015:9). I Danmark har der siden 1985 været en stigende segregering, især i de fire største byer, målt på uddannelseslængde, indkomst og offentlig forsørgelse, hvor København indtager førstepladsen som værende mest segregeret (Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter 2014 A:27). Om segregering anses som et problem er ofte et politisk spørgsmål (Ærø 2002:9). Segregering omtales dog ofte som værende negativt, og det politiske fokus på segregering skyldes blandt andet, at der ses en tendens til at sociale problemer især koncentrerer i almene boligområder samt, at der er en frygt for parallelsamfund og integrationsvanskeligheder (Andersen et al. 2000:71; Bech-Danielsen & Stender 2017:12).

UDSATTE BOLIGOMRÅDER OG BEBOERSAMMENSÆTNING

De sociale udfordringer, der i dag ses i store dele af den almene boligsektor, og særligt i de udsatte almene boligområder, har været til stede i mange år. Det store eksperimenterende almene byggeboom i 1960'erne og 1970'erne afledte en række problemer af økonomisk, social og fysisk karakter. Udbuddet af store familieboliger blev for stort i den almene sektor blandt andet som følge af, at ejerboliger i forstæderne blev populære og økonomisk rentable, hvilket betød, at der opstod udlejningsvanskeligheder og dermed økonomiske problemer i mange almene boligafdelinger. Dertil kom, at der kort tid efter opførelsen af boligbyggerierne opstod omfattende byggeskader. Udlejningsvanskelighederne blev forsøgt afhjulpnet af den kommunale anvisningsret til udsatte og indvandrere, hvilket havde den konsekvens, at den almene boligsektor i midten af 1980'erne i høj grad var bosat af socialt udsatte og resourcesvage beboere (Bech-Danielsen & Stender 2017:14-15).

Som konsekvens af de udfordringer, der sås i mange almene boligområder, har der i perioden siden slutningen af 1960'erne været forskellige typer af boligpolitiske- og sociale indsatser rettet mod de pågældende udfordringer (Bech-Danielsen & Christensen 2017:17-34). I de første indsatser, hvis formål var at rette op på de mange og store byggeskader, der sås i mange byggerier opført i 1960'erne og 1970'erne, var der en forventning om, at fysiske udbedringer ville resultere i sociale forbedringer i form af en ændret og mere ønsket beboersammensætning, fordi boligområderne fysisk var forbedret (Bech-Danielsen & Stender 2017:17). By- og boligpolitisk var der i den første generation af indsatser opstået en erkendelse af, at udfordringerne i boligområder havde mange årsager og, at der var behov for en målrettet indsats for at afhjælpe problemerne (Bech-Danielsen & Christensen 2017:23). Det viste sig dog, at disse fysiske indsatser ikke havde den ønskede effekt på de sociale udfordringer (Bech-Danielsen & Stender 2017:17). Derfor konkluderedes det i en evaluering, at de sociale og fysiske udfordringer ikke alene skulle løses ved hjælp af fysiske indsatser, men også af sociale. Disse indsatser skulle være samspillende og helhedsorienterede, hvilket de første boligsociale helhedsplaner i 1994 blandt andet blev udtryk for (Bech-Danielsen & Christensen 2017:25-28). På trods af, at de mange indsatser gennem årene havde stoppet den negative udvikling, sås der stadig sociale problemer i boligområderne (Bech-Danielsen & Stender 2017:17).

I årtusindeskiftets første årti opstod tegn på et politisk fokus på blandet beboersammensætning som løsning på koncentrationen af udfordringer i visse almene boligområder (Bech-Danielsen & Stender 2017:18-19). Dette er en tendens, der ses endnu i dag og som forventes at fortsætte (Bech-Danielsen & Christensen 2017:172).

BLANDET BEBOERSAMMENSÆTNING SOM PARADIGME

Den daværende regerings *Strategi mod ghettoisering* fra 2004 er et eksempel på, hvordan social mix anskues og anvendes som et planlægningsværktøj til at løse udfordringerne i udsatte boligområder (Regeringen 2004). I forlængelse heraf blev en række indsatser udrullet med det formål at ændre ved beboersammensætningen i de udsatte boligområder. Eksempelvis trådte en forsøgsordning om salg af almene boliger i kraft i 2005, og blev i 2006 en permanent lov (Capacent & sbs rådgivning 2007:6). Lovændringen havde til formål at få ressourcestærke beboere til at købe almene boliger og dermed skabe en mere *varieret* beboersammensætning (Bech-Danielsen & Christensen 2017:31).

Ydermere havde boligaftalerne i 2005 og 2006 blandt andet til formål at modvirke den “ghettoisering¹” og øget segregering, der sås i nogle boligområder samt at skabe en mere *balanceret* beboersammensætning (Bech-Danielsen & Christensen 2017:33; Christensen et al. 2015:18,34). For at opnå målsætningerne blev især nye regler for fleksibel- og kombineret udlejning ændret, så boligorganisationer² og kommuner i samarbejde i højere grad kunne kontrollere til- og fraflytningen af boligområder og dermed beboersammensætningen (Christensen et al. 2015:34; Bech-Danielsen & Christensen 2017:31). Også en række øvrige udlejningsredskaber blev i denne periode introduceret, som alle gav kommuner og boligorganisationer mulighed for i højere grad at styre og regulere beboersammensætningen i deres boligområder (Christensen et al. 2015:34-44).

I 2010 blev endnu en boligaftale indgået, og med denne fulgte et politisk mål om at halvere antallet af såkaldte ghettoområder. I forlængelse af dette introduceredes ghettolisten, hvor der kan argumenteres for, at: “*Den giver kommuner og boligafdelinger yderligere incitament til at udvikle en mere blandet beboersammensætning i boligområderne (...)*” (Bech-Danielsen & Stender 2017:18-19). Dette fordi kriterierne for at optræde på ghettolisten er baseret på en række socioøkonomiske forhold hos beboerne. Ændres beboersammensætningen tilstrækkeligt i et boligområde, kan det betyde, at en boligafdeling ikke længere fremgår af ghettolisten.

Også udenfor den almene sektor er der et fokus på blandet beboersammensætning. Eksempelvis blev der i 2015 vedtaget en planlovsændring, som betød, at kommuner i nye lokalplanområder kan gøre krav på, at 25 procent af boligmassen forbeholdes nye almene boligbebyggelser. Formålet med ændringen var blandt andet at skabe en blandet beboersammensætning gennem forskellige boligtyper,

¹ Begrebet ghetto er meget omdiskuteret. I afsnittet *Forståelse af udsatte boligområder* vil det bliver belyst yderligere.

² I dette speciale anvendes begrebet boligorganisationer om organisationer, der administrerer almene boliger. Vi er bekendt med, at nogle boligorganisationer kalder sig boligforeninger, men da begreberne dækker over det samme vælger vi at anvende begrebet boligorganisation. Desuden er vi bevidste om, og anvender også, skelnen mellem boligorganisationer og boligafdelinger.

hvilket af de politiske forligsparter ansås for at have betydning for sammenhængskraften og for at modvirke segregeringen (Sjøgreen et al. 2015).

I 2018 satte Statsminister Lars Løkke Rasmussen i endnu en nytårstale fokus på de udsatte boligområder (Rasmussen 2018). Ifølge ham skal ghettoer nu helt afvikles, og det skal blandt andet ske ved at rive boliger ned, for derefter at fordele beboerne og genhuse dem i forskellige områder. Også tilflytningen til boligområderne skal reguleres og ifølge Løkke skal: “[...] [vi] *lukke hullerne i Danmarkskortet og genskabe de blandede kvarterer, hvor vi møder hinanden på kryds og tværs.*” (Rasmussen 2018).

Nytårstalen lagde op til en ny ghettoplan fra regeringen, og den udkom i marts 2018. Af det nye ghettoudspil fremgår det, at en af hovedindsatserne er en: “*Mere håndfast styring af hvem der kan bo i udsatte boligområder.*” (Regeringen 2018:8). Dette udmundede sig i en række vedtagelser i maj 2018, som blandt andet betyder, at kommuner ikke må anvise beboere på visse sociale ydelser til udsatte boligområder samt, at kommuner og boligorganisationer *skal* anvende fleksibel udlejning i udsatte boligområder så personer, der er i beskæftigelse eller under uddannelse kan komme forrest i køen til at få en almen bolig (Regeringen et al. 2018:7).

OMRÅDEEFFEKTER OG SOCIAL MIX

Der kan altså argumenteres for, at blandet beboersammensætning de sidste årtier er blevet set som en af løsningerne på flere af udfordringerne i udsatte boligområder, og at det er et paradigme i byplanlægningen. I international sammenhæng har forskere længe beskæftiget sig med blandet beboersammensætning og i denne sammenhæng anvendes begrebet *social mix*. Social mix kan ses i som et planlægningsværktøj, der skal modvirke det der i forskningen kaldes områdeeffekter. Siden slutningen af 1980’erne har især international forskning beskæftiget sig med at studere områdeeffekter. Ved områdeeffekter menes, om et givent boligområde har effekter eller indvirken på dets beboere. Herunder også, hvilke faktorer, der kan være medvirkende til denne indvirken. Disse faktorer kan eksempelvis være, hvordan forældres lave uddannelses- og indkomstniveau har en betydning for deres børns opvækst og uddannelse. Det kan også handle om mere institutionelle faktorer, såsom hvordan skolelærere og pædagoger behandler elever og børn anderledes, fordi de bor i udsatte boligområder. Også faktorer såsom, hvordan et boligområdes fysiske udtryk kan give et dårligt ry eller hvordan strukturelle forhold på boligmarkedet giver incitament for ressourcestærke til at vælge visse boligformer til og andre fra (Schultz Larsen 2017:83-86). I den internationale forskning er der dog ikke enighed om, hvorvidt der findes evidens for områdeeffekter. Nogle studier peger på, at der kun findes begrænset evidens, hvorimod andre mener, at der slet ikke findes evidens for områdeeffekter (Schultz Larsen 2017:83). En af de faktorer, som studierne af områdeeffekter beskæftiger sig med, er social mix. Det vil sige, hvordan social mix har en påvirkning på boligområde og/eller individer. Størstedelen af den europæiske og nordamerikanske forskning indikerer, at ressource svage beboere “skades” af at være bosat i et område med en stor andel beboere, der også er ressource svage. Således hersker der ikke umiddelbart tvivl om, at der findes *negative* områdeeffekter. Dog er der diskussioner om, hvorvidt ressource svage beboere hjælpes og løftes ved at bo i boligområder med ressourcestærke (Galster & Friedrichs 2015:175, 178; Schultz Larsen 2017:94).

PROBLEMSTILLING

At forskningen ikke kan bidrage med entydig evidens for effekterne af social mix på boligområde og/eller beboere, har ledt til en undren over, hvorfor der i dansk byplanlægning, og især i relation til udsatte boligområder, er et så stort fokus på social mix. I den forbindelse er vi ikke umiddelbart stødt på meget dansk forskning, der beskæftiger sig med social mix og ikke mindst, hvordan social mix påvirker boligområder og individer. Derfor ønsker dette speciale at undersøge, hvilken dansk viden, der foreligger om social mix. På baggrund af at have afdækket og undersøgt denne viden ønskes det at undersøge, hvorfor kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix i udsatte boligområder.

Dermed beskæftiger specialet sig med, hvad danske studier ved om social mix og dets effekter i en dansk kontekst. At specialet beskæftiger sig med danske studier og ikke internationale studier skyldes to ting. For det første, at danske udsatte boligområder og den almene boligsektor adskiller sig fra internationale udsatte boligområder (Whitehead & Scanlon 2017), hvorfor der kan argumenteres for, at resultaterne fra internationale studier ikke kan overføres direkte til dansk kontekst. For det andet undersøger dette speciale, hvorfor danske kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix, og vi forventer i den forbindelse, af samme årsag som ovenstående, at kommuner og boligorganisationer beskæftiger sig med danske studier og deres viden om social mix frem for internationale studier. Dette leder til nedenstående problemformulering.

PROBLEMFORMULERING

Dette speciale undersøger hvilken viden, der foreligger om social mix som planlægningsværktøj. På baggrund heraf undersøges det, hvorfor kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe efter social mix i udsatte boligområder.

1.2. AFGRÆNSNING

Dette speciale har begrænset sig til at beskæftige sig med fire udsatte almene boligområder. Dette valg skyldes, at de tilknyttede respektive kommuner og boligorganisationer anvender en række midler i disse boligområder til at skabe social mix. Det er valgt at undersøge, hvilken viden der foreligger om social mix og i forlængelse heraf, hvorfor kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix. Dette betyder, at repræsentanter fra netop kommuner og boligorganisationer er interviewet, fordi de forventes at kunne sige noget om ovenstående. Dermed er specialet afgrænset fra at beskæftige sig med boligsociale medarbejders syn på effekterne af social mix. Dette fordi at de ikke forventes at kunne bidrage med samme viden om de strategiske tanker om at skabe social mix, men derimod muligvis blot vil kunne sige noget om effekterne på beboerniveau. Yderligere er specialet afgrænset fra at beskæftige sig med kvantitativ empiri, men beskæftiger sig kun indirekte med kvantitativ empiri, der fremgår af de danske studier om social mix. Kvantitativ data kunne bidrage til at undersøge udviklingen i beboersammensætningen i de respektive udsatte boligområder. Dog er specialet afgrænset fra dette, da kvantitativ data ikke egner sig til at svare på, *hvorfor* kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix, men snarere kan svare på *om* der er skabt social mix.

1.3. BEGREBSAFKLARING

SOCIAL MIX

Der kan skelnes mellem to begrebsforståelser og anvendelser af social mix i dette speciale. På den ene side social mix som beboersammensætning, og på den anden side social mix som et planlægningsværktøj.

Som beboersammensætning: I praksis- og forskningssammenhæng anvendes udtrykkene *blandet beboersammensætning*, *varieret beboersammensætning* og *robust beboersammensætning*. Her dækker begrebet over, at en beboersammensætning i et boligområde er blandet på forskellige parametre. Disse parametre kan eksempelvis være indkomst-, beskæftigelses- og uddannelsesniveau.

Begrebet social mix omfatter dog ikke blot beboersammensætningen, men når der er opnået en blanding i beboersammensætningen ud forskellige parametre og således bliver mere heterogen. I afsnittet *Forståelse af social mix udtrykt i de danske studier* vil social mix blive yderligere uddybet.

Der vil i nogle tilfælde være skrevet beboersammensætning frem for social mix. Dette skyldes, at der ikke kan skrives social mix, fordi social mix udgør en beboersammensætning som *er* blandet på forskellige parametre. Dette står således i modsætning til beboersammensætning, som blot er udtryk for sammensætningen af beboere i et boligområde.

Som planlægningsværktøj: Begrebet dækker over, at social mix i forskningssammenhæng omtales som et paradigme i byplanlægningen og er et forskningsbegreb (Christensen 2015:169). Således er social mix i denne sammenhæng ikke blot beboersammensætning. Derimod rummer begrebet social mix, når beboersammensætning anvendes som et planlægningsværktøj. Når der tales om social mix som planlægningsværktøj handler det således om, at social mix forventes at løse en række udfordringer i de udsatte boligområder og anvendes af kommuner og boligorganisationer med dette formål.

UDSATTE BOLIGOMRÅDER

Udsatte boligområder omfatter almene boligområder, hvor der er en relativ høj koncentration beboere med eksempelvis lavt uddannelses-, beskæftigelses- og indkomstniveau. Desuden kan de udsatte boligområder været præget af andre udfordringer såsom hærværk, utryghed og fraflytning af ressourcestærke beboere. Det er et bevidst valg, at udsatte boligområder i dette speciale ikke omtales som ghettoer, omend nogle af de kriterier, der karakteriserer ghettoer også er gældende for udsatte boligområder. Begrebet vil blive yderligere begrebsafklaret i afsnittet *Forståelse af udsatte boligområder* ligesom, at årsagen til fravalget af ghettobegrebet også uddybes yderligere.

RESSOURCESTÆRKE OG RESSOURCESVAGE

Dette speciale anvender begreberne *ressourcestærk* og *ressourcesvag*. Disse begreber anvendes for at beskrive personer eller grupper, der enten har relativt få eller relativt mange økonomiske, sociale eller kulturelle ressourcer. Ressourcestærke personer er ofte personer med et omfattende netværk, et arbejde og/eller uddannelse. Derimod er resourcesvage personer ofte personer, der ikke har et stort socialt netværk, manglende eller ingen uddannelse eller ikke er i beskæftigelse. Begreberne ressourcestærke og resourcesvage anvendes også, da størstedelen af de danske studier om social mix, bruger en eller begge betegnelserne (Ellerbæk & Høst 2012:10,12; Jakobsen & Larsen 2016:23, 33; Christensen et al. 2015:13; Capacent & sbs rådgivning:3, 24; Bech-Danielsen & Mechlenborg 2017:9; Bech-Danielsen & Stender:211).

2.

KRITISK REALISME

Dette afsnit vil redegøre for specialets videnskabsteoretiske ramme, kritisk realisme. I forlængelse heraf vil der blive redegjort for, hvordan kritisk realisme influerer på specialets forskningsdesign.

ONTOLOGISK REALISME OG EPISTEMOLOGISK RELATIVISME

Indenfor videnskabsteori opereres der med de to grundbegreber *ontologi* og *epistemologi*. Disse refererer til, hvilken virkelighed videnskaben skal producere viden om (ontologi) samt hvad viden er, hvordan denne viden bør produceres, og hvad der kan opnås viden om (epistemologi) (Juul & Pedersen 2012:14). I denne forbindelse omtales begreber som realisme og relativisme. Hvor en videnskabsteoretisk retning med en realistisk ontologi, såsom positivismen, mener, at virkeligheden eksisterer, så vil en relativistisk ontologi være, at virkeligheden ikke eksisterer, men at den fremstår sådan, fordi virkeligheden derimod er socialt konstrueret (Juul & Pedersen 2012:15; Pedersen 2012:188).

I den videnskabsteoretiske retning kritisk realisme er der den opfattelse, at der findes en virkelighed, men at vores viden om den er socialt konstrueret. Dermed gøres der op med ideen om, at virkeligheden enten kan forstås som *virkelig* eller som socialt konstrueret. Forståelsen af virkeligheden og videnskaben er således, at virkeligheden findes, selvom vi ikke har konstrueret begreber, teorier eller modeller for den (Jespersen 2017:147,170). Dette er grunden til, at kritisk realisme har en realistisk ontologi og en relativistisk epistemologi (Buch-Hansen & Nielsen 2012:285).

DIMENSIONER OG DOMÆNER

Den kritiske realismes ontologi og epistemologi fører til en skelnen mellem to dimensioner. *Den transitive dimension* og *den intransitive dimension*. Den transitive dimension udgør den viden, vi har tilegnet os om virkeligheden i form af eksempelvis begreber, teorier og modeller. Dette kan forstås som "*videnskabernes råmateriale*" (Buch-Hansen & Nielsen 2012:280). Det er med dette råmateriale, at vi kan forsøge at forstå virkeligheden. Hvor den transitive dimension altså udgør den viden, vi har om virkeligheden, dækker den intransitive dimension den egentlige virkelighed, som findes "*derude*". Dermed er de to dimensioner direkte udtryk for den kritiske realismes epistemologi og ontologi, og den kritiske realismes forståelse er i forlængelse heraf, at virkeligheden findes uanset om vi har transitive objekter til at forstå den eller ej (Buch-Hansen & Nielsen 2012:281,285).

Den kritiske realisme og dets ideer om virkeligheden og videnskab er udviklet på baggrund af en kritik af positivismen og dets synspunkt om at: "*(...) virkeligheden er det, som lader sig erfare med de menneskelige sanser.*" (Buch-Hansen & Nielsen 2012:278). Der er derimod en forståelse af virkeligheden som værende dyb. Dette vil sige, at virkeligheden viser sig for os men, at der kan findes "*mere virkelighed*", hvis man går bag om den. Når kritisk realisme mener, at virkeligheden er dyb, skal det ses som et åbent system, som er i konstant forandring (Jespersen 2017:146). Derfor kan virkeligheden ses som tre niveauer eller domæner: *Det empiriske domæne* består af vores erfaringer, data og observationer om virkeligheden. *Det faktiske domæne* består af de tendenser og begivenheder, der findes, men som ikke nødvendigvis er begrebsliggjort eller tilegnet viden om. Disse to domæner

kan ses som virkeligheden, der kan erfares og observeres. Det sidste domæne, *det dybe domæne*, er udtryk for den kritiske realismes kritik og afstandstagen fra positivismens realistiske epistemologi. *Det dybe domæne* består af strukturer og mekanismer, der ikke umiddelbart kan observeres og som danner grundlaget for det empiriske og faktiske domæne. Det dybe domæne kan således med sine strukturer og mekanismer påvirke tendenser og begivenheder i det faktiske domæne, og det er hos kritiske realister netop det dybe domæne, som videnskaben skal rette opmærksomhed mod. Dette fordi afdækningen af strukturer og mekanismer i det dybe domæne kan forklare begivenheder (Buch-Hansen & Nielsen 2012:281-282; Jespersen 2017:148). Dette vil sige, at begivenheder kan være påvirket af mange forskellige strukturer og mekanismer, som indgår i et komplekst samspil, og det er derfor virkeligheden anses som værende dyb (Buch-Hansen & Nielsen 2012: 283; Jespersen 2017:147). Det er således videnskabens rolle at beskæftige sig med det dybe domæne for at konstruere viden om virkeligheden, hvis ikke allerede eksisterende viden kan forklare de begivenheder, der finder sted i denne virkelighed (Jespersen 2007:146-148). I forlængelse heraf mener kritiske realister, at videnskabens rolle er bevæge sig fra det empiriske og faktiske domæne til det dybe domæne. Det vil sige, at videnskaben ikke blot skal beskæftige sig med virkeligheden som den fremstår, men skal beskæftige sig med de underliggende strukturer og mekanismer, der påvirker og skaber begivenheder i virkelighedens verden (Buch-Hansen & Nielsen 2012:285).

KRITISK REALISME I DETTE SPECIALE

Ifølge kritisk realisme skal der være en redegørelse for, hvad videnskaben skal beskæftige sig med, når der produceres viden. Det vil sige en redegørelse af virkeligheden, i dette speciale social mix (Jespersen 2017:149). Med problemfeltet sættes rammen for, hvad specialet producerer viden om. I specialet skelnes der mellem den kritiske realismes transitive og intransitive dimension, hvilket problemformuleringen er en direkte konsekvens af. Den transitive dimension relaterer sig til første del af problemformuleringen, som spørger til den viden, der foreligger om social mix. Dette udgør altså specialets *råmateriale*. Den intransitive dimension relaterer sig til anden del af problemformuleringen, som spørger hvorfor kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix. Således falder problemformuleringen under den kritiske teoris metodologi: At stille opklarende og forklarende "hvorfor"-spørgsmål på baggrund af den viden, der foreligger om verden - her viden om social mix og dets effekter. Dermed er den videnskabelige praksis i dette speciale at: "[...] *knytte an til eksisterende viden og på grundlag heraf udvikle [vores] eget perspektiv.*" (Buch-Hansen & Nielsen 2012:301). Det faktiske domæne er interessant, fordi det er her fænomener såsom effekter af social mix eksisterer - uanset vores viden om det. Det vil sige, at de effekter af social mix, som efterspørges i problemfeltet godt *kan* eksistere, men at videnskaben endnu ikke har erfaret dem. Dette leder specialet mod det dybe domæne. Anden analysedel tager udgangspunkt i konklusionerne fra den første, hvorfra det spørges, hvorfor kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix i udsatte boligområder. Hermed arbejdes der på det dybe domæne for at finde forklaringer på ovenstående spørgsmål. Der tages også afsæt i det dybe domæne, når det belyses, hvilke udfordringer, der findes i forbindelse med at skabe social mix. Således arbejder dette speciale i spændingsfeltet mellem det empiriske, faktiske og dybe domæne og mellem den transitive og intransitive dimension, og der foregår en bevægelse fra de observerbare fænomener til en identifikation af hvad, der er årsag til disse fænomener. Denne bevægelse består i at undersøge, hvilken viden, der foreligger om social

mix og dets effekter, hvorefter konklusionen på denne del af problemformuleringen tages med i anden analysedel.

Kritisk realisme ser videnskaben som havende et frigørende mål. Der skal produceres viden om uretfærdige strukturer og mekanismer i samfundet med det formål at kritisere og forandre samfundet (Buch-Hansen & Nielsen 2012:314). Dette speciales vidensproduktion skal dog ikke ses som værende normativt eller frigørende. Derimod vil specialet til tider være kritisk, diskuterende og perspektiverende, hvilket især gør sig gældende i den sidste del. Den kritik der rejses relaterer sig til fænomenet - at det ønskes at skabe social mix på trods af, at der ikke foreligger meget viden om social mix og dets effekter.

3.

METODE

I dette afsnit vil der blive redegjort og argumenteret for metoder og valg anvendt til at besvare specialets problemformulering. Som følge af at specialet udgøres af to analysedele, vil dette metodeafsnit være opdelt derefter. Afsnittet beskriver metoderne samt analysestrategien for de to analysedele. Til sidst vil specialets kvalitet blive vurderet med udgangspunkt i begreberne validitet og reliabilitet.

3.1. METODE FOR FØRSTE ANALYSEDEL

Dette metodeafsnit vil præsentere metoder og valg foretaget i forbindelse med specialets første analysedel. Det vil blive præsenteret, hvordan litteratursøgningen af de danske studier er foregået, hvorefter disse studier vil blive præsenteret.

LITTERATURSØGNING

Dette speciales første analysedel undersøger hvilken viden, der foreligger om social mix som planlægningsværktøj, hvilket gøres med udgangspunkt i danske studier. Derfor er der foregået en litteratursøgning. Litteratursøgningen havde til formål at finde danske studier, der beskæftiger sig med social mix. Vi opstillede derfor to krav til disse studier. For det første var det et krav, at studierne skulle have social mix som genstandsfelt eller at beskæftige sig med midler til social mix. For det andet skulle studierne beskæftige sig med social mix i udsatte boligområder i Danmark. Dette betyder, at studierne ikke kunne tage udgangspunkt i et boligområde med mange ressourcestærke beboere, hvori der allerede var social mix.

Litteratursøgningen foregik først og fremmest ved *sneboldmetoden* (Lynggaard 2010:141). Når sneboldmetoden anvendes, vælges et til flere moderdokumenter, som omhandler det, der undersøges. Herefter følges litteraturreferencerne fra moderdokumentet til andre dokumenter, hvorefter de nye referencer igen følges til nye dokumenter. Dette gøres til der ikke kan spores flere nye dokumenter om feltet. Således vil alle dokumenterne være knyttet sammen af referencer. Ideen med denne metode er, at studier inden for samme felt vil referere til hinanden således, at de dokumenter, der er væsentlige inden for feltet bør dukke op (Lynggaard 2010:141).

Litteratursøgningen tog udgangspunkt i to de moderdokumenter "*A Danish Tale of Why Social Mix Is So Difficult to Increase*" af Gunvor Christensen (2015) og "*Erfaringer med at ændre det sociale mix i udsatte boligområder*" af Gunvor Christensen et al. (2015). Referencer i disse dokumenter blev fulgt til en række andre dokumenter, hvor nogle passede til ovenstående krav, mens andre blev valgt fra, hvis de ikke kunne opfylde disse krav. Referencer blev dog også fulgt, selvom dokumenterne ikke opfyldte kravene. Sådan fortsatte litteratursøgningen til der ikke kunne findes flere studier, som opfyldte kravene.

Yderligere blev der også søgt efter litteratur på Aalborg Universitets biblioteks søgemaskine Primo samt Google Scholar. Efter brug af sneboldmetoden og søgninger blev syv danske studier udvalgt. I forbindelse med litteratursøgningen blev det klart, at Gunvor Christensen er en af de danske forskere, der har beskæftiget sig mest med social mix. For at sikre at vi ikke havde overset nogle væsentlige dokumenter i vores litteratursøgning, tog vi kontakt til Gunvor Christensen. Hun kunne bekræfte, at der ikke manglede nogle væsentlige danske studier. De syv danske studier om social mix vil blive præsenteret i nedenstående.

PRÆSENTATION AF STUDIER OM SOCIAL MIX

- *Evaluering af salg af almene boliger som ejerboliger* er udarbejdet af Capacent a/s og sbs rådgivning for det daværende socialministerium i 2007. Evalueringen er udarbejdet i forbindelse med, at regeringen i 2004 og 2005 lavede henholdsvis en forsøgsordning og en permanent ordning om salg af almene boliger. Det er disse to ordninger, der bliver evalueret i denne rapport (Capacent & sbs rådgivning 2007:1).
- *Udlejningsredskaber i almene boligområder* er udarbejdet af Lise Sand Ellerbæk og Anders Høst fra SFI, Det Nationale Forskningscenter for Velfærd (herefter SFI). Studiet blev udarbejdet i samarbejde med Rambøll og udkom i 2012. Den er bestilt af det daværende Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter og undersøger, hvordan udlejningsredskaberne anvendes i boligafdelinger samt, hvordan kommuner og boligorganisationer vurderer, at udlejningsredskaberne fungerer. Desuden undersøges det, om udlejningsredskaberne har ændret beboersammensætningen (Ellerbæk & Høst 2012:9-10).
- *Erfaringer med at ændre det sociale mix i udsatte boligområder* er udarbejdet af Gunvor Christensen, Rune Christian Holger Jørgensen og Malene Rode Larsen fra SFI i samarbejde med Rambøll og udkom i 2015. Undersøgelsen er en del af en større evaluering af Landsbyggefondens 2006-2010-midler og undersøger behovet og mulighederne for, at udlejningsredskaber anvendes til at regulere beboersammensætningen i udsatte boligområder (Christensen et al. 2015:7).
- *A Danish Tale of Why Social Mix Is So Difficult to Increase* er en artikel skrevet af Gunvor Christensen. Den udkom i en specialudgave af tidsskriftet *Housing Studies* i 2015. Artiklen indgår også i Christensens ph.d.-afhandling, og i artiklen undersøges det, hvorvidt boligsociale indsatser kan øge social mix i udsatte boligområder (Christensen 2015:252).
- *Boligsociale indsatser og huslejestøtte* er udarbejdet af Vibeke Jakobsen og Malene Rode Larsen fra SFI i samarbejde med Rambøll og udkom i 2016. Den undersøger blandt andet, hvordan og hvorvidt boligsociale indsatser og huslejestøtte har en effekt på beboersammensætningen i udsatte boligområder (Jakobsen & Larsen 2016:7).
- *Renovering af almene boligområder* er udarbejdet af Claus Bech-Danielsen og Mette Mechlenborg fra SBI, Statens Byggeforskningsinstitut (herefter SBI) og udkom i 2017. Undersøgelsen kortlægger og evaluerer de fysiske indsatser, der har været i perioden 2014-2016. Den vurderer disse indsatsers effekt på arkitekturen i boligområder, boligkvalitet, det sociale liv og beboersammensætningens udvikling (Bech-Danielsen & Mechlenborg 2017:4,8).
- *Fra ghetto til blandet by* er udarbejdet af Claus Bech-Danielsen og Marie Stender og udkom i 2017. Her vurderes effekterne af forskellige fysiske indsatser i bystrategisk kontekst, der har været brugt som midler til at forbedre udsatte boligområder nationalt og internationalt (Bech-Danielsen & Stender 2017:4,14).

3.2 METODE FOR ANDEN ANALYSEDEL

Dette metodeafsnit vil præsentere metoder og valg foretaget i forbindelse med specialets anden analysedel. Her vil der blive argumenteret og redegjort for anvendelsen af interviewet som metode. Derudover vil informanter fra kommuner og boligorganisationer samt boligområder blive præsenteret. Desuden vil der blive redegjort for overvejelser om interviewguiden og transskribering af interviews.

3.2.1 INTERVIEWET SOM EN METODE

Interviewet anvendes som metode i dette speciale, da det har sin styrke i at skabe viden om, hvordan mennesker oplever og forstår forskellige fænomener. Ved interviewet bliver viden produceret gennem menneskelige relationer og den interaktion, der er mellem interviewer og den interviewede (Brinkmann & Tanggaard 2010 A:31). Dermed giver interviewet dermed social konstrueret viden, hvilket er overensstemmende med specialets videnskabsteori, kritisk realisme, som netop har en relativistisk epistemologi. Interviewet skal således bidrage til at forklare *hvorfor* kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix. Det er omvendt ikke formålet, at specialet skal forstå de interviewedes oplevelser eller at "[...] *afdekke mønstre for social samhandlen i livsverden*" (Juul 2012:104), som formålet er med et fænomenologisk videnskabsteoretisk udgangspunkt.

Vi ønsker med dette speciale netop at undersøge, hvorfor kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix i udsatte boligområder, hvorfor interviewet anvendes som metode til at svare på denne del af problemformuleringen. Interviewene havde karakter af at være semistrukturerede. Her stilles den interviewede spørgsmål, som er fastlagt i forvejen af interviewerens interviewguide, men med mulighed for, at der kan stilles uddybende og supplerende spørgsmål, som ikke fremgår af interviewguiden. Desuden kan interviewer spørge ind til emner, der viser sig interessante under interviewet (Brinkmann & Tanggaard 2010 A:34-36). Der er foretaget otte interviews med otte informanter. Heraf repræsenterer fire informanter kommuner, mens fire informanter repræsenterer boligorganisationer. Boligområder og informanter vil blive præsenteret i nedenstående.

3.2.2 PRÆSENTATION AF BOLIGOMRÅDER OG INFORMANTER

De otte interviews tager udgangspunkt i fire boligområder, og for hver af disse boligområder er der som hovedregel interviewet en repræsentant fra henholdsvis kommunen og boligorganisationen, der har de almene boliger i boligområdet.

VALG AF BOLIGOMRÅDER

Der er taget udgangspunkt i fire udsatte boligområder beliggende i Danmark. Disse er Vejleåparken i Ishøj Kommune, Charlotteager i Høje-Taastrup Kommune, Gellerupparken/Toveshøj i Aarhus

Kommune og Mjølnerparken i Københavns Kommune. Dog vil det af nedenstående præsentation og i analysen fremgå tre udsatte boligområder i Høje-Taastrup Kommune. Dette skyldes, at interviewet med informanterne fra Høje-Taastrup Kommune og Domea.dk omtalte alle boligområderne, og ikke kun Charlotteager. Dette betyder, at Taastrupgård ikke repræsenteres af en medarbejder fra den respektive boligorganisation. Desuden skal det nævnes, at der tages udgangspunkt i boligområder, men at der i disse boligområder godt kan være flere boligafdelinger og boligorganisationer. Dette er gældende for boligområderne i Charlotteager og Vejleåparken. Vi har valgt kun at interviewe én repræsentant for én boligorganisation i hver af disse boligområder, da det ellers ville blive for omfattende. Dette betyder blot, at det er de repræsenterede boligorganisationers perspektiver, der konkluderes på i dette speciale.

Boligområderne er alle valgt, da boligorganisationer og kommuner i disse boligområder anvender midler, der kan være med til at skabe social mix. Desuden er boligområderne valgt, da de alle har været eller er repræsenteret på regeringens ghettoliste. Andre udsatte boligområder kunne være valgt, men da det afgørende er, at de er udsatte og, at der anvendes midler til at skabe social mix er ovenstående valgt. Desuden er specialets fokus ikke det fysiske og dermed boligområderne i sig selv, hvorfor det ikke anses som afgørende præcist, hvilket boligområde, der tages udgangspunkt i. Dette skrives med fare for at skære alle udsatte boligområder over én kam, hvilket ikke er ønsket. Udsatte boligområder adskiller sig fra hinanden på mange punkter.

Herunder vil de fire boligområder blive præsenteret, ligesom der vil blive redegjort for, hvilke midler der anvendes til at skabe social mix, og at de interviewede informanter vil blive præsenteret.

PRÆSENTATION AF BOLIGOMRÅDER

Charlotteager (opført i 1973-1974) er beliggende i Hedehusene i Høje-Taastrup Kommune. Det er Boligselskabet DFB, der har boligområdet, men det administreres af Domea.dk³. Boligområdet udgør 405 familieboliger (Domea.dk 2018). I Høje-Taastrup Kommune ligger også Taastrupgård (opført i 1972) og Gadehavegård (opført i 1977) (Høje-Taastrup et al. 2017:47). Alle tre boligområder indgår i en strategisk samarbejdsaftale, som en række aktører, herunder kommune og boligorganisationer, samarbejder om. Heri fremgår det at:

“Det er visionen at udvikle Taastrupgård, Gadehavegård og Charlott kvarteret fra at være isolerede enklaver med en skæv beboersammensætning og dårligt omdømme til at blive velfungerende byområder med en robust social balance [...]” (Høje-Taastrup Kommune et al. 2017:10).

I alle tre boligområder er der desuden boligsociale helhedsplaner (Høje-Taastrup Kommune et al. 2017:52). Derudover har der været en række fysiske tiltag, som har haft til formål at gøre boligområderne mere attraktive og forbinde dem til resten af byen. Yderligere har Høje-Taastrup Kommune og de respektive boligorganisationer lavet aftaler om fleksibel udlejning (Bilag 6:5).

³ Domea.dk er et administrationsselskab, som varetager en række administrative opgaver for boligorganisationer. Domea.dk er derfor ikke en boligorganisation, men vil i dette speciale blive omtalt sådan for læsevenlighedens skyld.

Vejleåparken (opført i 1970-1973) er beliggende i Ishøj Kommune og administreres af Boligforeningen AAB (herefter AAB). Boligområdet udgør 2046 boliger. I perioden 2004-2007 blev der foretaget en omfattende fysisk renovering af Vejleåparken, som dengang blev kaldt danmarkshistoriens største renovering. Dette indebærer blandt andet renovering af lejligheder og udearealer. Yderligere har der været to boligsociale indsatser, og der er 100 % anvisningsret til Vejleåparken (Bech-Danielsen & Christensen 2017:72-75,120-124).

Gellerupparken/Toveshøj (opført i 1968-1972) er beliggende i Aarhus Kommune og administreres af Brabrand Boligforening. Boligområdet udgør 2400 boliger (Bech-Danielsen & Christensen 2017:152). Der er på nuværende tidspunkt en omfattende fysisk renovering igang, hvor lejligheder renoveres, der rives boliger ned, udearealerne forbedres samt meget andet. Visionen for den fysiske renovering er:

“[...] en dybdegående fysisk omdannelse af Gellerupparken og Toveshøj fra et udsat boligområde til en attraktiv bydel, med et blomstrende liv, en mangfoldig beboersammensætning og en oplevelsesrig arkitektur [...]” (Aarhus Kommune & Brabrand Boligforening 2011:9).

Der anvendes en række udlejningsværktøjer ligesom, at en almen boligblok skal sælges. Yderligere er der en boligsocial helhedsplan for Gellerupparken/Toveshøj (Bech-Danielsen & Christensen 2017:23,157).

Mjølnerparken (opført 1984-1987) er beliggende i Københavns Kommune og administreres af Bo-Vita. Boligområdet udgøres af 559 boliger. Der er netop blevet vedtaget en fysisk helhedsplan, som bygger på tre overordnede temaer, hvoraf det ene er *Gode boliger*, som skal sikre, at der kommer forskellige boligtyper, så der kan skabes social mix. De to andre temaer er *Trygt boligområde* og *Bedre sammenhæng i byen*, indeholder indsatser, som også kan bidrage til at skabe social mix. Desuden er der også på nuværende tidspunkt en boligsocial helhedsplan. Derudover er der indgået aftale om fleksibel udlejning (Bech-Danielsen & Stender 2017:38; Lejerbo 2015:5; Lejerbo 2018).

VALG AF INFORMANTER

Som skrevet tidligere er der foretaget otte interviews med medarbejdere fra fire kommuner og tre boligorganisationer. Antallet af interviews er valgt, da det vurderes at kunne give tilstrækkelig information til at få nuanceret empiri. Yderligere giver antallet af interviews en mængde empiri, der er overkommelig at bearbejde og analysere efterfølgende taget studielets tidsperiode i betragtning. Valget om at interviewe medarbejdere fra kommuner og boligorganisationer beror på, at det netop er dem, der anvender en række midler til social mix.

PRÆSENTATION AF INFORMANTER

Julie Jettesdatter Skoven er repræsentant for administrationsselskabet Domea.dk, som administrerer afdelinger i boligområderne Charlotteager, Gadehavegård og Vejleåparken. Julie Skoven er

chefkonsulent i Domea.dk's regionssekretariat, hvor hun blandt andet koordinerer boligsociale indsatser (Bilag 1:1).

Philip Arnhild er repræsentant for Høje-Taastrup Kommune. Her er han udviklingskonsulent i Taskforce for udsatte boligområder, hvor hans arbejde omhandler kommunens tre boligsociale helhedsplaner. Desuden bidrager han gennem sit arbejde med at løfte kommunens programindsats *Nyt fokus på udsatte boligområder* (Høje-Taastrup Kommune 2016; Bilag 6:1).

Line Skovgaard er repræsentant for AAB. Hun er leder af den boligsociale indsats i AAB og har dermed ansvaret for alle AABs boligsociale helhedsplaner (Bilag 2:1).

Bettina Mailand er repræsentant for Ishøj Kommune, og her er hun leder af boliganvisningen. I sit arbejde deltager hun blandt andet i styringsdialogmøder med de boligorganisationer, der har boligafdelinger i kommunen. Desuden arbejder Bettina Mailind med byggesager, herunder nybyggeri, renoveringer og lånoptag. Bettina Mailinds stilling skiller sig en smule ud fra de øvrige kommunale informanter, idet hun ikke arbejder strategisk med byudvikling, men arbejder mere administrativt. Betydningen af dette vil være beskrevet visse steder i analysen (Bilag 8:1).

Ole Bech Jensen er repræsentant for Brabrand Boligforening. Han er projektchef og har i boligorganisationen ansvaret for omdannelsen af Gellerupparken/Toveshøj. Ole har været med siden omdannelsen af Gellerupparken/Toveshøj bevægede sig fra en politisk vision til en reel udviklingsplan (Bilag 4:1; Bilag 7:5).

René Qvist Jensen er også repræsentant for Brabrand Boligforening. Han er projektleder og arbejder med udviklingen af områder og arealer omkring de eksisterende bebyggelser, så private investorer bliver interesserede i Gellerupparken/Toveshøj (Bilag 7:5). Det var oprindeligt ikke planlagt, at René Qvist Jensen skulle interviewes til dette speciale. Dog erstattede han Ole Bech Jensen, som efter endt interview skulle videre til et møde. Det udmundede sig i et interview, hvorfor der er to repræsentanter for Brabrand Boligforening.

Per Frølund er repræsentant for Aarhus Kommune. Her er han programleder for den fysiske helhedsplan i Gellerup/Toveshøj. Han har ansvar for, at udviklingen følges i forhold til de planlagte visioner og kommunale politikeres ønsker (Bilag 5). Ole Bech Jensen og Per Frølund har tilsvarende stillinger i henholdsvis Brabrand Boligforening og Aarhus Kommune.

Morten Birkbak Madsen er repræsentant for Københavns Kommune. Her sidder han i Teknik- og Miljøforvaltningen i enheden Almene boliger. Her arbejdes der med udviklingen af kommunens udsatte boligområder, og Morten Birkbak Madsen er tovholder for den boligsociale helhedsplan i Mjølnerparken. Derudover er han løbende i dialog med tovholderen for den fysiske helhedsplan (Bilag 3:1).

Der blev desuden taget kontakt til Bo-Vita for at aftale et interview med en medarbejder, som arbejder med udviklingen af Mjølnerparken. Dette lod sig desværre ikke gøre.

3.2.3. INTERVIEWGUIDE

Inden interviewene blev der udarbejdet en interviewguide (se bilag 9) med det formål at sikre overensstemmelse mellem de stillede interviewspørgsmål og forskningsspørgsmål, hvor sidstnævnte skal bidrage til at besvare problemformuleringen. Interviewguidens forskningsspørgsmål er en direkte konsekvens af de temaer, der fremgår af analysestrategien til første analysedel. Interviewguiden har desuden til formål at guide og hjælpe intervieweren under selve interviewet så det sikres, at alle spørgsmål stilles. Skelnen mellem forskningsspørgsmål og interviewspørgsmål skyldes, at forskningsspørgsmålene søger *forklaringer* på bestemte emner, hvorimod interviewspørgsmålene søger *beskrivelser* af disse emner. Yderligere er forskningsspørgsmålene ofte på et højere abstraktionsniveau, hvor interviewspørgsmålene er mere mundrette (Brinkmann & Tanggaard 2010 A:40).

Vi var to til at udføre alle interviews. Dette muliggjorde, at én havde til opgave at stille spørgsmål fra interviewguiden, mens den anden havde fokus på, at stille uddybende spørgsmål. Yderligere giver det en fælles viden, at vi begge har deltaget i interviewet samt mødt informanterne. Efter de første interviews blev vi klar over, hvilke spørgsmål der fungerede, og hvilke der var svære at stille eller svare på. Undervejs tilrettede vi derfor interviewguiden. I denne proces havde vi stor gavn af forskningsspørgsmålene, som hjalp med at holde fokus på, hvilken viden vi ønskede at skaffe. I interviewguiden fremgår det, at begrebet blandet beboersammensætning anvendes i stedet for social mix. Dette harmonerer ikke umiddelbart med specialets begrebsafklaring. Årsagen til, at der i interviewene er sagt blandet beboersammensætning er, at informanterne forventes at kende til begrebet blandet beboersammensætning, men ikke nødvendigvis social mix.

To informanter efterspurgte interviewguiden inden interviewene. De fik den tilsendt, og dette havde en lille influens på interviewets forløb. Informanterne kom et par gange interviewguiden i forkøbet og besvarede selv spørgsmål, de endnu ikke var blevet spurgt. Dette havde betydning for rytmen i spørgsmålene, men ikke for resultatet. Det gik således ikke ud over kvaliteten af interviewene og forskningsspørgsmålene blev stadig besvaret.

3.2.4. TRANSSKRIBERING

I arbejdet med at bearbejde empirien fra interviewene er der blevet transskriberet (se bilag 1-8) Transskriptioner anvendes som et hjælpende værktøj, da tekst er mere håndgribeligt at arbejde med end lydoptagelser eller noter. Derudover giver arbejdet med at transskribere et godt kendskab til empirien, og allerede i denne proces begynder analysen så småt (Brinkmann & Tanggaard 2010 A:43). I transskriberingerne er ord undladt, som tilkendegav, at interviewer eller informant lyttede, eksempelvis ved "Ja", "Nej" og "Mh". Yderligere er sætninger, der ikke færdiggøres og ikke bidrager med viden ofte taget ud. Dette gøres for at lette transskriberingsprocessen. Nogle steder er det svært at høre, hvad der bliver sagt under interviewet, hvorfor der nogle steder i transskriberingerne er skrevet [utydeligt]. I transskriberingsprocessen kan en del information gå tabt. Det skyldes blandt andet, at det talte sprog er meget anderledes end det skrevne, og at stemmeføring og kropssprog ikke kommer med i transskriptionen (Brinkmann & Tanggaard 2010 A:43). Dog tages der i dette speciale udgangspunkt i det sagte og ikke i sprogets nuancer så stemmeføring er eksempelvis ikke noteret. Dog er tænkepauser noteret i transskriptionerne, hvis de blev vurderet som relevante.

For at sikre transparens er transskriptionerne vedlagt som bilag. Dog ønskede Per Frølund fra Aarhus Kommune ikke, at transskriptionen skulle vedlægges, hvilket betyder, at der i specialet er henvist til det pågældende bilag, men at bilaget er tomt. Både Per Frølund og Morten Birkbak Madsen fra Københavns Kommune ønskede at få tilsendt uddrag af specialet, hvor der henvises eller citeres til dem, hvilket er et ønske vi har efterkommet. Begge havde få rettelser, eller henvisninger de helt ønskede at få udeladt. En informant udtrykte under interviewet et par gange, at der ikke måtte citeres. Det blev gjort klart, at vi måtte anvende det som baggrundsviden, men der kunne ikke henvises til det. Dette er selvfølgelig respekteret, omend det ikke har haft betydning, da ingen af disse udtalelser er anvendt i analysen. At nogle informanter ønsker gennemlæsning, fortrolighed omkring nogle emner eller, at transskriptionerne ikke ligger offentligt tilgængeligt skyldes, at de arbejder i et til politisk felt, som ofte er til debat, hvorfor nogle oplysninger ikke er hensigtsmæssige at have liggende frit tilgængeligt. Når dette er sagt, så opererer dette felt ikke umiddelbart med fortrolighed og personfølsomme oplysninger, hvorfor ingen efterspurgte eller blev lovet anonymitet.

I analysen er der anvendt citater fra interviewene. For læsevenlighedens skyld er nogle fyldeord, gentagelser og andre forstyrrelser taget ud af citatet anvendt i teksten. Det oprindelige fremgår dog stadig af transskriptionen. I nogle tilfælde ville dette kunne ændre betydningen, men ændringerne laves kun i de tilfælde, hvor vi vurderer, at det er hensigtsmæssigt, og hvor meningen ikke kan misforstås eller ændre betydning. Da specialet ikke undersøger sprogets betydning, udvikling eller anvendelse, men derimod det udtrykte, har vi taget dette valg.

3.2.5. BESØG I BOLIGOMRÅDERNE

Som en del af vores forståelse af de udsatte boligområder har vi besøgt Vejleåparken, Charlotteager, Gellerupparken/Toveshøj og Mjølnerparken. Formålet med besøgene var at få et indtryk af områderne, hvilket kan være mere virkelighedsnært end, når vi læser eller hører om dem. Besøgene til boligområderne er ikke en metode, der anvendes, hvilket skyldes, at specialet ikke beskæftiger sig med steder eller rum. Dog er besøgene med til at give os en forståelse af de områder vi tager udgangspunkt i, herunder deres forskellighed.

3.3. ANALYSESTRATEGI

For at besvare dette speciales problemformulering tager første analysedel udgangspunkt i empiri fra syv danske studier om social mix. For at analysere denne empiri er der udvalgt fire temaer, som der efterfølgende er kodet efter. Disse fire temaer tager udgangspunkt i den viden, vi ønsker at få, for at kunne besvare problemformuleringen. De fire temaer er:

- *Forståelse af social mix.* Temaet omhandler, hvordan social mix forstås og defineres.
- *Forventninger til social mix.* Temaet omhandler, hvilke forventninger, der findes til effekterne af social mix.
- *Midler til social mix.* Temaet omhandler, hvilke midler der findes til at skabe social mix.

- *Effekter af social mix*. Temaet omhandler, hvilke effekter social mix har.

Empirien til første analysedel er herefter analyseret ud fra ovenstående koder, hvilket er mundet ud i første analysedel, som udgør tre analyseafsnit. I dette skifte fra første analysedel til anden analysedel bevæger specialet sig også fra den kritiske realismes empiriske domæne til at beskæftige sig med det faktisk og det dybe domæne. Konklusionerne fra første analysedel drages med ind i anden analysedel således, at viden fra det empiriske domæne tages med i anden analysedel. Anden analysedel som undersøger, hvorfor kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix i udsatte boligområder, beskæftiger sig derfor med det faktiske og dybe domæne.

I arbejdet med det faktisk og det dybe domæne tager anden analysedel udgangspunkt i interviews med kommuner og boligorganisationer. Her bliver ny viden igen produceret til det empiriske domæne.

For at bidrage med viden til anden analysedel blev der således udført interviews med kommuner og boligorganisationer. Herefter blev interviewene transskriberet og da kodet efter seks temaer. Tre af disse er *Forståelse af social mix*, *Forventninger til social mix* og *Effekter af social mix*, som også var temaer i første analysedel. Derudover er der tre nye temaer. Disse er *Udfordringer ved at skabe social mix* og *Hvorfor kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix, når der ikke er evidens for effekterne* samt temaet *Andet*, som omhandler andre interessante pointer og emner. Dette kan blandt andet være *Midler til at skabe social mix* eller *Det nye ghettoudspil*. Ligesom i første analysedel blev empirien fra interviewene analyseret, hvilket blev til fire analyseafsnit. Disse to analyseafsnit besvarer tilsammen specialets problemformulering.

3.4. SPECIALETS KVALITET

I videnskaben er begreberne validitet og reliabilitet traditionelt set brugt til at vurdere forskningens kvalitet (Juul & Pedersen 2012:426). Validitet omhandler, hvorvidt man har undersøgt det, man ønsker og siger der undersøges. Reliabilitet omhandler traditionelt at forskningsdesignet og selve forskningen bliver udarbejdet, så det kan gentages af andre. hvorvidt man måler præcist og ensartet nok til at andre kan efterprøve det. Dog afhænger kvalitetssikring også af forskningens videnskabsteoretiske ståsted. Flere repræsentanter fra forskellige videnskabsteoretiske tilgange har argumenteret for, at man bør skille sig af med begreberne, da de stammer fra en tid med en positivistisk videnskabstradition. Andre kritikere har i stedet forsøgt at redefinere begreberne. Dette gælder eksempelvis kritisk realisme, som anvender *kommunikativ validering* (Juul & Pedersen 2012:427) frem for den positivistiske anvendelse af validitet. Dette skyldes, at kritiske realister mener, at viden er socialt konstrueret, og at der dermed ikke findes en endegyldig sandhed, som skabes af videnskaben. Der kan findes flere sandheder om virkeligheden, hvilket kritisk realismes faktiske domæne er et udtryk for. Som følge af denne forståelse af virkeligheden og viden, skal valideringen derimod foregå ved at gå i dialog med relevante aktører om resultaterne.

(Juul & Pedersen 2012:426-427). I dette speciale kunne resultaterne fra de to analysedele være blevet delt med forskere, kommuner og boligorganisationer, hvorefter der kunne undersøges yderligere og

med eventuelle nye perspektiver. Den kritiske realismes validitetssikring har dog ikke kunne lade sig gøre i dette speciale. Morten Birkbak Madsen fra Københavns Kommune har dog efterspurgt et oplæg om specialet og dets konklusioner for han og hans kollegaer. Dette skete på baggrund af, at uddrag fra analysen blev sendt til ham, eftersom han ønskede at efterse henvisninger og direkte citater. Dermed kan der argumenteres for, at der her foregår en dialog, som er en del af den kommunikative validering, dog ikke med mulighed for, at specialet kan inddrage nye perspektiver eller undersøgelser.

Der er desuden taget højde for specialets validitet ud fra et mere traditionelt udgangspunkt for validitet. Undervejs i specialeprocessen har vi diskuteret, hvorvidt vi fik svar på de stillede spørgsmål til interviewene eller fik stillet de spørgsmål vi ønskede at få svar på. Dette er altid svært at vurdere, men efter diskussioner af dette, valgte vi at redigere interviewguiden. Derudover har vi i kodningsprocessen og det videre arbejde sørget for at anvende de kodede udtalelser fra interviewene i den rette kontekst. Således sikrer vi os mod at fejlfortolke og miste nuancer.

Det andet begreb *reliabilitet* er i høj grad relevant i eksperimentel forskning, hvor det skal være muligt at gentage en undersøgelse. Som en del af reliabiliteten er transparens væsentligt, så det er muligt at gennemskue, hvordan undersøgelsen er udført. I kvalitative undersøgelser er den del af reliabiliteten, der omhandler gentagelse svær at efterleve, da en anden forsker ikke vil kunne gentage samme interview og få de samme udtalelser (Brinkmann & Tanggaard 2010 B:491). Dette skyldes, at den kritiske realisme, og flere andre videnskabsteoretiske retninger, forstår viden som værende socialt konstrueret. I interviewsammenhæng kan dette udtrykkes ved, at der foregår en social interaktion mellem interviewerne og den interviewede, som påvirkes af meget andet end det sagte. Yderligere kan vi som interviewere påvirke informanten. Dette gjorde sig eksempelvis gældende under et interview, hvor vi fortalte informanten, hvordan vi forstod boligsociale helhedsplaner som et middel til at skabe social mix. Dette var en forståelse som informanten ikke først gav udtryk for, men efterfølgende blev enig i.

Transparens er et desuden et vigtigt kriterium i kvalitativ forskning. Det er vigtigt at beskrive metoder og valg så nøjagtigt som muligt, så det bliver muligt for læseren at tage kritisk stilling til undersøgelsens resultater (Brinkmann & Tanggaard 2010 B:491). I dette speciale er metodeafsnittet medvirkende til at skabe transparens, fordi der her argumenteres for de valg, der er truffet samt for fremgangsmåden for specialets undersøgelse. Yderligere sikres transparens ved, at interviewene er blevet transskriberet og vedlagt som bilag, så det er muligt at gennemgå interviewene for at kunne efterse anvendelsen af empirien.

4.

FORSTÅELES- RAMME

Dette afsnit vil præsentere specialets forståelsesramme. Med dette menes, hvilket felt social mix indgår i. Her vil der blive redegjort for begreber af Pierre Bourdieu og deres relevans for dette speciale. Efterfølgende vil der blive redegjort for segregering og for årsagerne hertil. Da dette speciale beskæftiger sig med udsatte boligområder vil der blive redegjort for forståelsen af udsatte boligområder med udgangspunkt i begreber af Loïc Wacquant og Troels Schultz Larsen. Der anvendes også øvrige begreber af Wacquant og begreber af Robert Putnam, men disse vil blive redegjort for og anvendt i afsnittet Social mix i danske studier.

4.1. PIERRE BOURDIEU

Dette speciale har sit teoretiske afsæt i Pierre Bourdieu og hans begreber *social rum*, *felter*, *social position*, *habitus* og *kapitaler*. En del af Bourdieus begrebsapparat omhandler relationen mellem individers sociale positioner, og hvordan disse positioner symboliseres i det fysiske rum (Christensen 2013 A:14). Pierre Bourdieu beskæftiger sig i udgangspunktet ikke med udsatte boligområder, hvorfor hans begrebsapparat heller ikke umiddelbart er udviklet hertil. Dog finder vi relevans i en række af hans begreber, når de ses i forhold til dette speciales problemformulering og genstandsfelt.

SOCIALE RUM, FELTER OG POSITIONER

Bourdieu beskæftiger sig med det, han kalder *rummet af sociale positioner* eller *det sociale rum* (Priour & Rosenlund 2006:126). I dette sociale rum positioneres individer i forhold til hinanden. For at billedliggøre det sociale rum anvender Bourdieu en model i to dimensioner, som er udtryk for, hvordan individer kan være differentieret fra hinanden (Järvinen 2007:253). Den dimension ene udtrykker *mængden* af kapital, og den anden udtrykker *fordelingen* af økonomisk og kulturel kapital (Bourdieu 1997:20-23; Järvinen 2007:352) (Se figur 1). Der vil blive redegjort for kapitalbegreberne i nedenstående afsnit. Mellem disse positioner er der netværk, som enten kan være netværk, der adskiller aktørerne fra hinanden eller forbinder dem. Netværk af ensartede positioner kaldes for *felter* (Priour & Rosenlund 2006:126; Järvinen 2007:358). Disse positioner og felter i det sociale rum medfører at individer, der har positioner tæt på hinanden, og dermed også ligner hinanden, har større sandsynlighed for at møde hinanden i eksempelvis politik og venskab. Grundet disse netværk mener Bourdieu, at positionerne i det sociale

Figur 1 (Bourdieu 1997:22)

rum ikke entydig kan være “gode” eller “dårlige”, men at positionerne kun eksisterer relationelt i forhold til hinanden (Järvinen 2007:352).

SOCIAL, ØKONOMISK, KULTUREL OG SYMBOLSK KAPITAL

Bourdieu skelner mellem de fire kapitalformer *social kapital*, *økonomisk kapital*, *kulturel kapital* og *symbolsk kapital*. Hos Bourdieu forstås social kapital som de ressourcer et individ kan trække på, på baggrund af de netværk individet har til familie, venner, kolleger og andre. Desuden omhandler social kapital om måden, hvorpå individet kan benytte den prestige, det kan være et tilhøre en bestemt gruppe. Økonomisk kapital henviser til værdien af penge og materielle goder, mens kulturel kapital henviser til opnået viden, uddannelse, sproglige kundskaber og titler (Esmark 2006:90-92; Järvinen 2007:352). Disse tre kapitalformer kan veksles indbyrdes. Eksempelvis åbner det op for adgangen til økonomisk og kulturel kapital, hvis man kan begå sig i de rette sociale kredse (Esmark 2006:96). En agents kapitaler, har ikke nødvendigvis værdi i alle sociale sammenhænge eller felter. Det vil sige, at kapitaler har forskellig værdi afhængig af den sociale sammenhæng, hvori de bliver bragt i spil. Det er dette Bourdieu kalder symbolsk kapital. Symbolsk kapital er ikke en kapitalform i samme forstand som kulturel, økonomisk og social kapital. Symbolsk kapital handler derimod om, i hvilken grad forskellige kapitaler, kan bringes i spil i konkrete sociale sammenhænge, og på den måde får tilskrevet en værdi og giver social anerkendelse. Det vil sige, at en kapital symbolske værdi ikke er konstant, men er relativ i forhold til den sociale gruppe, hvori den sættes i spil (Esmark 2006:94-95). En central tese hos Bourdieu er, at kampen om anerkendelse er en helt fundamental del af menneskers samvær, og derfor spiller den værdi kapitalerne kan udveksles til en helt central rolle (Järvinen 2007:347).

HABITUS

Ifølge Bourdieu er der en tæt relation mellem kapital og habitus. Habitus er en form for kropsliggørelse af forskellige kapitalformer. Et individs ageren og sociale position afhænger således af kapitaler, men individers habitus har også en betydning for dette. Habitus er alle de tillærte strukturer et individ har fra omverden, som er indgroede og ubevidste for individet selv, og ifølge Bourdieu besidder alle kroppe en habitus (Prieur 2006:39). Habitus kan også beskrives som alt det træge i mennesket, og det der er svært at ændre. Alligevel er individers habitus altid under forandring, da den bliver præget af nye erfaringer. Disse forandringer er aldrig radikale, da de nytillærte erfaringer altid vil tage udgangspunkt i de erfaringer, den viden og opfattelser individet kender fra tidligere (Prieur 2006:39). Således bliver et individs habitus udviklet i takt med individets livshistorie og af individets nuværende og tidligere positioneringer i det sociale rum. Dermed præges habitus af sine omgivelser, men er samtidig med til at påvirke og skabe dem (Christensen 2013 B:64; Prieur & Rosenlund 2006:40). Derudover har habitus den funktion, at den styrer individer mod situationer, som bekræfter tidligere positioneringer, hvilket betyder, at individet vil undgå situationer, der udfordrer sin habitus. Dette er også en grund til, at man ofte vil foretrække at omgås mennesker, der minder om en selv, fordi ens habitus dermed ikke bliver udfordret (Järvinen 2007:353).

RELATION TIL SPECIALET

Som skrevet ovenfor, så er Bourdieus begrebsapparat ikke umiddelbart udviklet til at beskæftige sig med udsatte boligområder. Dog kan hans begreber og forståelse af sociale forhold alligevel sættes i relation til dette. Bourdieu anvendes i dette speciale som en forståelsesramme for udsatte boligområde. De forskelle der kan være mellem beboeres position i det sociale rum kan genfindes i fysiske rum, såsom udsatte boligområder. De individer, der er positioneret i nærheden af hinanden i det sociale rum vil ofte tendere til at bo i de samme boligområder. Dette skyldes, at beboeres bosætning blandt andet afhænger af deres kapitalmængde og -sammensætning og dermed muligheder på det eksisterende boligmarked. Dette udtrykkes ved, at der findes attraktive boligområde og boligområder, der vælges fra af ressourcestærke og bebos af resourcesvage.

Derudover anvendes Bourdieus begreber også til at forklare, hvorfor individer, der ligner hinanden bor sammen, og hvilken betydning dette kan have i forhold til at skabe social mix.

4.2. FORSTÅELSE AF SEGREGERING

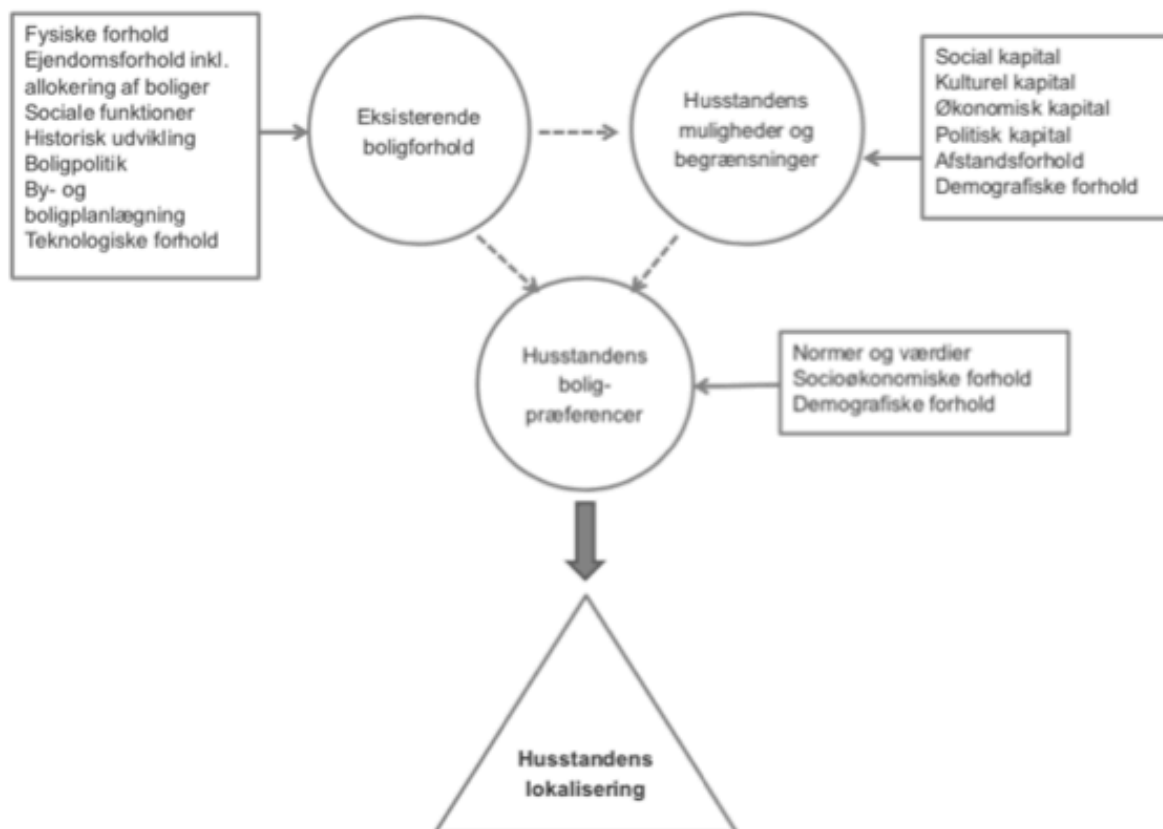
Dette afsnit har til formål kort at redegøre for segregering og i forlængelse heraf, hvordan bosætning kan forklares, og dermed hvorfor resourcesvage beboere ofte koncentrerer i visse boligområder. Dette har relevans for at forstå, hvordan social mix kan skabes og hvilke udfordringer, der kan være.

Segregering kan ses som en af årsagerne til, at der opstår udsatte boligområder. Ifølge Andersen og Skovgaard Nielsen er segregering en rumlig separering af forskellige sociale og kulturelle befolkningsgrupper. De første interesser for segregering sås i begyndelsen af det 20. århundrede i Chicago, USA (Andersen & Skovgaard Nielsen 2017:47-49). Dog begyndte man først at diskutere det i dansk kontekst i 1970'erne, hvor udfordringerne i mange almene boligområder blev tydelige, og det danske boligmarked begyndte at vise tegn på at blive mere og mere segregeret (Andersen et al. 2000:71; Bech-Danielsen & Stender 2017:12).

Der er flere forhold, der har betydning for at segregeringen af det danske boligmarked opstår. Disse forhold indgår i et komplekst system. På den ene side påvirkes segregering af nogle strukturelle faktorer, som har betydning for individets valgmuligheder for valg af bolig. På den anden side påvirkes segregering af, at individet har en række muligheder og begrænsninger, som er påvirket af individets tilgængelige ressourcer (Andersen & Skovgaard Nielsen 2017:51-65) (Se figur 2). Disse tilgængelige ressourcer er, hvad Bourdieu kalder social, økonomisk og kulturel kapital.

Det er strukturelle faktorer, der udgør de eksisterende boligforhold. Det er blandt andet antallet af boliger, boligkvalitet, beliggenhed, boligpolitik og ejerform. I forhold til den boligmæssige segregering, der ses i Danmark, har den geografiske fordeling af boligtyper i forhold til ejerform en betydning. Boligmarkedet i Danmark består af fire sektorer; ejerboliger, almene boliger, privat udlejning og andelsboliger (Jørgensen & Andersen 2014:361). De forskellige typer af ejerformer er dog skævt placeret i Danmark, og især efterkrigstidens almene byggeri er beliggende, så der er en koncentration af samme boligtyper (Andersen & Skovgaard Nielsen 2017:52). Denne adskillelse af

ejerformer kaldes segmentering, og kan ses som en parallel til segregering. Relationen mellem segmentering og segregering findes i, at fordelingen af boligtyper har betydning for fordelingen af befolkningen, da forskellige befolkningsgrupper bor i de forskellige boligtyper (Andersen & Ærø 1999:8-10). Dette skyldes, at adgangen til de forskellige boligtyper afhænger af individers muligheder og begrænsninger. Det kræver eksempelvis økonomiske ressourcer at få adgang til en ejerbolig, hvorimod alle principielt kan få adgang til en almen bolig via ventelister. For adgangen til andelsboliger kræves det, som ved ejerboligen, økonomiske ressourcer, men ofte også socialt netværk (Andersen & Skovgaard Nielsen 2017:54-56). Efterspørgslen på de forskellige boligtyper hænger desuden sammen med individers normer, værdier og demografiske forhold (Andersen & Skovgaard Nielsen 2017:60-61). Eksempelvis foretrækker en børnefamilie som regel en bolig med plads til børnene, mens en studerende godt kan klare sig med et enkelt værelse (Andersen & Skovgaard Nielsen 2017:60-61). Således opstår segregering via et samspil mellem strukturelle forhold, ressourcer samt personlige ønsker og værdier.

Figur 2: Model for husstandens lokalisering efter Simonsen 1976 (Andersen & Skovgaard Nielsen 2017:58)

4.3. FORSTÅELSE AF UDSATTE BOLIGOMRÅDER

Dette speciale beskæftiger sig med, hvorfor kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix i udsatte boligområder. Disse boligområder omtales undertiden forskelligt. Mest populære betegnelse er muligvis *ghetto*, men boligområderne kaldes ofte *udsatte boligområder*. Lektor på Roskilde Universitet, Troels Schultz Larsen omtaler sådanne boligområder som *forsømte boligområder* (Schultz Larsen 2011), hvilket vil blive uddybet senere i dette afsnit. For at kunne beskæftige sig med disse boligområder, er det dog nødvendigt at forstå, hvad der kendetegner dem.

Den nuværende regering er med deres ghettoliste kommet med et bud på, hvad der kendetegner det, der i dette speciale omtales som udsatte boligområder. Ghattolisten blev introduceret af den daværende regering i 2010 og er senere blevet revideret af SR-regeringen i 2014 og igen ved regeringsskiftet i 2015 (Bech-Danielsen & Stender 2017:18-19, Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter 2014 B, Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet 2015). Senest er den nuværende regering kommet med deres udspil *Ét Danmark uden parallelsamfund - ingen ghettoer i 2030*, (Regeringen 2018) hvoraf en ny ghettoliste er vedtaget (Regeringen et al. 2018:3).

Nedenstående udgør ghettolistens kriterier:

“Der gælder hermed følgende ghettokriterier for fysisk sammenhængende almene boligafdelinger med mindst 1.000 beboere:

- 1. Andelen af beboere i alderen 18-64 år, der er uden tilknytning til arbejdsmarkedet eller uddannelse, overstiger 40 pct. opgjort som gennemsnit over de seneste 2 år.*
- 2. Andelen af beboere i alderen 30-59 år, der alene har en grundskoleuddannelse, overstiger 60 pct.*
- 3. Den gennemsnitlige bruttoindkomst for skattepligtige i alderen 15-64 år i området eksklusive uddannelsessøgende udgør mindre end 55 pct. af den gennemsnitlige bruttoindkomst for samme gruppe i regionen.*
- 4. Andelen af beboere på 18 år og derover dømt for overtrædelse af straffeloven, våbenloven eller lov om euforiserende stoffer udgør mindst 3 gange landsgennemsnittet opgjort som gennemsnit over de seneste 2 år.*
- 5. Andelen af indvandrere og efterkommere fra ikke vestlige lande overstiger 50 pct.”*
(Regeringen et al. 2018:3)

Med den nye ghettoliste skelnes der nu mellem tre former for udsatte boligområder. Disse er: *Udsatte boligområder*, *ghettoområder* og *de hårdeste ghettoområder*. For udsatte boligområder gælder det, at de skal opfylde mindst to af de fire første kriterier. For ghettoområder gælder det samme. De skal dog også opfylde det femte kriterie om indvandrere og efterkommere. De hårdeste ghettoområder er boligområder, der har stået på ghettolisten de seneste 4 år (Regeringen et al. 2018:3).

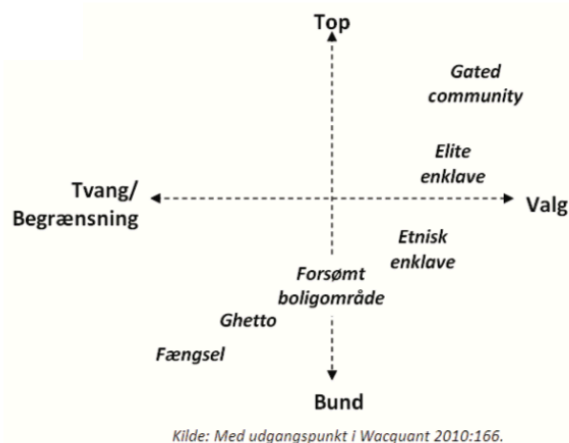
GHETTOER I DANSK KONTEKST?

Til trods for, at udsatte boligområder ofte omtales som værende ghettoer, kan der argumenteres for, at de ikke er ghettoer i amerikansk forstand. I sin bog *Urban Outcast* beskæftiger den fransk-amerikanske sociolog Loïc Wacquant sig med udsatte boligområder. Han undersøger, hvad der kendetegner disse boligområder i henholdsvis amerikansk og europæisk kontekst, nærmere bestemt den sorte ghetto i Chicago og de tidligere arbejderkvarterer uden for Paris - det røde bælte. Richard Sennett bygger sin definition af ghettoer på et jødisk samfund i Venedig i 1516. Byens jøder var tvunget til at bo på en isoleret og bevogtet ø kaldt *Campo ghetto Nuovo*, hvor de udviklede et parallelsamfund. Wacquant tager udgangspunkt i dette, og mener således, at en ghetto er skabt af fire elementer. Disse er “[...] *stigma, sociale og økonomiske begrænsninger, (tvungen) rumlig afgrænsning og (tvungen) institutionel afgrænsning.*” (Wacquant 2000:377 i Schultz Larsen 2011:51-52). *Stigma* refererer til det negative omdømme, som pålægges boligområdet eller dets beboere. *Sociale og økonomiske begrænsninger* refererer til, hvordan beboerne i boligområdet har få sociale og økonomiske ressourcer. *Tvungen rumlig afgrænsning* omhandler, hvordan der er en lav grad af til- og fraflytning til boligområdet. *Institutionel afgrænsning* omhandler, hvordan der er manglende adgang til offentlige institutioner, transport eller indkøb i boligområdet (Larsen 2011:61-62).

Følges denne forståelse gør Wacquant det klart, at de amerikanske ghettoer og europæiske boligområder ligner hinanden på overfladen og har det til fælles, at de ligger nederst i det Wacquant kalder et symbolsk og materielt hierarki af steder og som Schultz Larsen kalder et *boligsocialt hierarki* (Schultz Larsen 2011:50). Dog er områderne forskellige på andre forhold som strukturer, funktioner, størrelse, historie og den måde, hvorpå politikerne behandler dem (Wacquant 2016:1080).

Wacquants reference til et symbolsk og materielt hierarki henviser til hans model, der rummer sociospatial afsondring. Sociospatial afsondring er en proces: “(...) *hvorved specifikke sociale kategorier eller aktiviteter omsluttet og isoleres i en afgrænset del af det fysiske rum.*” (Wacquant 2010:65 i Schultz Larsen 2011:53). Modellen er inddelt i to dimensioner. Den vertikale dimension omfatter positionen i det boligsociale hierarki og handler dermed om placeringen i samfundet. Den horisontale dimension omfatter, hvorledes denne sociospatiale afsondring er udtryk for frivillighed eller tvang i forhold til deltagelse, bosætning og færden i boligområdet. Denne model er hentet med inspiration fra Bourdieus model for det sociale rum (figur 3), og omhandler således boligområders relation til hinanden, samt hvorvidt der er tale om beboeres eget valg af bosætning.

Den amerikanske ghetto findes ifølge Wacquant ikke længere. Dette har at gøre med den historiske udvikling fra ghetto til hyperghetto. Hyperghettoen står i modsætning til den klassiske

Figur 3: Schultz Larsens videreudvikling af Wacquants model af sociospatial afsondring (Schultz Larsen 2011:54)

ghetto, som var et “*urban condom*” eller “*en by i byen*” (Delica & Hansen 2014:10; Wacquant 2000:378, Sennett 1994:228,237 i Schultz Larsen 2011:52). Hyperghettoen er kendetegnet ved en eksklusion af beboere på baggrund af race og klasse, og som følge af afindustrialiseringen er: “(...) *hyperghettoen uden økonomisk funktion og frataget sine kollektive organiseringer, som er blevet erstattet af statslige institutioner og social vold.*” (Delica & Hansen 2011:10). Derudover mener Wacquant ikke, at de europæiske arbejderkvarterer, såsom det røde bælte i Paris, kan karakteriseres som ghettoer. Den amerikanske ghetto er ifølge Wacquant en homogen enklave, hvor beboerne bor hele livet og som rummer et fællesskab og fælles institutioner (Delica & Hansen 2014:10). I modsætning hertil er de europæiske boligområder, som adskiller sig fra de amerikanske ghettoers karakteristika på en række områder. Eksempelvis er nedrykningen i det boligsociale hierarki af henholdsvis amerikanske ghettoer og europæiske boligområder foregået forskelligt, og staten spiller en forskellig rolle (Wacquant 2016:1080). Derudover er befolkningssammensætningen i europæiske boligområder heterogen, beboerne flytter ofte hurtigt, og fællesskabet samt de fælles institutioner er heller ikke til stede i samme grad sammenlignet med de amerikanske ghettoer. Dermed argumenterer Wacquant for, at de europæiske områder er kendetegnet ved det modsatte af de amerikanske ghettoer og kalder dem i stedet for *anti-ghettoer* (Delica & Hansen 2014:11; Wacquant 2016:1081).

Der kan argumenteres for, at det i højere grad er anti-ghettoens karakteristika, der kendetegner de udsatte boligområder i Danmark. Troels Schultz Larsen har i sin ph.d.-afhandling (2011) undersøgt, hvad der kendetegner, hvad han kalder forsømte boligområder, og hvordan de adskiller sig fra og ligner hinanden. Dette blev gjort med inspiration fra Wacquants fire elementer, der er karakteriserende for en ghetto. Herfra udvikledes en model, som ligger i direkte relation til den førnævnte model af sociospatiale afsondringsprocesser af Wacquant (Schultz Larsen 2011:55). Schultz Larsen anvender begrebet forsømte boligområder, da han mener, at boligområderne skal karakteriseres ud fra årsagerne til, at de er blevet udsatte, frem for de afledte effekter, som er det, der beskriver området, når de eksempelvis omtales som *udsatte boligområder* (Schultz Larsen 2011:49; Delica & Hansen 2014:20). Her tilskriver Schultz Larsen sig Wacquants pointe om begrebet *urban relegation* eller *urban nedrykning*. Med begrebet urban nedrykning, i modsætning til eksempelvis udsatte boligområder, foreligger der ifølge Wacquant en insisteren på, at det passende fokus for undersøgelser ikke er stedet, boligområdet og beboerne i sig selv. Det er derimod de strukturelle processer, hvorved beboere vælger, skubbes og fastholdes i marginaliserede områder, der udgør årsagen og udfordringen (Wacquant 2011:1078).

Schultz Larsens undersøgelse underbygger Wacquants tese om, at boligområder i Europa adskiller sig fra de amerikanske ghettoer, og at de danske områder også gør det (Schultz Larsen 2011:62). Det ses blandt andet ved, at danske forsømte områder ikke på samme måde er afgrænset rummeligt på grund af mange til- og fraflytninger (Schultz Larsen 2011:61). Derudover gør Schultz Larsen også opmærksom på, at de forsømte områder er noget mindre end de amerikanske ghettoer. I de boligområder han har undersøgt, bor der i gennemsnit 2500 beboere, mens der findes amerikanske ghettoer med op til 100.000 beboere. Da de forsømte boligområder er forholdsvis små, er de ikke afgrænsede fra samfundet økonomisk og socialt på samme måde som de enorme amerikanske ghettoer (Schultz Larsen 2011:61-62). Larsen påpeger ligeledes, at de danske forsømte boligområder er etnisk heterogene, ligesom i øvrige anti-ghettoer, samt at der også bor studerende, og at en del af beboerne kan siges at tilhøre middelklassen (Schultz Larsen 2011:62).

Selvom der kan argumenteres for, at der ikke findes ghettoer i Danmark, har Wacquants begreber alligevel relevans for dette speciale. Dette skyldes, at Wacquant ikke udelukkende beskæftiger sig med ghettoer, men i ligeså høj grad beskæftiger sig med nedrykkede boligområder, eller i dette speciales terminologi, udsatte boligområder. Desuden beskæftiger Wacquant sig med de processer, der har indvirken på disse boligområder. Disse processer, der er medvirkende til at skabe og fastholde boligområdernes status, mener vi kan være gældende uanset om det er en ghetto eller et udsat boligområde. Længere inde i dette speciale vil Wacquants begreber *territoriel stigmatisering* og *avanceret marginalisering* blive beskrevet og appliceret i første analysedels afsnit *Forventninger til social mix udtrykt i danske studier*. Her vil det fremgå, hvordan Wacquants forståelse om netop territoriel stigmatisering og avanceret marginalisering er en af de grundlæggende forståelsesrammer om social mix og dets effekter.

4.4. OPSAMLING

Ovenstående afsnit redegør for specialets forståelsesramme. Herunder indgår den teoretiske ramme af Bourdieu, segregering og forståelse af udsatte boligområder. Bourdieus forståelse af, at forskellige positioner i det sociale rum symboliseres fysisk anvendes i specialets forståelse af udsatte boligområder og dets beboere. Desuden vil særligt begreberne kapitaler og habitus blive appliceret i specialets to analysedele. Afsnittet om segregering redegør for, hvordan bosætning kan forstås, og hvorfor der opstår segregering. Dette giver en bagvedliggende forståelse af bosætning, hvilket er væsentligt i forhold til social mix. Slutteligt er der redegjort for, hvordan vi, med udgangspunkt i Wacquant og Schultz Larsen forståelse for, hvad der karakteriserer udsatte boligområder.

5.

FØRSTE ANALYSEDEL:

SOCIAL MIX I

DANSKE STUDIER

Denne analysedel undersøger, hvilken viden, der foreligger om social mix som planlægningsværkøj, og skal således besvare første del af problemformuleringen. Dette gøres med udgangspunkt i de syv danske studier om social mix, der blev præsenteret i metodeafsnittet. Første analysedel falder i tre analyseafsnit: Forståelse af social mix udtrykt i danske studier, Forventninger til social mix udtrykt i de danske studier og Effekter af social mix udtrykt i de danske studier. Undervejs vil teori af Bourdieu, Wacquant og Putnam blive appliceret.

5.1. FORSTÅELSE AF SOCIAL MIX UDTRYKT I DANSKE STUDIER

Social mix er et centralt begreb i dette speciale. Derfor er det nødvendigt at få en forståelse af begrebets betydning herunder, hvilke parametre social mix måles på. I det følgende undersøges forståelserne af social mix, som de udtrykker sig i de danske studier. Sideløbende vil disse forståelser blive forklaret med udgangspunkt i Bourdieus kapitalbegreber og desuden vil der være diskuterende elementer.

Mange af de danske studier undersøger om forskellige midler kan skabe social mix. Disse kan være udlejningsredskaber, salg af almene boliger, fysiske indsatser og boligsociale helhedsplaner. I de to undersøgelser, der beskæftiger sig med brugen og effekterne af udlejningsredskaber i almene boligområder findes der overordnede forståelser af, hvad social mix er. Baggrunden for mange af undersøgelserne ligger i det politiske fokus, der er på at skabe social mix i udsatte boligområder. Eksempelvis fremgår det af undersøgelsen af udlejningsredskabernes effekt på social mix (Christensen et al. 2015), at den er udarbejdet på baggrund af de to boligaftaler i 2005 og 2006. Boligaftalerne havde blandt andet til hensigt: *“At skabe en mere balanceret beboersammensætning.”* og *“At tiltrække ressourcestærke beboere fra andre dele af boligmarkedet.”* (Christensen et al. 2015:9). Det fremgår også af Ellerbæk & Høsts undersøgelse af effekterne af udlejningsredskaberne, at redskaberne er blevet indført fra politisk side for at *“[...] skabe en mere balanceret beboersammensætning i boligafdelingerne.”* (Ellerbæk & Høst 2012:7,9). I mange af de danske studier om social mix er det umiddelbart svært at tyde, hvad der præcist forstås ved social mix. Dette har at gøre med, at kun fire ud af syv studier rent faktisk måler på social mix. Først når der dykkes ned i datagrundlaget, kan der findes en definition af begrebet. Dette er dog kun gældende for fire af de syv studier om social mix, fordi de måler på social mix (Christensen et al. 2015; Christensen 2015; Ellerbæk & Høst 2012; Jakobsen & Larsen 2016). De øvrige tre studier omtaler kun social mix som eksempelvis *“afbalanceret beboersammensætning”* (Bech-Danielsen & Stender 2017:216), *“styrke beboersammensætningen”* (Capacent & sbs rådgivning 2007:7) eller *“ændre beboersammensætningen”* (Bech-Danielsen & Mechlenborg 2017:232), og dermed kan der ikke findes en grundlæggende forståelse af social mix her. Et forsøg på en overordnet forståelse af social mix findes i undersøgelsen af Christensen et al. (2015). Her fremgår det, at social mix i forskningslitteratur henviser til beboersammensætningen og, at en ændring i social mix betyder en ændring af beboergrupper i et givent boligområde (Christensen et al. 2015:45). Christensen forstår, i sin egen artikel om områdebaserede indsatser, social mix som beboersammensætningen i et boligområde (Christensen 2015:253). Desuden tilføjer hun, at segregering og social mix er to sider af samme sag. Når det sociale mix øges i et boligområde vil segregeringen blive reduceret og omvendt. Om en forøgelse af social mix skriver Christensen: *“When we refer to increase in social mix, we mean that the composition of residents changes so the composition becomes more heterogeneous.”* (Christensen 2015:253).

PARAMETRE TIL AT MÅLE SOCIAL MIX

Umiddelbart virker forståelserne af social mix i de danske studier funderet meget bredt, og der kan stilles spørgsmålstejn ved, på hvilke parametre beboersammensætningen skal være mixet. Christensen og de øvrige forfattere definerer dog indirekte social mix. Dette gøres i Christensens tilfælde med parametrene højest fuldførte uddannelse, beskæftigelsesstatus og disponibel indkomst, når der måles på de områdebaserede indsatsers effekter social mix. Ellerbæk & Høst anvender samme parametre i deres undersøgelse af udlejningsredskabernes effekt på beboersammensætningen, men har tilføjet parameteret *“personer med dansk baggrund”* (Ellerbæk & Høst 2012:24). Gennemgående for de danske studier, der måler direkte på ændringer i beboersammensætningen er, at de alle måler på klassiske socioøkonomiske parametre. Disse gennemgående parametre er uddannelsesniveau, beskæftigelse og indkomst, og andelen med ikke-vestlig eller etnisk oprindelse (Christensen 2015:257; Jakobsen & Larsen 2016:16; Christensen et al. 2015:119; Ellerbæk & Høst 2012:24).

Parametrene uddannelsesniveau, beskæftigelse og indkomst er alle udtryk for ressourcer hos beboerne. Ses dette i forhold til Bourdieus begreber, så er beboernes ressourcer, hvad det svarer til Bourdieus kapitalbegreb. Af alle de danske studier om social mix, fremgår det, at der er et ønske om at tiltrække netop ressourcestærke beboere til udsatte boligområder og denne skelnen mellem ressourcestærke og -svage beboere, har baggrund i de fire parametre, altså også etnicitet (Ellerbæk & Høst 2012:21; Jakobsen & Larsen 2016:16,20; Christensen 2015:255,267; Christensen et al. 2015:39; Capacent & sbs rådgivning 2007:24; Bech-Danielsen & Mechlenborg 2017:5; Bech-Danielsen & Stender 2017:211). Når fokus er på at tiltrække ressourcestærke beboere eller at styrke beboersammensætningen, kan det ses som udtryk for et ønske om, at beboerne skal have en større mængde kapital sammenlignet med den nuværende beboersammensætning. Det være sig både social, kulturel og økonomisk kapital. Der kan desuden argumenteres for, at parametrene uddannelse, beskæftigelse og indkomst kan ses i sammenhæng med boligområdernes placering i det boligsociale hierarki.

*Etnicitet*⁴ eller *anden etnisk oprindelse end dansk* eller *dansk baggrund* er et parameter, som indgår i alle fire undersøgelser om social mix. Anvendelsen af parameteret kan dog kritiseres. Etnicitet som parameter for social mix i et boligområde er ikke nødvendigt for at kunne sige noget om socioøkonomiske forhold i boligområder. Der kan argumenteres for, at etnicitet ikke er et direkte udtryk for hverken ressourcer eller kapital hos beboere. En anden etnicitet end dansk kan dog have sammenhæng med en række af de øvrige parametre. Det vil sige, at ikke-etniske danskere *kan* have lavere uddannelsesniveau, beskæftigelsesgrad eller indkomstniveau sammenlignet med etnisk-danskere. Dette skyldes ikke etniciteten i sig selv, men kan skyldes kulturforskelle, sprogvanskeligheder, krigstraumer og andet. Det er derfor diskutabelt, at parameteret etnicitet indgår, når de øvrige parametre indeholder, hvad parameteret etnicitet skal vise. Denne kritik vil blive genrejst i specialets anden analysedel i forbindelse med kommuner og boligorganisationers forståelse af social mix.

Det er desuden paradoksalt, at der tales om social mix i forhold til parameteret etnicitet. Som skrevet i afsnittet *Forståelse af udsatte boligområder* fandt Troels Schultz Larsen i sin ph.d., at der er en

⁴ Etnicitet er et vidt og diskuteret begreb, som kan forstås på mange måder, blandes ofte sammen med andre lignende begreber, og anvendes ofte i flæng. Ofte bliver etnicitet forvekslet med eksempelvis nationalitet og ikke-vestlig herkomst. Vi anvender fremover begrebet etnicitet.

heterogen beboersammensætning i det, han kalder forsømte boligområder. Han argumenterer for, at en af forskellene på de danske forsømte boligområder og de amerikanske ghettos er, at de danske er heterogene i forhold til etnicitet. Følges Schultz Larsens forståelse af forsømte boligområder, kan der altså argumenteres for, at der er social mix. Det sociale mix er dog ikke defineret ud fra samme parametre som de danske studier og den nuværende ghettoliste.

Som skrevet i ovenstående er social mix i de danske studier og politisk forstået ud fra parametrene uddannelse, beskæftigelse, indkomst etnicitet. Dog kan det undre, hvorfor det netop er disse parametre. En del af forklaringen kan findes i ghettolistens eksistens. Forståelsen af social mix i de danske studier synes at afspejle den nuværende ghettolistes kriterier, da de samme parametre anvendes i studierne om social mix som i ghettolisten. Mange af undersøgelserne er sat i værk som evalueringer på redskaberne til at skabe social mix. Disse redskaber er indført på baggrund af nogle politiske beslutninger og kan dermed ses som udtryk for nogle politiske ønsker for beboersammensætningen i udsatte boligområdet. Dette betyder, at de anvendte parametre kan afspejle hvilken beboersammensætning der ønskes politisk. Der er dog også den forklaring, at parametrene uddannelse, beskæftigelse og indkomst er målbare. Der er adgang til oplysninger om netop disse parametre i danske registre, og det er muligt at måle på dem over tid.

HVORNÅR ER DER OPNÅET SOCIAL MIX?

Når social mix skal forstås synes det relevant at spørge, hvornår beboersammensætningen anses som værende tilstrækkelig "mixed". Det gælder både, hvornår koncentrationen af ressourcer stærke beboere er "høj nok" i forhold til eksempelvis indkomst og beskæftigelse. Ingen af de danske studier beskæftiger sig dog med dette. De undersøger i højere grad, hvorvidt de forskellige midler til at skabe social mix har en effekt, og dermed om der tilføres ressourcer eller kapital til de udsatte boligområder. Dermed synes det svært at vurdere, hvornår der er skabt social mix i udsatte boligområder.

ANDRE PERSPEKTIVER PÅ SOCIAL MIX

Således kan der argumenteres for, at social mix i de danske studier forstås som at tilføre ressourcer til et boligområde. Dog kan det at blande beboere, der ikke ligner hinanden også forklares med andre begreber, hvor det ikke er mængden af ressourcer, der er afgørende. Her kan der eksempelvis relateres til teori om mangfoldighed og til begreberne *super-diversity* og *hyper-diversity*. Super-mangfoldighed skal ifølge Steven Vertovec forstås som mangfoldighed funderet på specielt etnicitet og på de demografiske og socioøkonomiske forskelle, der findes inden for og mellem etniske grupper. Rikke Skovgaard Nielsen et al. (2016) taler for en udvidelse af mangfoldighedsforståelsen med begrebet hyper-mangfoldighed. Argumentet er, at der skal kigges bredere på mangfoldighed end blot ved forhold som etnicitet, demografi og socioøkonomi. Derimod adskiller hyper-mangfoldighed sig ved at indeholde forskelle i livsstil, holdninger og handlinger. Begrebet åbner op for en mere kompleks forståelse af mangfoldighed med flere variable (Skovgaard Nielsen et al. 2016:10). Ses de ovenstående forståelser af social mix og dets etniske fokus i forhold til hyper-mangfoldighed, kan der med hyper-mangfoldighed åbnes op for nogle forskelle i grupper på tværs af etnicitet. Skovgaard

Nielsen et al. eksemplificerer dette med somaliske flygtninge, der som andre etniske minoriteter i Danmark omtales som værende en homogen gruppe. Der eksisterer dog intern mangfoldighed i denne gruppe i forhold til eksempelvis livsstil, køn, familiesituation osv. (Skovgaard Nielsen et al. 2016:11). Når social mix forstås med udgangspunkt i parametrene uddannelse, beskæftigelse, indkomst (og etnicitet), så er det altså blot én måde at anskue beboersammensætningen på. Andre anskuelser kan åbne op for andre forståelser af social mix og betyde, at beboersammensætningen ikke er så ensidig, som eksempelvis ghettolisten giver udtryk for. Skovgaard Nielsen et al. og Schultz Larsens forståelser af beboersammensætning og mangfoldighed inddrages altså her for at belyse, hvordan social mix også kunne forstås og defineres, men blot ikke bliver det.

5.1.1. DELKONKLUSION

Ovenstående analyseafsnit viser, at det ud fra størstedelen af de danske studier er svært at tyde, hvad der forstås ved social mix. Når man derimod dykker ned i nogle af studiernes datagrundlag, kan der dog findes forståelser af social mix. Der anvendes i fire ud af syv danske studier parametre, som omhandler beboernes ressourcer. Disse gennemgående parametre er uddannelse, beskæftigelse indkomst og etnicitet og kan ses som udtryk for beboeres ressourcer. Det fremgår desuden, at der er et ønske om at tiltrække ressourcestærke beboere til udsatte boligområder. Anvendelsen af etnicitet som parameter kan dog kritiseres. Der er ingen af de danske studier der beskæftiger sig med, hvornår social mix er opnået, studierne beskæftiger sig nærmere med, hvordan der kan tilføres ressourcer.

5.2. FORVENTNINGER TIL SOCIAL MIX UDTRYKT I DANSKE STUDIER

Som redegjort for i specialets problemfelt er der fra politisk side et ønske om at skabe social mix i udsatte boligområder. Ønsket om social mix bygger på nogle forventninger til effekterne af social mix. Dette afsnit vil undersøge, hvilke forventninger, der er til effekterne af social mix, og her vil der blive anvendt teori af Wacquant og Putnam.

Der kan udledes fire forventninger til effekterne af social mix. Der kan dog også udledes andre forventninger end de nedenstående, men disse fire er gennemgående - ikke nødvendigvis for alle studier, men på tværs af studier.

De fire forventninger er listet op herunder og vil efterfølgende blive forklaret yderligere.

- *Social mix modvirker koncentration og isolation af resourcesvage beboere*
- *Social mix modvirker negative områdeeffekter*
- *Social mix løfter resourcesvage beboere*
- *Social mix mindsker stigmatisering*

En vigtig pointe er, at de fire forventninger ikke skal ses som være adskilte. De kan påvirke hinanden og hænger således sammen. Derfor vil forventningernes relation til hinanden blive uddybet undervejs, som de blive gennemgået. Dog skal det nævnes, at vi anser den første forventning, som værende overordnet for de øvrige tre. Dette skyldes, at social mix, netop er det modsatte af at have en koncentration af ressourcervage beboere. Dermed synes den første forventning umiddelbart at give sig selv. Dog er den relevant, fordi der ligger nogle grundlæggende ideer bag den, hvilket især viser sig i de øvrige tre forventninger.

5.2.1. SOCIAL MIX MODVIRKER KONCENTRATION OG ISOLATION AF RESSOURCERVAGE BEBOERE

Der ses en gennemgående forventning om, at social mix kan modvirke koncentration og isolation af ressourcervage beboere og dermed, at social mix modvirker segregering. Dette fremgår af alle de danske studier på nær af Claus Bech-Danielsen og Marie Stenders *Fra ghetto til blandet by* (Ellerbæk & Høst 2012:10,25; Christensen 2015:252; Jakobsen & Larsen 2016:33; Christensen et al. 2015:7,12,45; Bech-Danielsen & Mechlenborg 2017:158; Capacent & sbs rådgivning 2007:39). Som beskrevet i afsnittet *Forståelse af segregering* kan segregering forstås som en rumlig separering af forskellige sociale og kulturelle grupper (Andersen & Skovgaard Nielsen 2017:68). Segregering opfattes ofte som værende negativ, fordi det sættes i relation til sammenhængskraften, som forventes at blive negativt påvirket af en øget segregering ligesom, at eksempelvis Andersen og Ærø (1999) mener, at den rumlige adskillelse øger sociale og kulturelle forskelle (Andersen & Skovgaard Nielsen 2017:47-48). Det kan derfor synes logisk at skabe social mix i udsatte boligområder således, at de segregerede områder kan afhjælpes. Dette kan ske ved at tilføre ressourcestærke beboere til boligområder med en høj koncentration af ressourcervage. Denne strategi kaldes en *fortyndingsstrategi* (Christensen et al. 2015:13; Bech-Danielsen & Mechlenborg 2017:34). Denne tankegang kan synes logisk, men de reelle grunde til at segregationen opstår, og hvorfor folk bosætter sig hvor de gør, er mere kompleks end som så, og derfor kan det være svært at tilføre ressourcestærke beboere. Dette er uddybet i afsnittet om segregering, men handler grundlæggende om at bosætning er påvirket af et komplekst samspil mellem strukturer og aktører (Andersen & Skovgaard Nielsen 2017:57-65).

Loïc Wacquant beskæftiger sig med hvordan koncentration af marginaliserede i bestemte boligområder opstår. Han mener, at de beboere, der er bosat i boligområder nederst i det boligsociale hierarki er blevet udsat for en *avanceret marginalisering*. Wacquant beskriver i denne forbindelse fire dynamikker, der er dannende for den avancerede marginalisering, hvoraf særligt den sidste er interessant for social mix. Den første dynamik er af makrosocial karakter og handler om, hvordan nogle individer ikke får glæde af opadgående økonomiske konjunkturændringer. Dette drejer sig om, hvordan den nye ulighed finder sted i et "*postindustrielt serviceøkonomi*" (Delica 2011:31), og hvordan denne nye økonomi skaber et skel mellem højt- og lavtuddannede i perioder med økonomisk vækst (Delica & Hansen 2014:7). Den anden dynamik omhandler en arbejdsmarkedet, hvor jobs i afindustrialiserede samfund er præget af blandt andet deltidsansættelser og ustabilitet. Desuden er mange lavtlønnede jobs for lavtuddannede forsvundet. Dette betyder, at der skabes en usikkerhed hos lønmodtagere. Den tredje dynamik er af politisk karakter og omhandler blandt andet, hvordan velfærdsstaten gennem en række statslige politikker medvirker til en inddeling af dets borgere i sociale lag. Den sidste dynamik er af spatial karakter og omhandler, hvordan effekterne af den avancerede marginalisering viser sig rumligt og tenderer til at koncentrere sig i bestemte

boligområder (Wacquant 2016:1081-1083; Delica & Hansen 2014:7-9; Delica 2011:31-32). Denne rumlige dynamik viser sig i form af, hvad Wacquant kalder *territoriel stigmatisering* (Delica 2011:31). Territoriel stigmatisering vil blive uddybet i afsnittet *Social mix mindsker stigmatisering*. Med Wacquants begreb avanceret marginalisering gør han det klart, at han ikke mener, at det er boligområder og dets beboere i sig selv, der er skyld i, at nogle boligområder er nederst i det boligsociale hierarki. Wacquant argumenterer derimod for, at det er større strukturelle processer i samfundet, der medfører, at nogle individer bliver bosat i disse områder. Bosætning er således ikke udelukkende individets eget valg men beror på en kollektiv handlen, der er baseret på økonomisk, social og symbolsk magt (Wacquant 2016:1078). Dermed forventes det at social mix skal mindske koncentration og isolation af ressourcesvage beboere, men følges Wacquants argument, så opstår udfordringerne i de udsatte boligområder andre steder end i selve boligområderne. Derfor kan der med Wacquant argumenteres for løsningen ikke findes i social mix, men i de dynamikker, der skaber avanceret marginalisering.

5.2.2. SOCIAL MIX MODVIRKER NEGATIVE OMRÅDEEFFEKTER

Social mix forventes at være medvirkende til at modvirke negative områdeeffekter (Ellerbæk & Høst 2012:25; Jakobsen & Larsen 2016:33; Christensen et al. 2015:45; Bech-Danielsen & Stender 2017:207). Som beskrevet i problemfeltet er områdeeffekter et begreb, der omhandler boligområdes effekt på dets beboere. Det vil sige: “[...] om sociale problemer forværres af at være koncentreret i bestemte boligområder.” (Bech-Danielsen & Stender 2017:208). Jakobsen & Larsen (2016) definerer desuden negative områdeeffekter på følgende måde: “Hvor en høj koncentration af ressourcesvage beboere i et boligområde betyder, at selvsamme beboeres udsathed øges. Dette svækker deres mulighed for integration i samfundet, herunder deres mulighed for at komme i beskæftigelse.” (Christensen m.fl., 2015a i Jakobsen & Larsen 2016:33). Med reference til international forskning om områdeeffekter opstiller Jakobsen & Larsen (2016) tre årsager til, at en koncentration af ressourcesvage beboere forstærker udsathed hos selvsamme beboere.

Den første forklaring bygger på en forståelse af, at mennesker påvirker hinanden. Så snart der er mange arbejdsløse i et boligområde, kan der opstå en subkultur, hvor det er normen at være arbejdsløs. I forbindelse med dette forventes det også, at ressourcestærke beboere med eksempelvis tilknytning til arbejdsmarkedet kan agere positive rollemodeller for børn og unge, så de i stedet oplever, at det kan være positivt at være i beskæftigelse (Jakobsen & Larsen 2016:33; Christensen et al. 2015:13). Som resultat af denne forståelse menes det altså, at en øget andel beboere i beskæftigelse kan have positive effekter - subkulturen opstår ikke, og der vil opstå flere positive rollemodeller.

Den anden forklaring bygger på en forståelse af sociale netværk og social kapital. En høj koncentration af ressourcesvage beboere vil betyde, at disse beboere mangler sociale netværk, som de kan drage nytte af i forbindelse med at finde jobs, finde vej til foreningsliv eller uddannelse. Forventningen er dermed at nye ressourcestærke beboere kan skabe netværk og forbindelser for de eksisterende beboere, fordi de nye beboere har en større grad af social kapital end de ressourcesvage. Dette menes at resultere i eksempelvis øget uddannelses- og beskæftigelsesniveau for ressourcesvage beboere (Jakobsen & Larsen 2016:33). Denne forståelse genfindes også i Putnams dimension af *bonding (afgrænsende) social kapital* og *bridging (brobyggende) social kapital*. Dette vil blive yderligere uddybet i afsnittet *Social mix løfter ressourcesvage beboere*.

Den tredje forklaring bygger på en forståelse af, at en høj koncentration af ressourcesvage beboere i udsatte boligområder kan medføre en stigmatisering af området. Området vil få et dårligt omdømme i medierne og det omkringliggende samfund. Larsen & Jakobsen uddyber ikke yderligere, hvad konsekvenserne af stigmatisering er for de ressourcesvage beboere (Jakobsen & Larsen 2016:33). Dette vil vi dog blive uddybet i afsnittet *Social mix mindsker stigmatisering*.

Som skrevet i dette afsnits indledning er det svært at skelne mellem de fire grundlæggende forventninger til effekterne af social mix. Det kan tydeliggøres ved at se på Jakobsen og Larsens ovenstående forklaringer på negative områdeeffekter. De sidste to, der omhandler, hvordan ressourcestærke beboere kan løftes socialt af ressourcestærke samt stigmatisering indgår begge som selvstændige forventninger i de danske studier om social mix. At social mix modvirker negative områdeeffekter kan således ses som en grundlæggende forventning, der ligger implicit i nedenstående forventninger om at løfte ressourcesvage beboere og mindske stigmatisering.

5.2.3. SOCIAL MIX LØFTER RESSOURCESVAGE BEBOERE

Af mange af de danske studier fremgår det, at det forventes, at social mix kan løfte ressourcesvage beboere. Forventningen er blandt andet, at ressourcestærke beboere kan påvirke de ressourcesvage beboere positivt, så de eksempelvis kommer i beskæftigelse og/eller opnår øget mængde social, økonomisk eller kulturel kapital (Ellerbæk & Høst 2012:25; Christensen et al. 2015:13; Bech-Danielsen & Stender 2017:207). Det forventes desuden, at social mix kan: “[...] styrke den sociale interaktion og udveksling af normer og værdier, øge ressourcesvages sociale kapital [...]” (Ellerbæk & Høst 2012:25). Således forventes det, at ressourcestærke beboere i et boligområde kan have afsmittende effekter på beboere med færre ressourcer.

Forventningen om at social mix løfter ressourcesvage beboere kan forklares ved Putnams begreber *bonding* (afgrænsende) *social kapital* og *bridging* (brobyggende) *social kapital*. For Putnam skal social kapital ses forholdsvis kvantitativt og på makroniveau med eksempelvis lokalsamfundet som værende genstand for analysen (Svendsen & Svendsen 2006:36-37; Boje 2007:535, 539). Putnam forstår social kapital som: “[...] en egenskab ved lokalsamfundet eller nationen i sig selv [...]” (Boje 2007:539), og som en mængde af tillid, netværk og normer, hvor en høj grad af social kapital har positiv betydning for samfundsmæssige anliggender som kriminalitet og korruption, mens det samtidig sikrer deltagelse i civilsamfundet - både politisk og socialt, og hvor denne mængde af social kapital muliggør en mere effektiv opnåelse af fælles mål (Boje 2007:539; Svendsen & Svendsen 2006:50).

Putnam beskæftiger sig med forskellige sociale grupper og deres interne og eksterne netværk, og hvad disse grupper kan få ud af netværkene. Begreberne afgrænsende social kapital og brobyggende social kapital blev introduceret med Putnams udgivelse *Bowling alone* (2000). Afgrænsende social kapital er netværksskabende for personer, der minder om hinanden med hensyn til eksempelvis alder, etnicitet, køn og social klasse (Putnam & Goss 2002:9-10). Putnam beskriver denne dimension af social kapital som sociologisk *superglue* (Putnam 2000:23). Med superglue mener Putnam, at en social gruppe holdes sammen af limen - af den afgrænsende sociale kapital og dét, som gruppen har til fælles. Denne sammenhængskraft betyder desuden, at afgrænsende social kapital kan karakteriseres ved at være indadvendt og forstærkende for relationerne mellem individerne.

Afgrænsende social kapital er præget af stærke sociale bånd, men er ekskluderende for udestående sociale grupper (Boje 2007:540).

Der er tale om brobyggende social kapital, når sociale netværk bringer personer sammen, der ikke ligner hinanden (Putnam & Goss 2002:9-10). I modsætning til afgrænsende social kapital er brobyggende social kapital ofte præget af svage sociale netværk, men hvor det forventes, at der skabes en inklusion af sociale grupper (Boje 2007:540). Selvom brobyggende social kapital ofte er bestående af svage netværk, sammenlignet med den afgrænsende, så er den i højere grad *emanciperende* (Boje 2007:541). Med emanciperende menes det, hvordan den brobyggende sociale kapital kan frigøre individer for den sociale position de er i og de sociale netværk de indgår i. Med dette menes, at der gennem sociale bånd og netværk kan åbnes op for nye muligheder, værdier og handlinger. Det emanciperende kan desuden ses i Putnams beskrivelse af forskellen mellem de to dimensioner af social kapital: Afgrænsende social kapital er godt for "*getting by*", mens brobyggende er afgørende for "*getting ahead*" (Putnam 2000:22-23).

Putnam beskriver brobyggende social kapital som *WD-40*, der er en olie beregnet til smøring af metal og rustbeskyttelse. Putnam anvender superglue og WD-40 som et billede på den forskel, der findes mellem afgrænsende og brobyggende social kapital. Hvor WD-40 er en olie, der giver smidighed og smøring, så der sikres bevægelighed, fungerer superlim som en fastholdelse, der ikke har til formål at blive brudt.

Begge dimensioner af social kapital kan have virkningsfulde sociale effekter, og de to skal ikke ses som værende fuldkommen adskilte. Afgrænsende social kapital kan godt være en positiv form for social kapital, fordi mange får social støtte gennem netop sociale netværk bestående af personer, der ligner hinanden (Putnam & Goss 2002:9-10; Putnam 2000:22-23). Selvom der ved afgrænsende social kapital netop er stærke sociale bånd, er disse ikke altid mest fordelagtige. Putnam skriver om dette, at brobyggende social kapital kan være bedre, når en person eksempelvis skal finde job. Dette fordi der gennem den brobyggende sociale kapital skabes forbindelse til andre muligheder gennem sociale netværk. Omend disse netværk er svage, så er de mere fordelagtige end de stærke sociale netværk, som karakteriserer afgrænsende social kapital (Putnam 2000:22-23).

Der kan argumenteres for, at rationalet bag social mix, som mål og planlægningsværktøj i byplanlægningen til dels er funderet i Putnams to dimensioner af social kapital. Ifølge Gunvor Christensen (2015) er ideen bag boligsociale indsatser og social mix, at den boligsociale helhedsplan med sin indsats: [...] *vil påvirke deres [husstande med få ressourcer] menneskelige og sociale kapital på en måde så disse husstande klarer sig bedre med hensyn til uddannelse, indkomst og tilknytning til arbejdsmarkedet.*" (Christensen 2015:256 egen oversættelse). Dette ses i de boligsociale indsatser, deres fokusområder og aktiviteter, som skal bidrage til, at der sker en positiv udvikling i forhold til sociale relationer, netværk og kompetencer. Ideen er dermed, at disse aktiviteter, nye relationer og netværk medvirker til bedre tilknytning til eksempelvis arbejdsmarkedet og uddannelse, og at beboernes mængde af social kapital øges, hvilket betyder en samlet ophobning af social kapital i boligområdet (Christensen 2015:256). Det vil altså sige, at der med indsatser såsom boligsociale helhedsplaner er en forhåbning og forventning om, at der kan skabes brobyggende social kapital. Det er således forventningen, at social mix kan løfte resourcesvage beboere. Dette kan enten gøres ved at løfte beboerne selv, gennem eksempelvis en boligsocial helhedsplan eller at tilføre resourcestærke beboere til boligområdet. Disse nye beboere kan dermed indgå i de nye sociale netværk og relationer, som de resourcesvage beboere også gerne skal indgå i.

Med forventningen om, at ressourcestærke beboere kan løfte de resourcesvage, ligger der altså en forventning om, at der også skabes en brobyggende social kapital, som således løfter de resourcesvage, så deres mængde af kapital øges. Antagelserne, der ligger til grund for forventningen om, at social mix løfter resourcesvage beboere kan dog diskuteres, når der sammenholdes med den empiriske virkelighed. Som skrevet i specialets problemfelt, så er der diskussioner om, hvorvidt individer rent faktisk løftes ved at bo i boligområder med ressourcestærke beboere. Det synes desuden svært at bevise empirisk, om social mix rent faktisk har en effekt på uddannelsesniveau, beskæftigelse og indkomst i en dansk sammenhæng. Dette vil blive yderligere undersøgt i afsnittet *Effekter af social mix udtrykt i danske studier*.

5.2.4. SOCIAL MIX MINDSKER STIGMATISERING

Social mix forventes at kunne ændre et boligområdes omdømme, da en høj koncentration af resourcesvage kan give et område et blakket ry (Ellerbæk & Høst 2012:25; Christensen 2015:252; Jakobsen & Larsen 2016:33; Christensen et al. 2015:46).

Som skrevet tidligere beskæftiger Wacquant sig med forskellige dynamikker, der strukturerer avanceret marginalisering. Den sidste af disse fire er af spatial karakter, og viser sig rumligt i form af territorial stigmatisering (Wacquant 2016:1081-1083; Delica & Hansen 2014:7-9; Delica 2011:31-32). Territorial stigmatisering er den stigmatisering, der er blevet pålagt et område gennem årtier. Disse stigmatiseringer er ofte generaliserende og er traditionelt associeret med fattigdom, etniske minoriteter og fysisk forfald eller afvigelse fra andre boligområder. I forlængelse heraf mener Wacquant, at det er ligegyldigt om området rent faktisk har mange fattige beboere, etniske minoriteter, er fysisk forfaldne eller afviger. Dette skyldes, at når offentligheden opfatter områderne på denne måde og udbreder denne opfattelse, kan det medføre negative sociale konsekvenser (Delica & Hansen 2014:11; Wacquant 2016:1082).

Disse negative sociale konsekvenser opdeler Wacquant i to niveauer og opdeler territorial stigmatisering ligeså. Det første niveau omhandler beboernes eget forhold til at bo i området (Delica & Hansen 2014:11; Wacquant 2016:1082). I bogen *Urban Outcasts* viser Wacquant, at beboere i boligområderne tager afstand til deres boligområder, føler en vis skyld over at bo der og undskylder ofte over for andre, at de bor, hvor de bor (Wacquant 2016:1083; Delica & Hansen 2014:11). Dermed nedgraderer den territoriale stigmatisering beboerne i området, hvilket medfører, at beboerne selv nedgraderer området yderligere (Delica & Hansen 2014:11). Det betyder altså, at beboerne ser sig selv med de dominerende klassers blik, og på den måde er beboerne udsat for symbolsk vold (Delica & Hansen 2014:12). Wacquant gør også opmærksom på, at stigmatiseringen kan medføre, at området og dets beboere mister magt over fælles identitet (Delica & Hansen 2014:12). Territorial stigmatisering medfører yderligere, at beboerne i udsatte boligområder ikke kan tage ejerskab over stedet. Derimod får beboerne en negativ identitet pålagt udefra og kan ikke skabe deres egen repræsentation og billede af sig selv og stedet (Wacquant 2016:1083). Der kan dog stilles spørgsmålstejn ved, om territorial stigmatisering har negativ indflydelse på tilhørsforhold i dansk kontekst. Anja Jørgensen (2010) diskuterer Wacquants anvendelse i en artikel om stedstilknytning i boligområderne Herredsvang og Urbanplanen. Også Sune Qvotrup Jensen og Ann-Dorte Christensen (2012) diskuterer Wacquants relevans i forhold til beboere i Aalborg Østs stedstilknytning. De to artikler viser, at beboerne i Urbanplanen og Aalborg Øst ikke nødvendigvis påtager sig den stigmatisering, de bliver pålagt, og at de ikke nødvendigvis ønsker at flytte væk (Jørgensen 2010:15; Jensen &

Christensen 2012:83-85). Undersøgelsen af Christensen og Jensen viser endda, at nogle beboere er glade for at bo i området, og at dette netop er en modsætning og afstandstagen til stigmatiseringen. På den måde danner nogle af beboerne såkaldte "*modmagtsstrategier og praksisser*" (Delica & Hansen 2014:19), hvilket Wacquants teori ikke omfatter eller behandler (Delica & Hansen 2014:19).

Det andet niveau af territorial stigmatisering omhandler de politiske og civile foranstaltninger. Når et område først er stemplet som "et dårligt område", er det pludseligt også legitimt for civilbefolkningen, dvs. beboere uden for boligområdet, og myndigheder, at handle herefter. Wacquant skriver, at beboerne i de stigmatiserede områder oplever, at det civile samfund omkring dem handler ud fra, at området er nedgraderet. Denne nedgradering og den territorielle stigmatisering betyder, at det kan være sværere for beboere at få et arbejde (Wacquant 2016:1083). Ydermere kan stigmatiseringen retfærdiggøre at lave særlige tiltag, der ikke ville finde sted andre steder, og som ellers ville være uacceptable (Delica & Hansen 2014:11). Dette udtrykker sig tydeligt i regeringens seneste ghettoudspil (Regeringen 2018). I forlængelse heraf er det vedtaget, at modtagere af kontant- og uddannelseshjælp, der ønsker at bosætte sig i de hårdeste ghettoområder får nedsat deres sociale ydelser. Desuden udtrykker det sig i vedtagelsen om indførelsen af sprogprøver for 0. klasse i skoler med mere end 30 % børn fra udsatte boligområder (Regeringen et al. 2018:7; Udenrigsministeriet 2018). Ifølge Wacquant kan disse særlige tiltag få den konsekvens, at beboerne marginaliseres yderligere og forvises fra mere eftertragtede boligområder (Delica & Hansen 2014:11). Når det territorielle stigma har "sat sig" og er blevet "*permanente fikspunkter i det urbane landskab*" (Delica & Hansen 2014:11), så vil der blive dannet diskurser om boligområderne. Dette sker både fra neden i form af dagligdagsinteraktioner, men også ovenfra i form af politikker og mediers omtale (Delica & Hansen 2014:11). Troels Schultz Larsen beskæftiger sig også med den stigmatisering, der er pålagt boligområder. Han argumenterer for, at det i høj grad er den politiske retorik, der er med til at pålægge områderne stigmatisering. Dette gøres blandt andet ved at omtale områderne som ghettoer og tale om områderne som "*huller i Danmarkskortet*", som der både er blevet gjort i statsminister Lars Løkke Rasmussens åbningstale i 2010 og i hans nytårstale i 2018 (Schultz Larsen 2011:62; Rasmussen 2018).

Forventningen om, at social mix kan modvirke stigmatisering kan forklares med Wacquants forståelser af territorial stigmatisering. Wacquant er dog meget optaget af de strukturelle betingelser, der har betydning for avanceret marginalisering og territorial stigmatisering, hvilket de danske studier ikke beskæftiger sig med. Dette betyder ikke, at de danske studier ikke er bevidste om disse strukturelle betingelser, men det er ikke omdrejningspunktet for undersøgelserne. Forventningen er altså, at social mix i udsatte boligområder kan have en positiv effekt på beboernes egen opfattelse af deres boligområde - og dermed undgå flytninger og en yderligere stigmatisering af beboerne selv og deres boligområde. Derudover forventes det også, at have en positiv effekt på det omkringliggende samfunds opfattelser af området, hvilket kan betyde, at der kommer en tilflytning af ressourcer og en positiv omtale i medierne.

5.2.5. DELKONKLUSION

Der kan udledes fire forventninger til effekterne af social mix. For det første forventes det, at social mix kan modvirke koncentration og isolation af ressourcetsvage, samt modvirke segregering. Wacquants begreb avanceret marginalisering anvendes for at forklare, hvorfor der opstår udsatte boligområder.

Derudover forventes det, at social mix kan modvirke negative områdeeffekter. Negative områdeeffekter omhandler, hvordan beboeres sociale problemer bliver forværret at bo i et område med en høj koncentration af andre beboere med sociale problemer.

Det forventes også, at social mix kan betyde, at ressourcestærke beboere påvirker de ressourcetsvage, så de bliver løftet socialt. Dette kan forklares med Putnams begreb brobyggende social kapital, som omhandler, hvordan personer, der ikke ligner hinanden bringes sammen og skaber sociale bånd, der åbner op for nye muligheder.

Den sidste forventning er, at social mix kan mindske stigmatisering. Denne forventning forklares ved Wacquants begreb territorial stigmatisering, der kan være pålagt et boligområde indefra eller udefra.

5.3. EFFEKTER AF SOCIAL MIX UDTRYKT I DANSKE STUDIER

Dette analyseafsnit undersøger, hvilke effekter, der er af social mix. Efter den danske litteraturgennemgang kan det dog konstateres, at der umiddelbart ikke findes nogle danske studier, der beskæftiger sig med effekterne af social mix. Derimod findes der en række undersøgelser af effekten af midlerne til social mix. Det vil altså sige, undersøgelser, der beskæftiger sig med, hvordan de forskellige midler kan påvirke og ændre beboersammensætningen i udsatte boligområder. Derfor vil afsnittet redegøre for, hvilke midler der findes til at skabe social mix samt undersøge, hvorvidt disse midler kan skabe social mix. Slutteligt vil der blive reflekteret over, hvorfor der ikke kan findes studier om effekterne af social mix. Afsnittet vil være struktureret efter de fire midler udlejningsredskaber, boligsociale indsatser, fysiske indsatser samt salg af almene boliger.

5.3.1. UDLEJNINGSREDSKABER

Der findes en række forskellige udlejningsredskaber, der har til formål at regulere beboersammensætningen i almene boligområder. Disse er *kommunal anvisningsret, fleksibel udlejning, kombineret udlejning, tomme boliger, beboermaksimum, fremme af fraflytning* og *offentlig annoncering*. Ellerbæk & Høst viser i deres undersøgelse, at de mest anvendte udlejningsredskaber er fleksibel udlejning og den kommunale anvisningsret, og derfor vil disse to udlejningsredskaber blive præsenteret i dette afsnit (Ellerbæk & Høst 2012:127-131).

KOMMUNAL ANVISNINGSRET

Den kommunale anvisningsret giver kommuner mulighed for at anvise mindst hver fjerde bolig til boligsøgende. Dette vil ofte være skilsmisseramte, psykisk syge eller andre udsatte, og anvisningsretten kan således anvendes i akutte tilfælde eller for ressourcetsvage borgere, der mangler en bolig. Som led i boligaftalen i 2006 blev loven om anvisningsretten revideret, så kommuner og boligorganisationer nu skal tage hensyn til beboersammensætningen i boligområder i forbindelse med anvisning af boliger. Derudover blev anvisningsretten udvidet sådan, at kommuner og boligorganisationer efter indbyrdes aftale kan udvide anvisningsretten til 100 % (Christensen et al. 2015:38). Således er anvisningsretten ikke oprindeligt tænkt som et middel til social mix, men med udvidelsen af loven er den senere blevet det. Oprindeligt var anvisningsretten tilsigtet de mest udsatte beboere, men har nu en dobbeltfunktion. På den ene side anvendes redskabet stadig til at skaffe borgere en bolig i akutte tilfælde. Men på den anden side anvendes anvisningsretten i nogle kommuner som en middel til at skabe social mix ved at anvise ressourcetsvage beboere og fordele ressourcetsvage, så de ikke koncentrerer i visse boligområder. Dette gælder eksempelvis Ishøj Kommune, som har udvidet anvisningsretten til 100 %.

FLEKSIBEL UDLEJNING

Fleksibel udlejning kan anvendes efter aftale mellem kommunalbestyrelse og boligorganisation. Fleksibel udlejning giver boligorganisationer mulighed for at leje 90 % af de ledige boliger ud efter særlige kriterier. Kriterierne for fleksibel udlejning kan eksempelvis være, at den boligsøgende skal være i beskæftigelse, studerende eller pendler til og fra den pågældende kommune. Fleksibel udlejning giver således boligsøgende, der opfylder disse kriterier fortrinset til en bolig. Det er ikke bestemt ved lov, hvilke kriterier man som borger skal opfylde. Dog er det et krav, at disse kriterier ikke må være diskriminerende på visse grupper (Christensen et al. 2015:38-39).

Når kommunen i samarbejde med boligorganisationen beslutter at anvende fleksibel udlejning på en række lejemål kan det få betydning for beboersammensætningen. Fordi fleksibel udlejning oftest anvendes i afdelinger med en høj grad af udsathed, har fleksibel udlejning betydning på adgangen til almene boliger og dermed beboersammensætningen (Ellerbæk & Høst 2012:129). På den ene side udlejes boliger til ressourcetsvage, hvilket øger andelen af ressourcetsvage og dermed social mix. På den anden side betyder det, at anciennitet på den almindelig venteliste mister betydning, hvilket kan have negative konsekvenser for ressourcetsvage boligsøgendes mulighed for at få tildelt en bolig. Som skrevet i afsnittet *Forståelse af segregering* kræver adgangen til almene boliger kun ressourcer i form af tid. Med indførelsen af fleksibel udlejning, kan der dog argumenteres for, at det nu i højere grad kræver andre former for ressourcer i form af uddannelse og beskæftigelse at få adgang til visse almene boliger.

Anvisningsretten og fleksibel udlejning som midler til at skabe social mix påvirker således adgangen til det eksisterende boligmarked. Disse er midler, der har til formål at tiltrække ressourcer til boligområder i form af ressourcetsvage beboere frem for at løfte nuværende beboere og på den måde tilføre ressourcer. Sidstnævnte måde at tilføre ressourcer til boligområdet er boligsociale indsatser et eksempel på. Dette middel og dets effekter vil blive uddybet senere.

EFFEKTER AF UDLEJNINGSREDSKABERNE

Christensen, Jørgensen og Larsens rapport fra 2015 undersøger, hvorvidt der er behov for at anvende udlejningsredskaber for at ændre beboersammensætningen. Endvidere undersøges det, om udlejningsredskaberne kan anvendes som middel til at regulere beboersammensætningen i udsatte boligområder. Undersøgelsen tager udgangspunkt i de afdelinger, der modtog støtte til boligsociale indsatser af Landsbyggefondens 2006-2010-pulje, og som i øvrigt har gjort brug af udlejningsredskaberne. Dermed er undersøgelsen rettet mod afdelinger med en række boligsociale udfordringer (Christensen et al. 2015:10-11). Konklusionen på undersøgelsen viser, at udlejningsredskaberne ikke kan skabe social mix. Dette er interessant, fordi seks ud af ti kommuner og boligorganisationer vurderer, at udlejningsredskaberne har bidraget til at skabe social mix, på trods af at statistiske undersøgelser viser noget andet. Forskellen i kommuner og boligorganisationer og det kvantitative datas blik på effekten af udlejningsredskaberne kan skyldes, at analysedesignet ikke tager højde for lokale forskelle i brugen af udlejningsredskaberne (Christensen et al. 2015:176-178).

Ovenstående undersøgelse er dog ikke den eneste undersøgelse af udlejningsredskabernes effekt på opnåelsen af social mix. En tidligere undersøgelse af Ellerbæk & Høst fra 2012 havde til formål at belyse omfanget af anvendelsen af udlejningsredskaberne, og hvordan udlejningsredskaberne anvendes til at regulere beboersammensætningen. Denne undersøgelse beskæftiger sig kun med fleksibel udlejnings virkning på beboersammensætningen, da de øvrige udlejningsredskaber er blevet anvendt i for kort tid og/eller da omfanget af brugen af de øvrige udlejningsredskaber ikke er stort nok. Dette betyder, at det ikke er muligt at undersøge effekterne af dem (Ellerbæk & Høst 2012:177).

I modsætning til undersøgelsen fra 2015, viser Ellerbæk & Høsts undersøgelse blandede resultater med hensyn til effekterne af udlejningsredskaberne for social mix. Af undersøgelsen konkluderes det, at både kommuner og forretningsførerne⁵ for boligorganisationer: “[...] vurderer, at udlejningsredskaberne overordnet medvirker til at skabe en mere blandet beboersammensætning.” (Ellerbæk & Høst 2015:21,22). Interessant er det dog, at ca. 25 % af de adspurgte forretningsførere også svarer, at de ikke er klar over, hvad brugen af udlejningsredskaberne har bidraget med (Ellerbæk & Høst 2015:21). Dermed kommer de to undersøgelser om udlejningsredskaberne begge frem til, at kommuner og boligorganisationer vurderer udlejningsredskaberne som værende effektfulde i arbejdet med at skabe social mix.

Forskellen på de to undersøgelser er dog, at Ellerbæk & Høst (2012) konkluderer, at specifikt fleksibel udlejning har visse positive effekter på social mix. Anvendelsen af fleksibel udlejning har modvirket stigningen i andelen af tilflyttende beboere med lav indkomst. Samtidig ses en stigende andel af tilflyttende beboere i beskæftigelse (Ellerbæk & Høst 2012:24). Undersøgelsen konkluderer afsluttende, at der med fleksibel udlejning kan skabes varige ændringer i beboersammensætningen. Undersøgelsen viser nemlig, at de boligafdelinger, hvor fleksibel udlejning er anvendt, ses det, at de er markant bedre til at fastholde de tilflyttede ressourcestærke beboere (Ellerbæk & Høst 2012:24).

⁵ Begrebet forretningsfører er hentet fra rapporten. Forretningsførere omfatter personen, der administrerer en boligafdeling. Forretningsføreren er typisk placeret i boligorganisationen og er i de fleste tilfælde vidende omkring boligorganisationens holdninger og anvendelse af udlejningsværktøjerne. For mere information se Høst & Ellerbæk 2012:34

Undersøgelsen viser således, at der er tegn på, at udlejningsredskaberne *kan* skabe social mix. Som skrevet er det dog kun fleksibel udlejning, der er undersøgt, hvorimod de øvrige redskabers effekt er undersøgt på baggrund af forretningsførere i boligorganisationer og kommuners vurderinger. Dog skal det nævnes, at undersøgelsen ikke finder en signifikant effekt af fleksibel udlejning, hvorfor der ikke kan findes evidens for, at det lige netop er dette redskab, der påvirker stigningen af andelen af ressourcestærke tilflyttere.

5.3.2. BOLIGSOCIALE INDSATSER

Boligsociale indsatser er et andet middel, der kan anvendes for at skabe social mix. Boligsociale indsatser er en samlet betegnelse for en række tiltag, der forsøger at forbedre de sociale forhold i almene boligområder. Boligsociale indsatser har blandt andet til formål at løse de udfordringer, der er afstedkommet af et socioøkonomisk opdelt boligmarked. Desuden er det: *“Formålet er at forebygge en yderligere segregering på boligmarkedet ved at løfte de eksisterende udsatte boligområder og beboerne.”* (Bech-Danielsen & Christensen 2017:78). De boligsociale helhedsplaner er eksempler på indsatser, der har til formål at forbedre de sociale forhold i boligområder og for de enkelte individer.

Boligsociale helhedsplaner er et eksempel på en områdebaseret indsats. De løber over en 4-årig periode, hvor formålet er at skabe en helhedsorienteret løsning for boligområdet og dets beboere. Det er boligorganisationen, boligafdelingen og den pågældende kommune, der ansøger om økonomisk støtte hos Landsbyggefonden til den boligsociale helhedsplan (Bech-Danielsen & Christensen 2017:90). Fra politisk hånd har der gennem tiden været et fokus på indsatsområderne uddannelse og beskæftigelse, mens også sundhed, trivsel, kriminalitet og forældrekompetencer har været i fokus. Der er med tiden sket et skifte fra, at indsatserne var rettet mod boligområdet, mens de i dag er rettet mod beboerne. Således er forventningen, at indsatserne skal bidrage til at løfte beboerne (Bech-Danielsen & Christensen 2017:78-81). De boligsociale indsatser står sjældent alene og fungerer ofte i samspil med andre redskaber såsom udlejningsredskaber, fysiske renoveringer og huslejenedsættelser (Bech-Danielsen & Christensen 2017:78).

Baggrunden for uddelingen af midler til de boligsociale indsatser kan ses i relation til forventningerne til effekterne af social mix. For det første fordi, koncentrationen af ressourcevage beboere kan forringe områdets omdømme, hvilket kan føre til ringere konkurrenceevne for boligområdet, og for det andet fordi, beboernes muligheder i livet kan forringes som følge af at bo i et boligområde med andre ressourcevage. Det er de boligsociale indsatseres formål at påvirke disse to forhold og at forebygge segregeringen ved at løfte boligområder og beboere gennem disse indsatser.

Boligsociale indsatser er således et middel til at skabe social mix. Dette kan gøres på to måder. Den ene måde er ved at de boligsociale indsatser forbedrer boligområdets omdømme og skaber forbindelser til omkringliggende områder. På denne måde kan der tiltrækkes kapital og ressourcer udefra ved at ressourcestærke beboere bliver tiltrukket og har lyst til at bo der. Den anden måde er, at de boligsociale indsatser medfører øgede ressourcer hos de eksisterende beboerne. Dette gøres ved, at den boligsociale helhedsplan skaber rammer for aktiviteter såsom lektiecafeer, jobvejledning og lommepegeprojekter, hvilket har til formål at løfte de ressourcevage beboere (Jakobsen & Larsen 2016:11).

I modsætning til udlejningsredskaberne forsøges beboersammensætningen således også at blive reguleret ved at påvirke beboernes muligheder i form af ressourcer. De to måder til at skabe social mix på er ikke adskilte, men kan fungere på samme tid.

EFFEKTER AF BOLIGSOCIALE INDSATSER

Jakobsen og Larsen (2016) har udarbejdet en evaluering af Landsbyggefondens 2006-2010-pulje til boligsociale indsatser og huslejestøtte. Her undersøges det blandt andet, hvordan de boligsociale indsatser har ført til ændringer i beboersammensætningen i forhold til arbejdsmarkedsstatus, indkomst, uddannelse og etnisk oprindelse (Jakobsen & Larsen 2016:9-10,16). Undersøgelsen viser, at der på kort sigt ses positive effekter på beboersammensætningen i de boligområder, der har modtaget støtte fra Landsbyggefonden. De boligsociale indsatser har en positiv effekt på beboersammensætningen, når der ses på arbejdsmarkedstilknytning hos de 18-64-årige beboere i beskæftigelse samt hos de 18-64-årige på kontanthjælp eller dagpenge. Dog kan undersøgelsen ikke påvise nogen effekt af de boligsociale indsatser på beboersammensætningen med hensyn til indkomst og uddannelse (Jakobsen & Larsen 2016:15-17). Ses der på beboersammensætningen i forhold til andelen af beboere med ikke-vestlig baggrund er der en stigende udvikling. Andelen af beboere med ikke vestlig-baggrund er således steget relativt mere i de boligområder, der har været omfattet af boligsociale indsatser (Jakobsen & Larsen 2016:17).

Nogle af disse resultater står dog i modsætning til en tidligere undersøgelse, også af boligsociale indsatser. Her har Gunvor Christensen (2015) undersøgt effekterne af områdeindsatsen fra Regeringens Byudvalg. Udvalget blev nedsat i 1993 og havde til formål at igangsætte en helhedsorienteret indsats, som skulle løse en række udfordringer i de udsatte boligområder (Christensen & Geerdsen 2016:6-7). Der kan argumenteres for, at denne indsats har karakter af en boligsocial indsats, fordi den var helhedsorienteret og havde mange af de samme formål, som de boligsociale indsatser har i dag; herunder eksempelvis at løse sociale udfordringer samt at gøre boligområderne attraktive for ressourcestærke og dermed ændre beboersammensætning (Christensen 2015:255). Derfor vil undersøgelsen blive set i forhold til midlet boligsociale indsatser. Christensen konkluderer, at den områdebaserede indsats *ikke* har effekt på social mix uanset om dette måles på uddannelse, tilknytning til arbejdsmarkedet, indkomst eller etnicitet. Undersøgelsen viser, at der er en skævvridning i til- og fraflytningsmønstret, hvor tilflyttere kan siges at være ressourcetsvage og fraflyttere ressourcestærke (Christensen 2015:269). Når denne undersøgelses konklusioner om effekterne af boligsociale indsatser står lidt i modsætning til Jakobsen & Larsens (2016), så kan det muligvis skyldes, at de to indsatser har eksisteret på to forskellige tidspunkter og at karakteren af indsatserne kan have ændret sig. De boligsociale indsatser har som skrevet ændret karakter fra at have fokus på boligområdet til nu i højere grad at have fokus på beboerne og deres ressourcer. Derudover bygger Christensens artikel på et ældre datagrundlag. Undersøgelsen har udgangspunkt i indsatser, der foregik i perioden 1994-1998 og følger beboere i perioden 1989-2006.

Ovenstående undersøgelser af udlejningsredskaberne og boligsociale indsatser har alle det til fælles, at der måles direkte på, om midlerne har positiv effekt social mix. Der indgår yderligere tre undersøgelser i dette speciale. Disse tre undersøgelser beskæftiger sig også med effekterne af midler til social mix, men i modsætning til ovenstående, måler de ikke direkte på midlets effekt. Det kan

umiddelbart synes formålsløst at inddrage disse tre undersøgelser i et afsnit, der skal fremlægge den eksisterende viden om effekterne af social mix. Pointen ved at have disse tre undersøgelser med er dog, at de beskæftiger sig med social mix, men at ingen af dem kan konkludere på effekterne af midlerne til social mix. Dette er et resultat, som vi vil tage med videre i den kommende analyse, som undersøger, hvorfor kommuner og boligorganisationer anvender social mix.

5.3.3. FYSISKE INDSATSER

Siden 1970'erne og 1980'erne har der været fokus på fysiske indsatser af almene boliger og områder. Den første generation af fysiske indsatser havde som fokus at afhjælpe byggeskader. Senere er de fysiske indsatser blevet koblet sammen med forbedringer af uderum og boliger ligesom, at de kobles med sociale indsatser og imageforbedring (Bech-Danielsen & Mechlenborg 2017:14). Den seneste generation af fysiske indsatser bliver nu i højere grad planlagt på et bystrategisk niveau. Dermed bliver indsatserne koblet til det omkringliggende by- og boligområde, og udgangspunktet er nu i højere grad at se løsningen af boligområdets udfordringer i det omkringliggende område (Bech-Danielsen & Stender 2017:19).

Der findes mange forskellige fysiske indsatser, og de kan være rettet mod forskellige udfordringer. Et eksempel på en bystrategisk fysisk indsats er etablering af nye boligtyper. Ved at etablere nye boligtyper, hvor huslejen ofte er højere, kan der tiltrækkes nye beboertyper og opnås social mix. Disse nye boligtyper kan eksempelvis være rækkehuse. Også ændringer ved selve boligen kan have en betydning for social mix. Sammenlægning af lejligheder eller etablering af køkken-alrum forventes ligeledes at tiltrække ressourcestærke beboere og/eller familier, fordi de tiltaler deres boligpræferencer. (Bech-Danielsen & Mechlenborg 2017:233). Dermed kan der argumenteres for, at når små lejligheder sammenlægges, og i samme omgang renoveres, kan det afskære ressource svage beboere for at bo her, fordi huslejen stiger.

Der findes også en række andre fysiske indsatser. Disse er blandt andet infrastrukturelle, tryghedsskabende, uderumsrenovering og energioptimerende. De har på sin vis hver deres formål, men anvendes de i sammenhæng, kan de påvirke boligområdets omdømme, hvilket kan være medvirkende til at tiltrække ressourcestærke beboere (Bech-Danielsen & Stender 2017:170-199). De fysiske indsatser forventes altså at have en række positive effekter for boligområdet, og mange af indsatserne anvendes blandt andet ofte med det formål at skabe social mix. Dermed kan de fysiske indsatser ses som en måde at indfri forventningerne til effekterne af social mix, herunder at modvirke negative områdeeffekter, stigmatisering og modvirke en koncentration af ressource svage beboere.

EFFEKTER AF FYSISKE INDSATSER

Claus Bech-Danielsen og Mette Mechlenborg har evalueret renoveringer i almene boligområder, der er udført i perioden 2014-201, og som har fået støtte fra Landsbyggefonden (Bech-Danielsen & Mechlenborg 2017:4). I evalueringen er der blandt andet samlet en række erfaringer fra renoveringerne, og det fremgår, at forskellige fysiske indsatser kan have en effekt på beboersammensætningen i boligområderne. I forbindelse med at kunne konkludere de fysiske

indsatsers effekt på social mix er det i denne sammenhæng vigtigt at understrege, at evalueringen ikke har fokus på social mix. Den beskæftiger sig dermed kun indirekte til emnet, hvorfor det altså er med forsigtighed, at dette speciale kan konkludere på baggrund af evalueringen.

I nogle renoveringer er der etableret nye boligformer. Dette ses eksempelvis i Rosenhøj, Viby Syd i Aarhus. Her er man lykkedes med at tiltrække ressourcestærke beboere. Forklaringen er, at de nye boliger er dyrere og derfor også kræver et større indskud. Samme tendens ses i Tipperupparken, Espergærde, hvor renoveringen dog ikke er færdig, hvorfor det kun tyder på, at der er tiltrukket ressourcestærke (Bech-Danielsen & Mechlenborg 2017:29). Ydermere er der flere eksempler på, at øget tilgængelighed i boligerne, nedskalering og sammenlægning af boliger kan have betydning for social mix. Fælles er dog, at der ikke er målt kvantitativt på effekterne af de fysiske indsatser i forhold til social mix. Flere af de fysiske indsatser lader altså til at kunne have en effekt på social mix i boligområderne, men indsatserne foregår ofte i samspil med hinanden.

Bech-Danielsen har udarbejdet endnu et forskningsprojekt om fysiske indsatser i udsatte boligområder. Denne gang i samarbejde med Marie Stender. *Fra ghetto til blandet by* (2017) er en samling råd og erfaringer på baggrund af danske og internationale cases. Her opstilles en værktøjskasse af indsatser, hvor nogle har til formål at øge eller skabe social mix. Her nævnes blandede bolig- og ejerformer og nedrivning som konkrete eksempler. Det fremgår, at det i Danmark kun er i Vejleåparken, at det er lykkedes at skabe: “[...] *en helt anden social profil.*” hvor det er: “[...] *lykkedes at tiltrække så mange ressourcestærke beboere, at ændringerne kan måles statistisk.*” (Bech-Danielsen & Stender 2017:211). Ændringen i den sociale profil har betydet, at Vejleåparken derfor ikke længere fremgik af den forrige ghettoliste. Vejleåparken er dog repræsenteret på den seneste ghettoliste efter kriterierne for den blev ændret (Regeringen 2018:36). Også her er det vanskeligt at konkludere på effekterne af de fysiske indsatsers effekt på social mix. Dette skyldes, at der for det første ikke er lavet målinger på boligområderne inden indsatserne blev igangsat. Derfor kan der ikke sammenlignes. For det andet er det vanskeligt at isolere effekten af de enkelte indsatser, de foregår ofte i samspil med hinanden. For det tredje kan eksterne faktorer påvirke boligmarkedet. Der skal ligeledes skelnes mellem indsatser på område- og individniveau. Forbedringer for boligområdet har ikke nødvendigvis betydet forbedringer for individet, som kan være flyttet andetsteds hen (med udfordringerne). Sidst er det vanskeligt at kunne generalisere. Boligområder er forskellige, hvorfor nogle indsatser kan have bedre virkning end andre (Bech-Danielsen & Stender 2017:209). Dermed kan der ikke siges at være evidens for effekterne af de fysiske indsatser for social mix.

5.3.4. SALG AF ALMENE BOLIGER

I forlængelse af den daværende regeringens *Strategi mod ghettoisering* fra 2004 indførtes først en forsøgsordning om salg af almene boliger og derefter i 2011 en ny lov om salg af almene boliger (Capacent & sbs rådgivning 2007:6-7; Madsen & Fæster 2011).

Formålet med salgsordningerne er at styrke beboersammensætningen i udsatte boligområder i samspil med øvrige indsatser (Capacent & sbs rådgivning 2007:7). Derudover fremgår det af omtalte ghettostrategi, at blandede ejerformer, som følge af salg af almene boliger, kan gøre boligområder mere attraktive for ressourcestærke beboere ligesom, at det forventes, at områderne vil blive mere attraktive for investorer, fordi der tilføjes købekraft og ressourcer til boligområderne (Regeringen 2004).

Som redegjort for i afsnittet *Forståelse af segregering* kan den rumlige fordeling af boligformer, segmentering, være medvirkende til en skæv fordeling af beboere. Omdannelsen af almene boliger til ejerboliger kan således ændre ved segregeringen og ved beboersammensætningen (Andersen & Skovgaard Nielsen 2017:62). Det forventes af ordningen, at det er mere ressourcestærke beboere, der vælger at købe, fordi beboere med få økonomiske midler ikke har samme mulighed for adgang til sådanne boligformer.

EFFEKTER AF SALG AF ALMENE BOLIGER

Socialministeriet har fået udarbejdet en evaluering af forsøgsordningen og den senere permanente ordning om salg af almene familieboliger. Formålet med ordningerne er, at de skal styrke beboersammensætningen i udsatte boligområder (Capacent & sbs rådgivning 2007:6). På baggrund af evalueringen kan der ikke konkluderes på effekterne af dette middel til social mix. Det skyldes, at der stort set ikke er solgt nogle almene boliger. Af evalueringen fremgår det, at der hos boligorganisationer og kommuner er en manglende tro på, at salg af almene boliger kan opnå formålet at tiltrække og fastholde ressourcestærke beboere. Desuden fremgår det, at der ligeledes er stor skepsis i forhold til, at midlet kan skabe social mix (Capacent & sbs rådgivning 2007:39).

5.3.5. INGEN STUDIER OM SOCIAL MIX

Det har ikke været muligt, at finde danske studier, der beskæftiger sig med effekterne af social mix. For det første kan det skyldes, at det kan være svært at måle på effekterne af social mix. Schultz Larsen (2017) beskriver en række problemstillinger, der vedrører, hvorfor det er vanskeligt at vurdere områdeeffekters betydning. Nogle af disse problemstillinger kan overføres til social mix og omhandler, hvorfor det kan være svært at vurdere og måle effekterne af social mix. Eksempelvis kan der være mange måder, hvorpå effekten af social mix kan påvirke beboere. Dette kan eksempelvis være, om der skal være opnået et vist niveau af social mix, før det har en effekt på beboere og boligområdet eller at det kan påvirke beboerne forskelligt (Schultz Larsen 2017:84,88-89).

For det andet kan det skyldes, at der ikke *er* skabt social mix. Claus Bech-Danielsen & Stender skriver eksempelvis, at det kun er i Vejleåparken, at det er lykkedes at skabe en anden social profil. Således er det ikke lykkedes, at skabe social mix i udsatte boligområder *endnu*, og derfor er det ikke muligt at måle effekterne heraf. Dette kan skyldes, at det kan tage lang tid at skabe social mix, men det kan også skyldes, at midlerne ikke har den ønskede effekt.

At der endnu ikke er fundet evidens for effekterne af social mix kan desuden ses i lyset af specialets videnskabsteoretiske ståsted. Den kritiske realisme forstår virkeligheden som værende dyb og indeholder tre domæner. Når der ikke kan findes evidens for effekterne af social mix, betyder det ikke nødvendigvis, at disse effekter ikke findes. Det faktiske domæne udgør virkelighedens begivenheder - både de der erfare og ikke gør det. Udfordringen kan således være, at disse effekter endnu ikke er erfaret og observeret i det empiriske domæne. Desuden kan de manglende effekter af social mix som skrevet også skyldes, at det kan være svært at måle på effekterne af social mix. Dette stemmer overens med kritiske realisternes forståelse af virkeligheden. Virkeligheden anses som værende dyb og er et åbent system, hvor mange og samspillende strukturer og mekanismer kan påvirke begivenheder (Buch-Hansen & Nielsen 2012:283). Derfor kan der være mange faktorer, der har betydning for effekterne af social mix.

5.3.6. DELKONKLUSION

Det har ikke været muligt at finde danske studier, der undersøger effekterne af social mix. Dette kan skyldes to ting. For det første, at det kan være vanskeligt at måle effekterne af social mix, og for det andet, at der ikke er skabt social mix. Dog er der lavet studier, der undersøger effekterne af midlerne til at skabe social mix. Forskningsresultaterne er ikke nødvendigvis enige om resultaterne, og ingen af studierne kan bevise entydig evidens for at midlerne har en effekt på social mix. Der kan være flere forklaringer på dette. For det første kan det skyldes, at midlerne stort set ikke er taget i brug, hvilket er tilfældet for mange af udlejningsredskaberne og for salg af almene boliger. For det andet kan det skyldes, at midlet til at skabe social mix ikke har de ønskede effekter. Dette ses ved evalueringerne af boligsociale indsatser, hvor Christensens (2015) evaluering viser at ressourcesvage beboere flytter ind, og ressourcestærke beboere flytter ud. Den anden evaluering af boligsociale indsatser af Jakobsen & Larsen (2016) viser at effekterne kun er kortvarige. For det tredje, kan det være svært at isolere effekten af midlerne og påvise, at det lige netop er dette middel, der har en effekt på social mix. Dette er blandt andet tilfældet ved Claus Bech-Danielsens undersøgelser af fysiske renoveringer og Ellerbæk & Høsts undersøgelse af fleksibel udlejning.

Midlerne til social mix giver udtryk for den måde, hvorpå det ønskes at skabe social mix. Alle midlerne har til formål at tiltrække ressourcestærke beboere til udsatte boligområder. Dog kan midlet boligsociale indsatser også skabe social mix ved at løfte nuværende ressourcesvage beboere og på denne måde tilføre ressourcer til boligområdet.

Resultaterne fra første analysedel drages med i anden analysedel. Hermed bevæger specialets vidensproduktion sig til det faktiske og det dybe domæne, hvor det forsøges at finde årsagerne til at kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix. Dette spørgsmål bliver særligt interessant, når ovenstående analysedel kan bekræfte, at der ikke findes evidens for effekterne af social mix i dansk kontekst.

6.

ANDEN ANALYSEDEL:

SOCIAL MIX I

KOMMUNER OG

BOLIG-

ORGANISATIONER

Denne analysedel undersøger, hvorfor kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix og skal således besvare anden del af problemformuleringen. Dette gøres med afsæt i første analysedels konklusioner, og anden analysedel vil være struktureret efter samme analyseafsnit, hvortil et nyt afsnit er tilføjet i anden analysedel. Undersøgelsen udarbejdes ud fra interviews med repræsentanter fra kommuner og boligorganisationer og sammenholdes løbende med første analysedels konklusioner. Slutteligt vil en af de mulige konsekvenser ved social mix blive diskuteret.

6.1. FORSTÅELSE AF SOCIAL MIX UDTRYKT AF KOMMUNER OG BOLIGORGANISATIONER

Dette afsnit vil undersøge, hvordan kommuner og boligorganisationer forstår social mix. Først vil det blive undersøgt, hvordan kommuner og boligorganisationer forsøger at skabe social mix. Derefter vil det blive undersøgt, hvordan kommuner og boligorganisationer ser på social mix i en større byudviklingskontekst. Derudover undersøges det, hvordan de måler på social mix, samt hvornår social mix anses som opnået.

Inden denne del af analysen igangsættes, vil det først blive opsummeret, hvilke forståelser af social mix, der kunne udledes af de danske studier om social mix. Baggrunden for forståelserne af social mix i de danske undersøgelser tager udgangspunkt i et politisk ønske om, at skabe social mix i udsatte boligområder. Social mix bliver i de danske studier målt på de fire parametre *uddannelsesniveau*, *beskæftigelse*, *indkomst* og *etnicitet*. Dette er, med undtagelse af etnicitet, parametre, der er udtryk for beboernes ressourcer, eller kapitaler med Bourdieus begreb. Ønsket om at skabe social mix er også et ønske om at tilføre ressourcer i udsatte boligområder. I forbindelse med at ressourcestærke beboere flytter til et boligområde, tyndes der ofte også ud i andelen af ressourcetsvage beboere, hvilket tidligere er præsenteret som *fortyndingsstrategien*. Yderligere blev der i afsnittet stillet spørgsmålstejn ved anvendelsen af etnicitet som parameter for social mix og ved, hvornår beboersammensætningen anses som værende tilstrækkelig blandet.

HVORDAN SKABES SOCIAL MIX?

Af de interviewede informanter fremgår det, at den gængse forståelse af at skabe social mix er, at der tilføres ressourcer til boligområdet ved at udskifte og tiltrække nye beboere. Denne forståelse udtrykker sig eksempelvis af Ishøj Kommunes anvendelse af 100 % anvisningsret. Med dette værktøj kan kommunen regulere beboersammensætningen ud fra nogle bestemte kriterier. På sigt kan der derfor ske en udskiftning i beboersammensætningen. For at 100 % anvisningsret giver kommunen mulighed for at få flere ressourcestærke beboere ind i boligområdet, kræves det, at der er ressourcestærke beboere, der har lyst til at flytte ind. Bettina Mailind fra Ishøj Kommune fortæller, at de fysiske renoveringer af Vejleåparken i perioden 2004-2007 har gjort boligområdet mere attraktivt og, at det er blevet nemmere at tiltrække ressourcestærke beboere (Bilag 8:3). Københavns Kommune arbejder også på at udskifte beboerne i Mjølnerparken, så beboersammensætningen

ændres. Morten Birkbak Madsen fra Københavns Kommune fortæller, at kommunen i forbindelse med, at der skulle renoveres boliger foreslog Bo-Vita, at de eksisterende beboere skulle permanent genhuses. På denne måde ønskede kommunen at udskifte de eksisterende ressourcetsvage beboere: ”*Det ville med et snuptag gøre, at vi fik mulighed, for at få en anden beboersammensætning. Der ville hvert fald være et større skifte, ikke?*” (Bilag 3:6). Denne udskiftning lod sig dog ikke gøre, da Bo-Vita besluttede sig for midlertidig genhusning i stedet af hensyn til de eksisterende beboere (Bilag 3:6).

Udover at nogle kommuner og boligorganisationer forstår det at skabe social mix som en udskiftning af beboere, findes der også en anden forståelse. Morten Birkbak Madsen udtrykker denne forståelse: “[...] *man [vil] gerne sprede leverpostej ud så meget som muligt, eller hvad man nu kan sige. Fortynde saftevandet.*” (Bilag 3:3).

Dette er, hvad der i første analysedel blev kaldt *fortyndningsstrategien*. I Gellerupparken/Toveshøj arbejder de også på at tiltrække flere ressourcestærke beboere ved at ændre på det fysiske miljø. Per Frølund fra Aarhus Kommune fortæller, at dette gøres ved at skabe attraktive boliger (Bilag 5). Ole Bech Jensen fra Brabrand Boligforening underbygger dette ved at fortælle, at de ligeledes renoverer nuværende lejligheder og bygger nye, som bliver dyrere end de nuværende. Dermed henvender de nye boliger sig til “*folk, der har et godt arbejde*” - med andre ord kaldet ressourcestærke (Bilag 4:5).

Når informanterne forstår det at skabe social mix ved henholdsvis at udskifte, fortynde og tiltrække ressourcestærke beboere, skal disse forståelser ikke anses som værende fuldt adskilte. For at kunne udskifte ressourcetsvage beboere er det også nødvendigt at tiltrække ressourcestærke beboere ligesom, at en fortynding også kan hænge sammen med at udskifte ressourcetsvage beboere. Udskiftning af ressourcetsvage beboere var ikke en forståelse, der fremgik tydeligt af første analysedels *Forståelse af social mix udtrykt i de danske studier*. Dette kan have at gøre med det omtalte overlap.

Flere kommuner og boligorganisationer forstår altså det at skabe social mix, som at udskifte, fortynde og tiltrække ressourcestærke beboere. En anden måde de udsatte boligområder kan få tilført ressourcer på, er ved at eksisterende beboere bliver løftet i arbejde eller uddannelse. Dette var en forståelse, der fremgik af analyseafsnittet *Effekter af social mix udtrykt i danske studier*. Flere kommuner og boligorganisationers forståelse er dog ikke at skabe social mix ved at løfte beboere. Der kan dog stilles spørgsmålstejn ved, hvad denne forståelse betyder for udfordringerne i de udsatte boligområder. En ændring i beboersammensætningen ved at tiltrække eller udskifte beboere kan få området til umiddelbart at fremstå som et velfungerende område. Dog hjælper det ikke de enkelte beboere, der kan have det svært. René Qvist Jensen fra Brabrand Boligforening er reflekteret over dette, da han fortæller om de ressourcetsvage, der fylder i statistikkerne:

“*There is no quick fix. Så det man så gør, isoleret set her, hvis man nu vil af ghettolisten, så flytter man nogen af dem [de ressourcetsvage] væk ikke? Men det løser jo grundlæggende ikke problemet: At de her mennesker, de er kommet et sted i livet, hvor de bare har en udfordring.*” (Bilag 7:5)

På trods af, at René Qvist Jensen er reflekteret over, at en udskiftning af beboerne ikke løser de enkeltes problemer, mener han samtidig ikke, at det er hans opgave.

“Der er man så nødt til at holde sig for øje, hvad er det jeg er sat i verden for? Jeg er ikke sat i verden for at løse den enkeltes problem. Jeg er sat i verden, sammen med resten af det setup her, for at løse problemet her fysisk.” (Bilag 7:5)

René Qvist Jensen fortæller, at hans opgave er at løse problemet fysisk. Med dette menes ikke kun de fysiske strukturer såsom infrastrukturelle ændringer, men også at skabe social mix. Dette fordi han i sit arbejde beskæftiger sig med en række fysiske strukturer, som skal være bidragende til at ændre beboersammensætningen, så Gellerupparken/Toveshøj ikke længere er repræsenteret på ghettolisten (Bilag 7:5).

Selvom kommunerne og boligorganisationer umiddelbart ikke forstår det at skabe social mix som at løfte beboere, betyder det ikke nødvendigvis, at de ikke mener, de enkelte beboere skal løftes. Morten Birkbak Madsen fra Københavns Kommune har samme opfattelse af social mix som René Qvist Jensen (Bilag 3:10). Morten Birkbak Madsens arbejdsopgaver er i høj grad geografisk funderet og han fortæller, hvordan fokuset derfor ikke er på det enkelte individ (Bilag 3:4). Han underkender dog ikke, hvordan de tiltag, der udarbejdes i hans forvaltning i samarbejde med andre forvaltninger i kommunen, kan løfte individer. Han fortæller dog også, at de øvrige forvaltninger såsom beskæftigelsesforvaltningen og socialforvaltningen arbejder med de enkelte individer (Bilag 3:4,10). Således mener René Qvist Jensen og Morten Birkbak Madsen, at det ikke ligger i deres arbejdsbeskrivelse at løfte beboere, men at ansvaret i højere grad er placeret i kommunens øvrige forvaltninger. Denne opfattelse deler Philip Arnhild fra Høje-Taastrup Kommune på mange måder. Han fortæller, at arbejdet med at løfte de udsatte boligområder skal ske i et samspil med alle kommunes forvaltninger og, at der i forsøget på at skabe social mix også arbejdes med de nuværende beboeres ressourcer ved at få flere i arbejde og uddannelse. Samtidig fortæller han, at de også gerne vil have flere ressourcestærke familier ind i boligområderne, da de kan påvirke skoler og daginstitutioner positivt (Bilag 6:7). I afsnittet *Forventninger til social mix udtrykt af kommuner og boligorganisationer* vil relationen mellem social mix, skoler og daginstitutioner blive uddybet.

Forståelsen af at skabe social mix er således, at man i høj grad ønsker at tiltrække og udskifte ressourcestærke beboere, og at det er kommunens øvrige forvaltninger, der har ansvaret for at løfte ressource svage beboere. Det kan således diskuteres, om det er den enkelte beboer, der skal løftes, eller om det er hele boligområdet, der skal forbedres for at løse de udfordringer, der er i de udsatte boligområder. Wacquant mener, at udsatte boligområder er et rumligt udtryk for beboere, der er blevet udsat for avanceret marginalisering. Han mener, at de fysiske forandringer og sociale tiltag, der kan være i udsatte boligområder: “[...] ikke er meget andet end plastre på gabende sociale sår, i og med at det ikke lykkes dem at gribe fat om rødderne til de onder, som [beboerne udsatte boligområder] lider under [...]” (Delica & Hansen 2014:19). Hvis hans forklaring skal følges, så vil både det at tiltrække ressourcestærke beboere og det at løfte de nuværende beboere, ikke være løsninger, der er tilstrækkelige. Ingen af mulighederne vil reelt ændre ved de dynamikker, der gør, at nogle beboere bliver udsat for en avanceret marginalisering.

SOCIAL MIX I EN BYUDVIKLINGSKONTEKST

Kommuner og boligorganisationerne ser ikke social mix som det eneste redskab, der skal løse udfordringerne i de udsatte boligområder. Både Philip Arnhild fra Høje-Taastrup Kommune, Per Frølund fra Aarhus Kommune og Ole Bech Jensen fra Brabrand Boligforening fortæller, at det i lige så høj grad handler om at skabe en blandet by, som det handler om at skabe social mix (Bilag 4:2; Bilag 5; Bilag 6:2). Philip Arnhild udtaler:

“Jeg tror i virkeligheden, det med en blandet beboersammensætning er rigtig mange ting, og jeg tror i virkeligheden, at hvis man løfter det lidt højere, så snakker man i virkeligheden om en blandet by og en sammenhængende by. Det er i hvert fald det første udgangspunkt for at få noget til at fungere.” (Bilag 6:2)

Philip Arnhild fortæller i forlængelse heraf, at en blandet by handler om forskellige funktioner i boligområderne, som kan tiltrække udefrakommende og som dermed kan åbne boligområdet op (Bilag 6:11). At boligområderne er fysisk isolerede ses netop som en af udfordringerne for mange udsatte boligområder. Dette kobles ofte sammen med social isolation, hvor resourcesvage beboere isoleres i boligområder, der er afskåret fra resten af byen (Bech-Danielsen & Christensen 2017:52). Det anses derfor som nødvendigt ikke kun at tage udgangspunkt i boligområdet men se det i en større bymæssig sammenhæng, så resourcesvage beboere ikke samles ét sted. Det gør Høje-Taastrup Kommune blandt andet ved at bygge almene boliger i områder, hvor der ellers er en overrepræsentation af ejerboliger (Bilag 6:5-6). Kommunen og boligorganisationerne er desuden ved at lave en fælles anvisningsaftale for alle boligafdelingerne. Aftalen skal betyde, at resourcesvage beboere kan blive fordelt i hele kommunen, så der ikke opstår en koncentration i visse boligområder (Bilag 1:8).

Ole Bech Jensen fra Brabrand Boligforening har et lignende syn på social mix. Han fortæller at:

“Man skal have en blandet by, både med hensyn til beboersammensætningen, men også med hensyn til erhverv, boliger og så videre.” (Bilag 4:2)

Dog har Per Frølund fra Aarhus Kommune et lidt andet syn på den blandede by. Hvor Philip Arnhild og Ole Bech Jensen ser social mix som en del af en blandet by, mener Per Frølund, at den blandede by med blandede funktioner er med til at tiltrække resourcestærke og skabe social mix (Bilag 5). Det lader således til, at social mix både kan forstås som en del af blandet by, men at en blandet by også kan være medvirkende til at skabe social mix. På trods af den lille forskel er de enige om, at det er nødvendigt at have blandede byfunktioner. Af denne grund arbejdes der i Gellerupparken/Toveshøj med at lave en ny afdeling af rådhuset i boligområdet, så der kommer nye arbejdspladser, ligesom at der opføres nye fritids- og aktivitetstilbud i området (Bilag 4:3; Bilag 5; Aarhus Kommune & Brabrand Boligforening 2011:29,39).

PARAMETRE FOR SOCIAL MIX

Det er interessant at undersøge, hvilke parametre social mix måles på, fordi de kan være udtryk for, hvilken beboersammensætning der ønskes, og dermed hvordan social mix forstås.

Der findes en række gennemgående parametre, som anvendes af alle kommuner og boligorganisationer for at måle på udviklingen af social mix i de udsatte boligområder. I alle boligområder måles der på parametrene *beskæftigelse* og *uddannelse* og i Københavns Kommune og Ishøj Kommune, måles der også på indkomst⁶ (Bilag 3:3; Bilag 6:9; Brabrand Boligforening et al. 2015:8; Københavns Kommune 2017:7; Ishøj Kommune 2018). Disse parametre var også gennemgående i de danske studier om social mix. Som det fremgik af første analysedel er parametrene udtryk for beboernes økonomiske, sociale og kulturelle kapital og dermed deres ressourcer. Således kan det at skabe social mix i disse udsatte boligområder, også forstås som at få flere ressourcer til boligområdet, hvilket også blev udtrykt i de danske studier.

Kommuner og boligorganisationer måler også på en række andre parametre end ovenstående (Brabrand Boligforening et al. 2015:8; Københavns Kommune 2017:7; Bilag 3:3; Bilag 6:9; Ishøj Kommune 2018). Der måles eksempelvis på trivsel, tryghed og boligforhold og elevsammensætning i skoler. Disse relaterer sig ikke direkte til beboernes ressourcer, men kan være indikator for dem. Anvendelsen af disse øvrige parametre skyldes, at der også pejles efter en række politikker i kommunerne samtidig med, at det forsøges at skabe social mix. I forlængelse heraf kan der henvises til Morten Birkbak Madsen fra Københavns Kommune og Philip Arnhild fra Høje-Taastrup Kommune, som begge fortæller, at deres parametre for social mix er udvalgt på baggrund af kommunens politikker. Dette gælder eksempelvis Københavns Kommunes *Politik for udsatte byområder* (2017) og Høje-Taastrup Kommunes *Nyt fokus på udsatte boligområder* (2016) (Bilag 3:3; Bilag 6:9).

Ikke alle informanter giver udtryk for, hvorfor det netop er beskæftigelse, uddannelse og indkomst, der anvendes som parametre for at måle social mix. En forklaring kan dog findes i, hvad der også fremgår af afsnittet i første analysedel *Forståelse af social mix udtrykt i de danske studier*. Parametrene er alle målbare, og der er adgang til oplysninger om dem i registre. Desuden kan en forklaring findes i, at parametrene også fremgår af ghettolisten. Julie Skoven fra Domea.dk fortæller, at Domea.dk ikke ønsker at have boligområder repræsenteret på ghettolisten, og at dette er grunden til, at de anvender parametrene beskæftigelse, uddannelse og indkomst (Bilag 1:5). Også Høje-Taastrup Kommunes valg af parametre er påvirket af ghettolisten. Philip Arnhild fortæller, at de "*skeler til*" ghettolistens kriterier, fordi kommunen har tre boligområder repræsenteret på listen (Bilag 6:8). Han mener, at parametrene uddannelse og beskæftigelse er to parametre, der er gode i forhold til at vurdere om et boligområde er udsat. Dette forklares ved, at både uddannelse og beskæftigelse kan give beboere livskvalitet (Bilag 6:8). Han stiller sig dog kritisk overfor parameteret etnicitet, da han ikke mener, at etnicitet nødvendigvis er udtryk for at være ressourcesvag. Derimod mener han, at de udfordringer ikke-etniske danskere kan have i højere grad er udtryk for et integrationsspørgsmål (Bilag 6:8). Philip Arnhild kritiserer parameteret yderligere, da han ikke mener, at det rummer

⁶ Der er forskel på, hvordan beskæftigelse, uddannelse og indkomst defineres som parameter. Uddannelse kan eksempelvis være uddannelsesniveau, personer uden uddannelse eller unge over 18 år i uddannelse. Forskellene vil dog ikke blive uddybet her.

nuancerne i etnicitet: *“Det er også noget sjovt noget at snakke om ikke-vestlige indvandrere. Hvis du tager nogle af vores områder, så er der 60 nationaliteter. De er jo ikke de samme.”* (Bilag 6:19).

Per Frølund fra Aarhus Kommune og Morten Birkbak Madsen er enige i denne anskuelse (Bilag 5; Bilag 3:1). Per Frølund tydeliggør forskellene på beboere, der er ikke-etnisk danske. Han fortæller, at den største gruppe af ikke-etniske danskere i Gellerupparken/Toveshøj er palæstinensere, og at den næststørste er somaliere. Han mener, at det er to grupper, der har det sværere end eksempelvis vietnamesere og pakistanere (Bilag 5). Dette kan skyldes, at mange somaliere og palæstinensere er kommet til Danmark som flygtninge og derfor kan have krigstraumer og andre udfordringer (Bilag 5; Bejder 2018). Mange af de pakistanere, der er kommet til Danmark er derimod kommet som gæstearbejdere i slutningen 1960'erne og har ikke nødvendigvis haft samme hårde udgangspunkt (Bejder 2018). Når Philip Arnhild, Per Frølund og Morten Birkbak Madsen kritiserer parameteret etnicitet for ikke at rumme nuancer i de udsatte boligområder, kan det sammenholdes med Wacquant og Schultz Larsens forståelse af europæiske og danske udsatte boligområder. De mener, at de udsatte boligområder er kendetegnet ved, at have en stor mangfoldighed indenfor etnicitet. Således har informanterne en mere nuanceret forståelse af etnicitet og de udsatte boligområder end ghettolisten giver udtryk for. Ghattolistens fokus på etnicitet er særdeles tydelig i den nyeste liste. Af listen fremgår det, hvordan den eneste forskel på at et boligområde er karakteriseret som et udsat boligområde og et ghettoområde er om kriteriet om etnicitet. I forlængelse heraf kan der stilles spørgsmålstejn ved vigtigheden i at kunne skelne mellem de to former for udsatte boligområder, når det kun er etnicitet, der adskiller dem.

Morten Birkbak Madsen forholder sig yderligere til etnicitet som parameter. Han forklarer, at etnicitet er et parameter, der arbejdes med politisk eksempelvis i form af ghettolisten. Når der derimod arbejdes med at skabe social mix i praksis, er:

“[...] det ikke noget vi direkte arbejder med. Du vil aldrig opleve, at vi forfordeler eller underfordeler efter etnisk baggrund. Det må vi simpelthen ikke, og det har vi ikke nogen interesse i.” (Bilag 3:3)

Her referer Morten Birkbak Madsen muligvis til reglerne for fleksibel udlejning. Her må der ikke anvendes kriterier, der er diskriminerende for visse grupper. Det er derimod muligt at påvirke uddannelses-, beskæftigelses- og indkomstniveauet i beboersammensætningen gennem udlejningsredskaber og boligsociale helhedsplaner. Anvendelsen af parameteret etnicitet er som skrevet før kritisabelt af flere grunde. Det er desuden svært at påvirke etnicitet hos beboere. Dette er Morten Birkbak Madsen helt bevidst om og siger med et smil på læben: *“Det er hvert fald ikke det vi kan arbejde med. Vi kan ikke vaske dem nok.”* (Bilag 3:7) Det skal gøres klart, at det ikke er vores indtryk, at han mener, at ikke-etniske danskere er beskidte men blot billedligt vil beskrive problematikken omkring parameteret.

På trods af, at flere informanter er kritiske overfor parameteret etnicitet, nævner flere, at der er udfordringer med ikke-etnisk danske beboere. Eksempelvis opleves det som en udfordring, at nogle beboere ikke kender til den almene sektors beboerdemokrati. Derudover kan disse beboere være svære at integrere, da de kan have krigstraumer eller posttraumatisk stress (Bilag 2:6; Bilag 3:1; Bilag 7:6). Dette skyldes dog ikke nødvendigvis etnicitet, men kan skyldes en række andre udfordringer.

HVORNÅR ER DER OPNÅET SOCIAL MIX?

Både i Mjølnerparken, Gellerupparken/Toveshøj og i Høje-Taastrup Kommunes udsatte boligområder anses social mix for at være opnået, når ovenstående parametre er på niveau med kommunernes gennemsnit (Bilag 3:6; Bilag 6:7; Brabrand Boligforening et al. 2015:8). Således er der taget stilling til, hvornår social mix er opnået i alle boligområder på nær i Vejleåparken, hvor der ikke er nogen målsætning for social mix (Bilag 8:6). At der er sat mål for social mix i alle boligområder udover Vejleåparken står i modsætning til de danske studier om social mix. Her fremgår det ikke, hvornår social mix anses som værende opnået. Denne forskel kan skyldes, at boligorganisationer og især kommuner, som skrevet tidligere, arbejder i forlængelse af en række politikker, hvori der indgår nogle klare mål, som skal opfyldes.

Når Morten Birkbak Madsen fra Københavns Kommune fortæller, at Mjølnerparken skal være på niveau med det øvrige København, mener han dog ikke, at forskellige bydele i København ikke må være forskellige. Han fortæller, at endemålet må være:

“At man [boligområdet] er på et niveau, hvor man kan sagtens være anderledes, man kan sagtens skille sig ud, men man er på et niveau, så man ikke skiller sig gevaldigt ud i negativ retning fra resten af byen. Altså Mjølnerparken må gerne være særlig ligesom at Nørrebro er særlig og anderledes end både Østerbro og alt mulig andet, men det skal ikke være sådan, så det er negativt udelukkende.” (Bilag 3:7)

Morten Birkbak Madsen fortæller dog, at målet for Mjølnerparken kan blive svært at indfri fordi de ressourcestærke beboere flytter og bliver erstattet af nye ressource svage beboere (Bilag 3:7). Denne udfordring vil blive yderligere uddybet i afsnittet *Effekter af social mix udtrykt af kommuner og boligorganisationer*.

6.1.1. DELKONKLUSION

Af ovenstående analyse kan det konkluderes, at kommuner og boligorganisationer forstår det at skabe social mix som at tiltrække ressourcestærke beboere, udskifte ressource svage beboere og fortynde koncentrationen af ressource svage beboere. Dette står i modsætning til at skabe social mix ved at løfte ressource svage beboere. Flere informanter mener, at ressource svage beboere skal løftes, men anser det ikke som deres opgave. Yderligere gør de opmærksom på, at det ikke *kun* er social mix, der arbejdes med, for at løse udfordringerne i de udsatte boligområder. Fokus er i høj grad også på at skabe en blandet by.

Parametrene uddannelse og beskæftige er gennemgående parametre, der anvendes i forbindelse med at måle udviklingen af social mix. Disse parametre og en række andre skyldes kommuners øvrige politikker. Derudover har ghettolisten en betydning for valget af parametre. Kommunerne og boligorganisationerne er kritiske overfor listens parameter, der omhandler etnicitet og er således enige i den kritik, der blev rejst i første analysedels afsnit *Forståelse af social mix udtrykt i danske studier*. Slutteligt kan det konkluderes, at størstedelen af kommuner og boligorganisationerne anser social mix for at være opnået, når de respektive boligområder er på niveau med kommunens gennemsnit for de enkelte parametre.

6.2. FORVENTNINGER TIL SOCIAL MIX UDTRYKT AF KOMMUNER OG BOLIGORGANISATIONER

Dette afsnit undersøger, hvilke forventninger kommuner og boligorganisationer har til effekterne af social mix. Det skal bemærkes, at de forventede effekter af social mix udtrykt af kommuner og boligorganisationer hænger tæt sammen med de udfordringer, der er til stede i de udvalgte udsatte boligområder samt med de negative områdeeffekter, hvorfor nogle af disse udfordringer vil blive præsenteret undervejs.

Før det undersøges, hvilke forventninger kommuner og boligorganisationer har til effekterne af social mix, vil det blive opsummeret, hvilke forventninger, der fremgik af de danske studier om social mix. Her kunne det konkluderes, at der findes fire forventninger til social mix. For det første er det en forventning, at social mix kan modvirke koncentration og isolation af resourcesvage beboere. For det andet er en forventning, at social mix modvirker negative områdeeffekter. For det tredje er en forventning, at social mix løfter resourcesvage beboere, og for det fjerde er en forventning, at social mix mindsker stigmatisering. Disse forventninger skal ikke ses som adskilte, men kan påvirke hinanden.

6.2.1. STIGMATISERING SOM EN NEGATIV OMRÅDEEFFEKT

Flere kommuner og boligorganisationer har en forventning om, at social mix kan modvirke negative områdeeffekter. Disse negative områdeeffekter kan være mange, og i dette afsnit vil det blive undersøgt, hvorfor kommuner og boligorganisationer anser stigmatisering som en negativ områdeeffekt. At stigmatisering gennemgås her skyldes, at stigmatisering anses som en stor udfordring af kommuner og boligorganisationer.

Beboersammensætningen i boligområderne har ifølge informanterne en betydning for, hvorfor det ønskes at skabe social mix. Flere informanter udtrykker således, at koncentrationen af resourcesvage beboere ses som en udfordring for beboerne og boligområderne (Bilag 1:8; Bilag 3:8; Bilag 4:10; Bilag 5; Bilag 6:3). Dette er et synspunkt, som går igen uanset, om det er boligorganisationer eller kommuner, der er interviewet. Eksempelvis fortæller Morten Birkbak Madsen fra Københavns Kommune, at koncentrationen af resourcesvage beboere er forbundet med en række negative områdeeffekter (Bilag 3:8).

Det blev tydeligt under størstedelen af interviewene, at en af de negative områdeeffekter er stigmatisering af boligområderne. Philip Arnhild fra Høje-Taastrup Kommune fortæller eksempelvis, at årsagen til, at der arbejdes med social mix og en udvikling af kommunens udsatte boligområder er, at kommunen vil bryde med stigmatiseringen. Han fortæller om stigmatiseringen og betydningen af den:

“ [...] de her områder, de er isolerede. De har et enormt negativt image, hos dem som ikke bor i de områder. Altså hvis du gik ud og snakkede med nogle, der boede væk fra Taastrupgård, Gadehavegård og nogle af de andre steder, og spurgte om de havde lyst til at

gå en tur igennem klokken 8 om aftenen, så ville du få et nej. Du ville sikkert også få nogle, der siger: »Jamen jeg har sgu aldrig været der «» (Bilag 6:12)

Det er en gennemgående udfordring i alle boligområder, at de har et negativt omdømme (Bilag 2:3; Bilag 4:2; Bilag 6:12-13; Bilag 3:5). Julie Skoven fra Domea.dk fortæller, at en udfordring i Høje-Taastrups udsatte boligområder er, at beboerne ikke tager ejerskab over deres boligområder:

“[...] der [er] jo enorme problemer med hærværk. Hærværksudgifterne stiger helt vildt. Afdelingen skal bruge rigtig mange penge på det. Der er graffiti, der bliver bare smidt skrald, ting bliver splittet ad, bilerne bliver brændt af. Alt sådan noget ikke? Og så bliver folk også mere ligeglade, og så begynder de selv at smide deres skrald, og de gider ikke rydde op og sådan noget, ikke?” (Bilag 1:8)

Disse udfordringer beskrives også af Per Frølund fra Aarhus Kommune. Han fortæller, at en af grundene til, at man vedtog en udviklingsplan for Gellerupparken/Toveshøj, var at der var store udfordringer med bandeuligheder, høj kriminalitet og afbrænding af daginstitutioner (Bilag 5). Når han her snakker om manglende ejerskab og kriminalitet, så kan det være udtryk for flere ting. Eksempelvis kan det være udtryk for Wacquants ene niveau af territoriell stigmatisering, der netop omhandler beboernes eget forhold til deres boligområde, og som bliver forværret af stigmatisering udefra. Det er dog interessant at forholde ovenstående citat til Line Skovgaard fra AABs refleksioner:

“Problemet er, at der tit bliver sat lighedstegn ved, at hvis du har en ensidig beboersammensætning, så fungerer vores områder heller ikke socialt. Og det ved jeg ikke, hvor kommer fra eller om er rigtigt. Tit er beboerne rigtig glade for at bo, hvor de bor. Det er jo udefrakommende stigma, som gør, at man får stemplet Mjølnerparken eller Tingbjerg eller sådan [som] nogle skidte steder at bo.” (Bilag 2:2)

Denne refleksion er interessant, fordi hun forholder den udefrakommende stigmatisering til beboernes egne opfattelser, hvilket også Jørgensen (2010), Jensen & Christensen (2012) gør jf. afsnittet *Forståelse af social mix udtrykt i danske studier*. De mener netop ikke, at den udefrakommende stigmatisering nødvendigvis påtages af beboerne.

Wacquants andet niveau af territoriell stigmatisering, der omhandler udefrakommende beboeres stempling af boligområdet og dets beboere, ses også hos nogle af de interviewede. Høje-Taastrup Kommune oplever udfordringer med, at visse skoler og daginstitutioner bliver valgt fra af ressourcestærke forældre, fordi institutionerne er overrepræsenteret af ressource svage børn (Bilag 6:12), hvilket kan ses som udtryk for, at den territorielle stigmatisering har “sat sig” og har dannet negative diskurser. Netop denne fastlåste stigmatisering fortæller Line Skovgaard fra AAB om:

“Og det [dårligt ry] tager jo bare vanvittig lang tid at slippe af med, hvis man overhovedet kan. Vi føler os i hvert fald ret magtesløse. Vi føler jo, at vi fortæller virkelig mange positive historier fra vores boligområder, når vi får mulighed for det. Det er bare ikke dem som politikerne eller journalisterne gider at høre.” (Bilag 2:5)

Dermed oplever flere kommuner og boligorganisationer altså, at de udsatte boligområders omdømme er en udfordring, som skaber negative områdeeffekter, og at baggrunden for at skabe og anvende social mix er et forsøg på at modvirke disse negative områdeeffekter. Manglende ejerskab og

stigmatisering kan ses som negative områdeeffekter, og de kan lede til andre udfordringer såsom høj fraflytning, manglende tilflytning af ressourcestærke eller fravalg af visse skoler. Philip Arnhild fra Høje-Taastrup Kommune forholder sig til disse negative områdeeffekter og fortæller, at kommunen er meget optaget af dem. Han nævner flere gange *“negative spiraler”* og *“dynamikker”* og fortæller, hvordan disse er medvirkende til at fastholde boligområderne og deres beboere i en isolation og negativ fortælling. Kommunen har derimod et ønske om at bryde med disse negative mekanismer, ved eksempelvis at skabe social mix (Bilag 6:3,10,18).

6.2.2. SOCIAL MIX SKABER ROLLEMODELLER OG LØFTER RESSOURCESVAGE BEBOERE

En gennemgående forventning til social mix hos både boligorganisationer og kommuner er, at social mix skaber rollemodeller og løfter ressourcetsvage beboere. Dette er en forventning, som udtrykkes flere gange af de enkelte informanter og som bliver nævnt af alle informanterne på nær Line Skovgaard fra AAB. At Line Skovgaard ikke udtrykker, at det forventes, at social mix kan skabe rollemodeller og løfte ressourcetsvage skyldes muligvis, at dette interview var det første af de i alt 8. Interviewet var forholdsvis kort, og interviewguiden blev justeret en smule efterfølgende. Vi blev efter dette interview mere opmærksomme på at få svar på, hvorfor det ønskes at skabe social mix og ikke mindst at få svar på, hvilke forventninger, der er til effekterne af social mix.

At social mix forventes at skabe rollemodeller og løfte ressourcetsvage beboere bunder i en række udfordringer i boligområderne. Som skrevet tidligere ser kommuner og boligorganisationer koncentrationen af ressourcetsvage beboere som et problem, der kan give negative områdeeffekter, eksempelvis det, som Philip Arnhild kalder en *social slagside* (Bilag 6:3). Koncentrationen af ressourcetsvage beboere betyder ifølge kommuner og boligorganisationer, at disse beboere har svært ved at blive løftet socialt. De har ikke nogen at se op til - de mangler rollemodeller (Bilag 1:8; Bilag 3:8; Bilag 5; Bilag 6:7; Bilag 7:2). René Qvist Jensen fra Brabrand Boligforeningen udtrykker dette således:

“[...] vi spejler os rigtig meget i vores forældre og vores nære omgivelser, så hvis man, i gåseøjne, ”kun” ser nogle som ikke arbejder, eller i øvrigt er rigtig gode til at køre hurtigt på knallert, eller hvad det nu ellers er, jamen så er det de referencer, i de rollemodeller man får.” (Bilag 7:2)

På baggrund af udfordringen med manglende rollemodeller fortæller René Qvist Jensen, at forventningen til social mix er, at der kan ske en kultur- og forståelsesudveksling i boligområdet, men også i daginstitutionerne. René Qvist Jensen mener, at han selv eller hans datter kan være: *“[...] kulturbærer af noget andet end det som de [dem med en anden kulturel forståelse] har med hjemmefra.”* (Bilag 7:2). Her refererer han til, hvad der politisk kaldes parallelsamfund. Dette begreb går igen flere gange hos de tre informanter, der arbejder med Gellerupparken/Toveshøj (Bilag 5). Når René Qvist Jensen refererer til sig selv og sin datter versus *“de andre”*, mener han således, at der er forskellige kulturer. Han siger i forlængelse heraf, at han og hans datter kan videregive en forståelse af: *“[...] hvad vil de sige at være en del af det danske samfund.”* (Bilag 7:2).

I det hele taget refererer flere informanter til, hvordan det er en udfordring, at der eksisterer visse kulturer hvor normen eksempelvis er *ikke* at arbejde eller have sine børn i daginstitution. Philip Arnhild fra Høje-Taastrup Kommune giver udtryk for dette, når han fortæller, hvordan beboernes netværk bliver begrænset af at bo i boligområder med en høj koncentration af ressourcetsvage (Bilag

6:3). Morten Birkbak Madsen fra Københavns Kommune deler denne holdning og fortæller, hvordan koncentrationen af ressourcervage påvirker den sociale arv i forhold til eksempelvis uddannelsesniveau og beskæftigelse negativt (Bilag 3:8). Han fortæller om boligområdet, at: [...] *der er en særlig kultur [...] i Mjølnerparken. Og der er en særlig sammenhæng, og der er et særligt netværk.*” (Bilag 3:7). Denne kultur skyldes ifølge ham, at mange beboere kommer fra samme landsbyer eller flygtningelejre, hvilket giver dem et særligt netværk, som betyder, at de på nogle måder adskiller sig fra de øvrige beboere (Bilag 3:1). I forbindelse med, at han vil forklare, hvordan social mix forventes at løfte ressourcervage beboere gennem boligsociale indsatser nævner han Putnams begreber afgrænsende og brobyggende social kapital (Bilag 3:7). Interessant nok forholder Morten Birkbak Madsen sig umiddelbart kun til, hvordan brobyggende social kapital kan løfte ressourcervage beboere, og ikke hvordan de særlige netværk og kulturer i Mjølnerparken kan være gavnligt for nogle beboere. Putnam mener netop, at afgrænsende social kapital kan være gavnligt fordi det kan give social støtte. Det interessante består i, at Morten Birkbak Madsens forhold til brobyggende og afgrænsende social kapital kan ses i forhold til kommuner og boligorganisationers forståelse af social mix. Forståelsen er således, at det er de ressourcerstærke beboere, der skal løfte området og bidrage til brobyggende social kapital, hvor fokuset dermed ikke er på potentialet i den afgrænsende sociale kapital. Morten Birkbak Madsen fortæller, hvordan håbet er, at de boligsociale helhedsplaner kan løfte beboere ved hjælp af brobyggende social kapital (Bilag 3:7). Boligsociale helhedsplaner og dens medarbejdere arbejder blandt andet med at skabe forbindelser mellem mennesker og til kommunale tilbud.

På tværs af kommuner og boligorganisationer er der stor opmærksomhed på, at anskue de kommunale tilbud som et sted, hvor der kan skabes brobyggende social kapital. René Qvist Jensen blev i interviewet spurgt til, om han mener, at der kan skabes interaktion mellem forskellige beboere samt, hvor han i så fald forventer, at interaktionen skal finde sted. Til dette svarer han interessant nok først, at interaktionen skal finde sted i det *“tilfældige møde”* (Bilag 7:2-3). Noget international forskning peger dog på, at denne interaktion mellem ressourcerstærke og ressourcervage sjældent sker, og at social mix derfor ikke formår at løfte ressourcervage beboere på denne måde (Galster & Friedrichs 2015:178,182). Efterfølgende reflekterer René Qvist Jensen dog yderligere over, hvor interaktionen skal finde sted:

[...] jeg tror ikke, at det på opgangsniveau giver særlig meget mening. Men når jeg mødes med dem, der bor i opgangen ved siden af, eller dem der i øvrigt bor på den anden side af byparken nede omkring min daginstitution eller de fritidsaktiviteter børnene går til, eller andet som jeg interesserer mig for, hvis der er en forening. Så tror jeg det er der, det virkelig giver noget værdi.” (Bilag 7:3)

Her udbreder han altså forventningen til social mix og mener, at brobyggende social kapital bedst lader sig gøre i foreninger og institutioner. Både Philip Arnhild, Per Frølund og Morten Birkbak Madsen taler i denne forbindelse om sammensætningen af elever i skoler og daginstitutioner, og hvordan dette har indflydelse på læring og skoleklassers fungeren (Bilag 3:8; Bilag 5; Bilag 6:7). De refererer alle til undersøgelser om netop dette. Et eksempel er en undersøgelse af Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, som viser, hvordan sammensætningen af elever i skoleklasser har betydning for karakterer og for senere uddannelsesniveau. Her fremgår det, at denne såkaldte *klassekammerateffekt* har betydning begge veje. Det vil sige, at ressourcerstærke elever kan trække ressourcervage op og, at ressourcervage kan trække ressourcerstærke ned med hensyn til karakter- og

uddannelsesniveau (Juul et al. 2012:44-54). Denne klassekammerateffekt er et tydeligt billede på de forventninger kommuner og boligorganisationer har til social mix. Det vil sige, forventningen om, at ressourcestærke beboere kan trække ressourcetsvage beboere op, men også, at det kan gå den anden vej - hvilket kan udtrykkes som en negativ områdeeffekt. Når Morten Birkbak Madsen henviser til brobyggende social kapital, er det et af flere eksempler på, hvordan kommuner og boligorganisationer mener, at brobyggende social kapital kan løfte individer fra deres sociale position. Således fortæller Philip Arnhild om forventningerne til social mix: “ [...] *vi skal skabe den sociale balance, som gør, at det kører. [...] hvor der måske er nogle ressourcestærke, som kan tage fra, og som kan understøtte nogle af de beboere, som har udfordringer eller behov for mere hjælp.*” (Bilag 6:18).

6.2.3. SOCIAL MIX ER ØKONOMISK FORDELAGTIGT

En gennemgående forventning til effekterne af social mix hos både boligorganisationer og kommuner er, at det er økonomisk fordelagtigt. Bettina Mailind fra Ishøj Kommune fortæller eksempelvis, at der ligger et økonomisk incitament til baggrund for aftalen om 100 % anvisningsret og dermed social mix:

“[...] det er økonomien vi ligesom er gået op i sådan, så man kan sige: »Jamen vi skal ikke have flere ind på kontanthjælp udefra. Vi skal have nogle borgere i kommunen, som kan være med til at bidrage med noget«. Så vi får også nogle flere skatte kroner ind.” (Bilag 8:8)

En af årsagerne til vedtagelsen af 100 % anvisningsret var, at de almene boligområders beboersammensætning var “belastet” (Bilag 8:1). Om denne belastning fortæller Bettina Mailind, at de almene boligområders tilflyttere kom fra andre kommuner og typisk var på overførselsindkomster (Bilag 8:2). Ved at stå på boligorganisationernes venteliste fik de tilbudt boliger, men mange beboere måtte senere sande, at huslejen var for høj, hvilket resulterede i mange udsættelser (Bilag 8:3). På baggrund heraf besluttede boligorganisationerne med afdelinger beliggende i Ishøj i samarbejde med kommunen at indgå aftale om 100 % anvisningsret.

Også Julie Skoven fra Domea.dk giver udtryk for, at man vil undgå de store udgifter, der ofte følger udsættelser:

“Det er pisse dyrt for alle. Altså dels er det en menneskelig tragedie, og det frygtelige i at blive sat ud. Og hvis der er børn... Men det er også dyrt for boligorganisationen. Det er også dyrt for kommunen, der skal ud og genhuse og finde noget andet.” (Bilag 1:1)

Hun giver desuden udtryk for, at forventningen til social mix også handler om, at der er økonomiske udgifter ved beboernes manglende ejerskab, som viser sig ved hærværk og graffiti, der koster boligafdelingerne dyrt (Bilag 1:8). Philip Arnhild fra Høje-Taastrup Kommune giver også udtryk for forventningen om, at social mix er økonomisk fordelagtigt:

“Altså det har jo nogle konsekvenser for kommunen som helhed, at vi har sådanne nogle områder, som har det image i virkeligheden. Når vi laver analyser af, hvordan pendlere opfatter Høje-Taastrup Kommune og sådan nogle ting, så hvis det er ghettoer der er det første, jamen så får vi heller ikke nogen til at synes, at det er interessant at bo her. [...] Det

rækker længere ud end bare boligområder nogle gange, og det kan have en enorm effekt på en hel kommune.” (Bilag 6:13)

Her taler Philip Arnhild om de konsekvenser stigmatisering kan have. Af kommunens programindsats *Nyt fokus på udsatte boligområder* (2016) fremgår det, at den omtalte analyse viser, at både tilflyttere og pendlere: “[...] *tilkendegiver, at ghettoer, indvandrere, Taastrupgård og kriminalitet påvirker deres lyst til at flytte til kommunen og lysten til at anbefale kommunen som et godt sted at flytte hen.*” (Høje-Taastrup Kommune 2016:2). Udfordringen er altså, at de udsatte boligområder er territorielt stigmatiserede, hvilket resulterer i at udefrakommende ikke vil bo i kommunen, og det er dermed forventningen, at social mix kan afhjælpe sådanne udfordringer. Den forventede effekt er således, at det er økonomisk fordelagtigt for kommunen at skabe social mix fordi håbet er, at ressourcestærke beboere vil bosætte sig i kommunen.

Dette hænger tæt sammen med ønsket om at tiltrække ressourcestærke beboere. Dette ønske afspejler sig i interviewene og i brugen af de forskellige midler til at skabe social mix. Størstedelen af midlerne, der anvendes i de respektive udsatte boligområder har til formål at tiltrække ressourcestærke beboere. I Gellerupparken/Toveshøj fortættes boligområdet blandt andet ved at bygge private lejeboliger tiltænkt mellemindkomstgruppen (Bilag 4:7). Baggrunden for 100 % anvisningsret i Vejleåparken var at tiltrække ressourcestærke, og de fysiske renoveringer i Mjølnerparken betyder, at antallet af fireværelses lejligheder stiger fra 30 til 103, hvilket må forventes at være tiltænkt ressourcestærkes boligbehov (Lejerbo 2015:76-77). Per Frølund fortæller om tankerne bag renoveringen af Gellerupparken/Toveshøj: “[...] *vi [er] nødt til at kigge på, hvad det er folk har lyst til at bo i. Og det er typisk ikke grå ensudseende betonblokke.*” (Bilag 5).

Når der her henvises til “folk” menes der ikke de nuværende beboere, men potentielle ressourcestærke tilflyttere. Dette er et udmærket billede på, hvordan man med de forskellige midler til social mix vil tiltrække ressourcestærke og på den måde få penge til den kommunale kistebund.

Således kan det udledes, at kommuner og boligorganisationer har en forventning om, at social mix er økonomisk fordelagtigt. Dette var ikke en forventning, der fremgik af de danske studier om social mix, og det kan muligvis forklares ved, at der siden 1980’erne og 1990’erne har været et fokus på en mere vækstorienteret byplanlægning (Harvey 1989; Andersen & Pløger 2007).

6.2.4. SOCIAL MIX SKABER SAMMENHÆNGSKRAFT OG RUMMELIGHED

Den sidste forventning er, at social mix skaber sammenhængskraft og rummelighed beboere imellem (Bilag 1:10; Bilag 2:5; Bilag 3:8; Bilag 4:11; Bilag 5; Bilag 6:13; Bilag 7:2; Bilag 8:5). Philip Arnhild fra Høje-Taastrup Kommune giver eksempelvis udtryk for, at forventningen til social mix er, at det skaber større forståelse mellem mennesker, der ikke ligner hinanden. Dette omtales flere gange af ham, og han fortæller, at social mix kan skabe bedre og større sammenhængskraft (Bilag 6:3,13).

Sammenhængskraft og rummelighed ses dog ikke udelukkende som en forventning til social mix, men som et værdimæssigt grundlag for især kommunernes fokus på social mix. De giver særligt udtryk for et ønske om at skabe en blandet by. Dette ønske er gennemgående hos kommunerne, og til

en vis grad også hos boligorganisationerne. Ønsket om en blandet by vil blive undersøgt og yderligere uddybet i afsnittet *Manglende evidens og ønsket om social mix*.

6.2.5. DELKONKLUSION

I specialets analyseafsnit *Forventninger til social mix udtrykt i danske studier* blev det undersøgt, hvilke forventninger, der kan udledes af de danske studier om social mix. Ligeledes er det i dette afsnit blevet undersøgt, hvilke forventninger kommuner og boligorganisationer har til effekterne af social mix. Der er i alt blevet udledt fire forventninger. Den første forventning er, at social mix kan modvirke negative områdeeffekter såsom stigmatisering. Den anden forventning er, at social mix kan skabe rollemodeller og løfte ressourcetsvage beboere. Dette forventes at ske ved bridging social kapital i skoler og daginstitutioner, i foreningsliv og i forbindelse med boligsociale helhedsplaner. Den tredje forventning er, at social mix er økonomisk fordelagtigt. Årsagen er, at ressourcestærke beboere bidrager til bedre økonomi for kommuner og boligorganisationer. Den fjerde forventning er, at social mix skaber sammenhængskraft og rummelighed beboere imellem. Dette er ikke blot en forventning, men også en værdi.

6.3. EFFEKTER AF SOCIAL MIX UDTRYKT AF KOMMUNER OG BOLIGORGANISATIONER

Dette analyseafsnit undersøger, hvilke effekter kommuner og boligorganisationer mener, at social mix har haft. Første del af afsnittet vil tage udgangspunkt i Vejleåparken fordi, det ifølge de danske studier om social mix, er det eneste boligområde, som har opnået øget social mix. Derefter vil det blive undersøgt, hvorvidt de øvrige boligområder har opnået social mix, og hvilke eventuelle effekter der har været. Desuden undersøges det, hvilke udfordringer, der er ved at skabe social mix.

Første analysedels afsnit *Effekter af social mix udtrykt af danske studier* kunne konkludere, at der ikke findes danske studier, der beskæftiger sig med effekterne af social mix. Dette betyder, at der ikke kan konkluderes på effekterne af social mix. Der findes to forklaringer på, hvorfor der ikke er evidens for effekterne af social mix. For det første det kan det skyldes, at det er vanskeligt at måle effekterne af social mix. For det andet kan det skyldes, at der slet ikke er opnået social mix. Derimod beskæftigede første analysedel sig med effekterne af *midlerne* til social mix. Analyseafsnittet kunne konkludere, at der ikke findes evidens for, at disse midler kan skabe social mix.

POSITIV UDVIKLING I VEJLEÅPARKEN

For at undersøge hvilke effekter kommuner og boligorganisationer mener social mix har haft, er det nødvendigt først at undersøge, hvorvidt der er opnået social mix i de udsatte boligområder. I første analysedel fremgik det, at Vejleåparken er det eneste boligområde, hvor det er lykkedes at skabe en anden social profil med hensyn til beboersammensætningen. Siden 2010 har Vejleåparken således ikke været repræsenteret på ghettolisten, men efter ghettolistens kriterier blev reguleret i maj 2018 er Vejleåparken igen at finde på listen (Bech-Danielsen & Stender 2017:72; Nielsen 2018). Under interviewene blev det ligeledes klart, at det kun var i Vejleåparken, der var opnået øget social mix. Et af spørgsmålene under interviewene var, om der var opnået social mix i de respektive udsatte boligområder, hvor det dog kun var informanterne, som arbejder med Vejleåparken, der kunne svare ja til dette (Bilag 2:1; Bilag 8:3). Line Skovgaard fra AAB fortæller:

“Der har været en udvikling, men den [beboersammensætningen] er jo stadigvæk relativ ensidig. Vi har også rigtig mange beboere med anden etnisk baggrund, vi har mange beboere som ikke har et arbejde. Men der er sket en positiv udvikling i forhold til folk. Flere er kommet i job, i uddannelse og ja... men den er stadig ensidig.” (Bilag 2:3)

Således kan der argumenteres for, at beboersammensætningen ikke har ændret sig så markant, at der kan siges at være opnået social mix. Bettina Mailand fra Ishøj Kommune er også enig i, at der er sket en positiv udvikling i Vejleåparken (Bilag 8:4). For hende er udviklingen dog tilstrækkelig, da hun er mest optaget af, hvilken effekt social mix har for kommunens økonomi (Bilag 8:6). Udviklingen i beboersammensætningen er ifølge Bettina Mailind lykkedes, fordi kommunen med 100 % anvisningsret kan udleje boliger til borgere, der opfylder udlejningskriterierne; at være i arbejde eller under uddannelse. Dermed har kommunen ikke haft lejetab i 2017 (Bilag 8:4; Ishøj Kommune 2017:17). Dette kan tolkes som værende en effekt af at have fået tiltrukket ressourcestærke beboere. Dog fortæller Bettina Mailind også, at den positive udvikling med hensyn til udlejning og lejetab ikke nødvendigvis kun skyldes beboersammensætningen. Hun forklarer, at dette også kan skyldes et presset boligmarked, hvor fraflytningsprocenten er lavere, og der er færre boliger, der skal lejes ud. Hun fortæller, at der generelt på landsplan er færre tomme boliger, og at mange er i boligmangel. Dermed er efterspørgslen på boliger i Vejleåparken større, og det bliver lettere at leje boligerne ud (Bilag 8:4). Man må dog formode at, når Bettina Mailind snakker om tomme boliger på landsplan og om boligefterspørgsel, så hæfter hun sig primært ved presset på de store byer.

Julie Skoven fra Domea.dk fortæller om en række øvrige positive effekter i forbindelse med udviklingen i Vejleåparken:

“[...] hærværken falder, trygheden stiger og indbrud falder og der er flere frivillige med til sociale arrangementer og sådan noget. Så jeg tænker de [Vejleåparken] er inde i en rigtig god udvikling.” (Bilag 1:7)

Dog ved hun ikke, om der er opnået øget social mix og kan ikke sige, om det i så fald er den ændrede beboersammensætning, der har medført disse positive ændringer (Bilag 1:7).

Det tyder således på, at der har været en positiv udvikling i Vejleåparken, både i forhold til social mix og i forhold til hærverk, tryghed og deltagelse i det sociale liv. Dog kan der ikke sættes lighedstegn mellem disse positive ændringer i Vejleåparken og ændringen i beboersammensætningen. At det går

godt med udlejningen kan skyldes andre faktorer end beboersammensætningen. Desuden kan den positive udvikling heller ikke spores til at skyldes social mix alene.

STADIG UDFORDRINGER I VEJLEÅPARKEN

Til trods for, at der er skabt øget social mix i Vejleåparken er ikke alle forventningerne til social mix blevet indfriet. Af analyseafsnittet, der undersøger forventningerne til social fremgik det, at social mix forventes at kunne modvirke negative områdeeffekter og dermed ændre på de udsatte boligområders omdømme. På trods af, at der er skabt øget social mix i Vejleåparken, fortæller Line Skovgaard fra AAB:

“Når man tager toget ned til Ishøj, og siger man skal over i Vejleåparken, så bliver der sagt »Skal du over i Planen? «. Det er stadigvæk et [boligområde] som bliver forbundet med rigtig mange negative historier.” (Bilag 2:3)

Her referer Line Skovgaard til Vejleåparkens tidligere navn, Ishøjplanen, som i folkemunde blev kaldt *Planen* eller *Ghettoplanen*. Dermed hænger det dårlige omdømme stadig ved Vejleåparken på trods af det nye navn (Bech-Danielsen & Christensen 2017:120; Bech-Danielsen & Stender 2017:72). Hun fortæller, at dette dårlige omdømme kan betyde, at der sandsynligvis ikke er mange beboere fra andre steder i Ishøj, der har lyst til at bo i Vejleåparken (Bilag 2:3).

Hverken Bettina Mailind eller Line Skovgaard kan svare på, om Vejleåparkens øgede social mix har haft en effekt på de ressourcetsvage beboere (Bilag 2:3; Bilag 8:7). Forventningerne til social mix hos boligorganisationer og kommuner og udtrykt i de danske studier viser netop, at der er en forventning om, at social mix kan skabe rollemønstre og løfte ressourcetsvage beboere. En af grundene til, at Bettina Mailind og Line Skovgaard ikke kan svare på, om social mix har haft en effekt på de ressourcetsvage beboere, kan skyldes, at de enten ikke måler eller kan måle på effekterne (Bilag 8:1). Det kan dog også skyldes den simple grund, at der ikke har været en effekt. Når Bettina Mailind i interviewet reflekterede over, hvordan der kan måles på effekterne, blev det desuden klart, at hun ikke *ved*, hvordan effekterne af social mix skal måles (Bilag 8:6). Dette er en interessant pointe. For hvordan måler man på, om der er skabt rollemønstre og om de ressourcetsvage er blevet løftet? Det er muligt at måle på de forskellige parametre, der indgår som måleenheder i forbindelse med social mix, men effekterne viser sig muligvis først om mange år.

SOCIAL MIX I DE ØVRIGE BOLIGOMRÅDER

Informanter fra de øvrige kommuner og boligorganisationer fortæller, at de ikke, eller i meget lille grad, har opnået ændringer i beboersammensætningen i deres udsatte boligområder.

Philip Arnhild fra Høje-Taastrup Kommune fortæller, at deres tre udsatte boligområder har været repræsenteret på ghettolisten siden den blev indført i 2010, og at beboersammensætningen i denne tid ikke har ændret sig nok til, at Taastrupgård og Gadehavegård er kommet af ghettolisten (Bilag 6:10). Charlotteager røg af ghettolisten i 2017, da kriminaliteten faldt i boligområdet. Der var dog kun tale

om en meget lille ændring i antallet af dømte (Bilag 6:10). Med regeringens nye ghettoudspil og definition af *udsatte boligområder*, *ghettoområder* og *hårdeste ghettoer* er Charlotteager dog igen repræsenteret på listen som et udsat boligområde (Regeringen 2018:36). Således har boligområderne i Høje-Taastrup Kommune kun oplevet en lille ændring i beboersammensætningen på trods af anvendelsen af en række midler til at skabe social mix. I Gellerupparken/Toveshøj har der heller ikke været nogen væsentlig ændring i beboersammensætningen. Til spørgsmålet om, hvorvidt Gellerupparken/Toveshøj har fået en mere blandet beboersammensætning svarer Per Frølund fra Aarhus Kommune: *“Lige så stille. Men vi forventer det jo heller ikke endnu. Vi forventer det i det øjeblik, at vi begynder at have de første nye boliger klar.”* (Bilag 5). Når Per Frølund siger *“lige så stille”*, referer han til, at de ikke længere har ledige boliger (Bilag 5).

Morten Birkbak Madsen fra Københavns Kommune fortæller også, at der har været en ændring i beboersammensætningen i Mjølnerparken og, at flere nu får uddannelse og at indkomsten stiger (Bilag 3:8).

“Så ja, vi bevæger os, det gør vi jo i hele København bevæger vi os fremad. Det gør vi også i de udsatte boligområder. Men vi bevæger os måske ikke så hurtigt, som vi godt kunne tænke os.” (Bilag 3:8)

Morten Birkbak Madsen pointerer selv, at det ikke vides om det øgede uddannelses- og indkomstniveau skyldes, at de eksisterende beboere er blevet løftet eller, at der er sket en udskiftning af beboerne. Der kan således sås tvivl om, hvorvidt de små ændringer, der ses i beboersammensætningen i boligområderne skyldes midlerne til at skabe social mix, eller om det i højere grad skyldes den generelle udvikling i samfundet.

Således underbygger ovenstående analyseafsnit konklusionerne fra første analysedel om effekterne af social mix. Dette åbner op for at beskæftige sig med, hvorfor det er svært at skabe social mix, hvilket leder videre nedenstående afsnit.

UDFORDRINGER VED MIDLERNE TIL SOCIAL MIX

Flere informanter påpeger, hvordan nogle midler til at skabe social mix ikke virker efter hensigten. Morten Birkbak Madsen fra Københavns Kommune fortæller, at de i Mjølnerparken længe har anvendt fleksibel udlejning samtidig med, at der ikke er anvendt kommunal anvisning: *“Som sagt har vi jo gjort det [anvendt fleksibel udlejning] i mange år, og beboersammensætningen er ikke voldsom anderledes. Så det er et værktøj, men virkningen er ikke sådan skelsættende.”* (Bilag 3:5)

Dette skyldes, at der er mindst to forudsætninger for at fleksibel udlejning har en effekt på social mix. Morten Birkbak Madsen forklarer om den ene:

“Der er så relativ lav fraflytning fra Mjølnerparken, som gør, at der ikke bliver skiftet lige så mange ud. [...] beboerne er også rigtig glade for at bo der, når man spørger dem. [...] Og det gør jo også, at de selvfølgelig ikke flytter herfra, hvis de får muligheden.” (Bilag 3:4)

Han fortæller desuden, at den lave fraflytning også skyldes, at nogle beboerne ikke har mulighed for at flytte, da huslejen er for høj i andre boligområder (Bilag 3:7). Per Frølund fra Aarhus Kommune fortæller om den anden forudsætning for fleksibel udlejnings virke på social mix. Der skal være ressourcestærke beboere, der har lyst til at flytte ind. I Gellerupparken/Toveshøj anvendes fleksibel udlejning, men det har endnu ikke haft stor effekt (Bilag 5).

Disse to forudsætninger for fleksibel udlejning kan virke paradoksale, fordi tilfredse beboere skal flytte, mens man vil tiltrække beboere, som ikke umiddelbart ønsker at flytte til boligområdet. Af de to danske studier, der undersøger udlejningsredskabernes effekt på social mix fremgår det, at fleksibel udlejning kun i nogen grad kan påvirke beboersammensætningen. Sammenholdes dette med ovenstående, kan der således igen sås tvivl ved midlets effekt.

Første analysedel viste heller ikke evidens for de boligsociale indsatsers effekter på social mix. Dette bakkes op af Line Skovgaard og Julie Skoven fra AAB og Domea.dk, som fortæller, hvordan boligsociale helhedsplaner fungerer som en *“mobilitetsmaskine”* eller har *“elevatoreffekt”*. Med dette menes, at beboerne får flere ressourcer. Det har dog ofte det resultat, at mange beboere flytter, når de er blevet mere ressourcestærke og dermed har mulighed for at få en bolig et andet sted (Bilag 1:4; Bilag 2:2).

En af forklaringerne på, at det kan være svært at skabe social mix, kan findes hos Bourdieu. Sættes hans habitusbegreb i relation til social mix, kan det manglende social mix altså skyldes beboeres habitus. Dermed vil ressourcestærke beboere vælge de udsatte boligområder fra, fordi beboerne her adskiller sig fra dem selv, og fordi de dermed ikke kommer i situationer, hvor de udfordrer deres habitus. Dette kan have betydning for bosætningen og dermed social mix. Denne udfordring er René Qvist Jensen fra Brabrand Boligforening bevidst om:

“Og der er selvfølgelig en udfordring i, at lige så vel som man er somalier, så vil man gerne være sammen med somaliere. Så hvis man er dansker og har to børn og har råd til at købe en bolig, rækkehus eller hus, så flytter man ud et sted, hvor der er nogen, der er sammenlignelige med en selv.” (Bilag 7:3)

En anden årsag til, at det er svært at skabe social mix skal findes i boligorganisationernes dobbelte ansvar, hvilket ses tydeligt i almenboliglovens §6d:

“Boligorganisationen skal ved udlejning af boliger tilgodese grupper, som har vanskeligheder med at skaffe sig en passende bolig på almindelige markedsvilkår. Derudover skal en varieret beboersammensætning søges fremmet.” (LBK nr. 1103 af 15-08-2016 §6d).

Anvisningsretten modarbejder desuden forsøget på at skabe social mix, fordi den anviser resourcesvage beboere, og ofte anvises de resourcesvage til i forvejen udsatte boligområder (Bilag 3:2). Kommunernes og boligorganisationernes ansvar for at sikre boliger til resourcesvage vil blive yderligere diskuteret i afsnittet *Ansaret for boliger til resourcesvage*.

AKTØRER MED FORSKELLIGE INTERESSER

Flere informanter fortæller, at det er udfordrende at skabe social mix, fordi der er mange forskellige aktører indblandet, som kan have forskellige interesser.

Især kommunerne udtrykker, at de oplever interessekonflikter mellem nuværende beboere og kommunen i forbindelse med udvikling af de udsatte boligområder. I forbindelse med udviklingen af de udsatte boligområder, har kommunerne udarbejdet helhedsplaner og strategier. Størstedelen af de kommunale informanter fortæller, at beboerdemokratiet kan være en udfordring for kommunens udviklingsplaner, fordi der skal være opbakning og flertal fra beboerne for at få disse planer realiseret (Bilag 3:3; Bilag 5; Bilag 6:11). Der kan i forlængelse heraf være modstridende interesser hos beboere og kommuner. Dette belyses af Morten Birkbak Madsen fra Københavns Kommune, som fortæller, at kommunen: “[...] *ikke nødvendigvis [bygger] for de nuværende beboere.*” (Bilag 3:11). Han fortæller desuden, at kommunen har nogle ønsker for udviklingen af Mjølnerparken og, at det kan være svært at sælge idéen til de nuværende beboere. Derfor har kommunen brugt mange ressourcer på, at få helhedsplanen godkendt, og i denne proces har der været forhandling mellem kommune og beboere. Eksempelvis får beboerne nye køkkener i forbindelse med den fysiske helhedsplan. Han fortæller om disse forhandlinger: *“Man giver og tager lidt ikke?”* (Bilag 3:11). Morten Birkbak Madsens udtalelser kan ses som udtryk for, at der i høj grad planlægges for ressourcestærke (kommende) beboere (Bech-Danielsen & Christensen 2017:175-176), hvilket harmonerer med forståelsen af social mix, som i højere grad er at tilføre ressourcer til udsatte boligområder i form af ressourcestærke tilflyttere frem for at løfte ressourcesvage beboere. Dette kan relateres til, hvad Bech-Danielsen & Christensen skriver om planlægges syn på social mix:

“Middelklassens planlæggere, politikere og akademikere synes at være enige i, at udsatte beboere hjælpes bedst ved, at få folk fra middelklassen som dem selv til at flytte ind og blive deres nabo.” (Bech-Danielsen & Christensen 2017:175-176).

6.3.1. DELKONKLUSION

Ovenstående analyse viser, at social mix kun er opnået til en vis grad i Vejleåparken. Derudover er der ikke opnået social mix i hverken Høje-Taastrup Kommunes udsatte boligområder, Gellerupparken/Toveshøj eller Mjølnerparken. I forlængelse heraf kan der ikke konkluderes på effekterne af social mix, omend der ses en positiv udvikling i Vejleåparken med hensyn til hærværk, tryghed og deltagelse i sociale arrangementer. Dog kan denne positive udvikling ikke udelukkende siges at skyldes øget social mix. Efterfølgende blev det undersøgt, hvorfor der er udfordringer med at skabe social mix. Fleksibel udlejning, anvisningsretten og boligsociale helhedsplaner fungerer ikke nødvendigvis efter hensigten. Yderligere kan der være forskellige interesser mellem kommuner og beboere, hvilket kan gøre det vanskeligt at skabe social mix.

6.4. MANGLENDE EVIDENS OG ØNSKET OM AT SKABE SOCIAL MIX

Dette afsnit undersøger, hvorfor kommunerne og boligorganisationerne ønsker at skabe social mix, når der ikke er evidens for effekterne af social mix. Dette spørgsmål stilles i direkte forlængelse af konklusionerne vedrørende effekterne af social mix i første analysedel. Første analysedel viser, at der i de danske studier om social mix ikke er evidens for effekterne af social mix.

6.4.1. TØVENDE OG VÆVENDE INFORMANTER

Den første analysedel viste altså, at der i de danske studier ikke er evidens for effekterne af social mix, hvorfor denne konklusion blev inddraget i interviewguiden til kommuner og boligorganisationer. Dette udmundede sig i følgende spørgsmål til kommunerne og boligorganisationerne: *Studier viser ikke evidens for effekterne af social mix, men alligevel forsøger man stadig at skabe det. Hvorfor tror du man gør det, og hvad tænker du om det?* (Bilag 9). I forbindelse med at finde svar på dette spørgsmål blev informanterne desuden spurgt til, hvorfra deres forventninger til social mix stammer - om forventningerne eksempelvis er forskningsbaserede. Det viste sig svært for alle informanter at svare på disse spørgsmål, og flere af informanterne var tøvende og vævede i forsøget på at komme med et svar (Bilag 2:6; Bilag 6:13-14; Bilag 8:9). Et eksempel på denne væven er, da Philip Arnhild fra Høje-Taastrup Kommune først fortæller, at kommunens forventninger til effekterne af social mix bygger på deres egne statistikker og erfaringer. Herefter forsøger han flere gange at finde baggrunden for forventningerne til social mix, men afbryder hver gang sig selv. Til slut vender han spørgsmålet mod os og siger: *“Nu ved jeg ikke, hvor I kommer fra, men hvis vi nu kigger på os selv. Og det er sådan nogle helt banale... Og vi behøver ikke kigge ind i forskningen.”* (Bilag 6:13). Det står os stadig uklart, hvorfra Philip Arnhild mener, at kommunens forventninger til effekterne af social mix kommer, hvilket er en pointe i sig selv. Det virker dog ikke til, at han mener, at forskningen behøver at blive inddraget i denne forbindelse.

6.4.2. HVOR KOMMER FORVENTNINGERNE FRA?

Flere informanter mener, at de har fundet mange af forventningerne til effekterne af social mix i forskningen, i egne eller i andres erfaringer. Både Morten Birkbak Madsen og Per Frølund fra henholdsvis Københavns Kommune og Aarhus Kommune henviser til forskning (Bilag 3:9; Bilag 5). Interessant nok beskæftiger ingen af de studier, de refererer til, sig med social mix og effekterne heraf, eller også kan studierne ikke konkludere på effekterne af social mix. Det gælder eksempelvis, når Morten Birkbak Madsen henviser til en undersøgelse fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, som rigtigt nok konkluderer, at det boligområde man vokser op i har en betydning for ens indkomst som voksen. Således viser undersøgelsen, at der er en forskel på over 65.000 kr. i årsløn mellem de, der vokser op i henholdsvis de fattigste og de rigeste boligområder i Danmark. Forskellen i indkomst gør sig også gældende, når der kun måles på boligområder, og familiens baggrund udelades i

regnestykket. Omend forskellen derefter er på mellem 15.000 og 20.000 kroner om året, så er der således stadig en forskel, hvilket viser, at boligområdet i sig selv har en betydning for indkomsten som voksen (Juul & Gandil 2017:27). Selvom det undersøges, hvad det betyder for en ressourcetsvag at vokse op i et boligområde med mange ressourcestærke, undersøges effekten af social mix ikke i et i forvejen udsat boligområde. Denne undersøgelse blev netop valgt fra under specialets litteratursøgning af denne grund. Undersøgelsen viser således samme konklusioner, som meget af den internationale forskning om social mix er enige om. Den internationale forskning er netop enige om, at der er tale om negative områdeeffekter.

Også Per Frølund fra Aarhus Kommune henviser til en række studier og forskning, eksempelvis af Claus Bech-Danielsen (Bilag 5). Om han i interviewet refererer til Bech-Danielsen og Marie Stenders *Fra ghetto til blandet by* er uklart, men det kan i hvert fald konstateres, at bogen lå til syne i Per Frølunds vindueskarm ved siden af hans skrivebord. En række af de studier han nævner beskæftiger sig heller ikke med effekterne af social mix, men eksempelvis med, hvordan kombinationen mellem fysiske og sociale indsatser har en positiv effekt på boligområdet og den enkelte beboer (Akademisk Arkitektforening & Københavns Kommune 2014:3-4). Per Frølund, Ole Bech Jensen og René Qvist Jensen fra Aarhus Kommune og Brabrand Boligforening fortæller alle, at deres forventninger til effekterne af social mix er fundet i erfaringer fra udlandet. De henviser til byudviklingsprojekter i Holland og England herunder blandt andet til det modernistiske efterkrigstidsboligområde Bijlmermeer i Holland. Bijlmermeer har undergået en af Europas største byfornyelses- og nedrivningsprojekter. Dette skyldtes blandt andet udlejningsvanskeligheder ligesom, at boligområder ansås som det mest stigmatiserede område i landet (Bilag 4:13; Bilag 5; Bilag 7: 4; Wassenberg 2011:365-368).

Flere af informanterne mener altså, at forventningerne til effekterne af social mix er funderet i forskning og udenlandske erfaringer. Der er dog også flere informanter, der ikke mener, at forventningerne har baggrund i forskning. Eksempelvis fortæller Line Skovgaard fra AAB om, hvorfra deres forventninger til social mix stammer: *“Det er et godt spørgsmål. [...] For det er jo ikke noget vi sidder... Vi sidder jo ikke herinde bag vores skriveborde og læser om blandet beboersammensætning på den måde.”* (Bilag 2:6). Også Morten Birkbak Madsen har en anelse problemer med at svare på spørgsmålet. Han griner lidt tøvende og siger så:

“Jeg griner også lidt fordi, det jo ikke altid er sådan, at når man laver det her [social mix], at det er det store teoretiske grundlag, der ligger til bund. Det er lige så meget sådan en retfærdighed og politisk grundlag. Kan vi leve med at, der er nogen, der ikke har samme vilkår? Og der er svaret jo nej. Særligt når man er i en rød kommune. At det nok i højere grad er baseret på, hvilke negative konsekvenser det kan have at være koncentreret, mere end [...] hvilken forskning vi har af, hvilke positive konsekvenser det kan have af en blanding.” (Bilag 3:9)

Her bliver det tydeligt, hvordan forventningerne til social mix hænger tæt sammen med nogle værdier. Morten Birkbak Madsen taler således ikke kun om baggrunden for de forventede effekter, men imødekommer interviewguidens næste spørgsmål, som lyder, hvorfor man forsøger at skabe social mix på trods af den manglende evidens for effekterne. I analyseafsnittet *Forventninger til social mix udtrykt af kommuner og boligorganisationer* fremgik det netop, hvordan værdier som sammenhængskraft og rummelighed blev italesat af alle informanter. Desuden fremgik det, at årsagen

til at skabe social mix har rod i et værdisæt, og at dette værdisæt hænger tæt sammen med ønsket om en blandet by.

6.4.3. POLITISK ØNSKE OM EN BLANDET BY

En af de grundlæggende årsager til, at kommunerne og boligorganisationerne ønsker at skabe social mix skal findes i et politisk ønske om en blandet by. Dette ønske begrundes på tre måder. For det første ved, at ønsket om en blandet by bygger på nogle forventninger til effekterne af den blandede by. Det vil sige, at der er en forventning om, at en blandet by kan skabe rollemodeller og løfte ressourcetsvage beboere på baggrund af, at der i den blandede by er sammenhængskraft og rummelighed. For det andet begrundes det ved, at ønsket om en blandet by bygger på et politisk ønske om en by, der ikke er segregeret, og hvor man derfor ikke har udsatte boligområder. Dette ønske hænger sammen med, at der er en forventning om, at en koncentration af ressourcetsvage beboere vil give negative områdeeffekter. Disse to begrundelser for ønsket om den blandede by hænger tæt sammen. Dette betyder eksempelvis, at en by med stor sammenhængskraft ikke anses som værende foreneligt med en segregeret by.

ØNSKE OM EN BLANDET BY PÅ BAGGRUND AF FORVENTNINGER

Som skrevet tidligere bliver ønsket om en blandet by begrundet på to måder. Ovenstående viser, at ønsket om en blandet by hænger sammen med, at man forventer nogle negative områdeeffekter af en segregeret by. Den anden begrundelse relaterer til forventningerne til effekterne af social mix. Når de informanterne blev spurgt om, hvorfor man forsøger at skabe social mix, når studier ikke viser evidens for effekterne, begrundes det med nogle grundlæggende værdier. Line Skovgaard fra AAB fortæller:

“Jeg tænker, at det taler virkelig meget ind i diskussionen om blandede byområder generelt [...]. Vi skal skabe områder, hvor folk har lyst til at være sammen og hvor de, på trods af, at de ligner hinanden meget lidt, er rummelige over for hinanden og tilbøjelige til at hjælpe hinanden, hvis der er brug for det. [...] Der synes jeg, at den almene sektor har en virkelig lang og god tradition for at have været et sted, hvor man før i tiden boede direktøren ved siden af arbejderne. Og det gør vi bare ikke mere.” (Bilag 2:1)

Her fortæller Line Skovgaard altså, hvordan ønsket om en blandet by både relaterer sig til de negative områdeeffekter ved segregering, men også til, hvad man ønsker for boligområder og for byer. *Direktøren og arbejderne* anvendes af flere af de interviewede som billede på, hvorfor man ønsker at skabe social mix (Bilag 2:5; Bilag 3:8; Bilag 6:13).

På den ene side forklarer flere af informanterne altså forsøget på at skabe social mix ud fra et ønske om en blandet by, som kan løfte ressourcetsvage og styrke sammenhængskraften. På den anden side forholder mange af de interviewede sig også til den manglende evidens fra forskningen. Der er både informanter, der mener, at forventningerne stammer fra forskningen (omend denne forskning ikke eksisterer jf. afsnittet *Effekter af social mix udtrykt i danske studier*), mens andre ikke mener, at de anvender forskningen i forbindelse med social mix. Når mange af informanter fortæller, hvordan

forsøget på at skabe social mix bygger på et ønske om en blandet by, trods den manglende evidens om effekterne, forholder de sig samtidig også til denne manglende evidens. Line Skovgaard fortæller eksempelvis, at AAB ikke gør sig mange tanker om effekterne af social mix. Også Philip Arnhild fra Høje-Taastrup Kommune deler denne holdning, og det står klart efter interviewene at fokuset i højere grad er på ønsket om en blandet by end på, hvad forskningen kan vise. Per Frølund fra Aarhus Kommune siger meget rammende om dette fokus: *“Og så kan man godt sidde og nørde, hvis jeg nu skal være lidt grov, i alt muligt hvad der virker og ikke virker [...] det er jo en politisk beslutning [at forsøge at skabe social mix], og det er jo det, vi er sat til at gennemføre. Vi er embedsmænd. Man har ikke lyst til at have et område, der er så stort og socialt udsat i Aarhus.”* (Bilag 5).

POLITISK ØNSKE OM EN BLANDET BY

Flere informanter forklarer, at baggrunden for at skabe social mix omhandler et politisk ønske om ikke at have udsatte boligområder. I den forbindelse forventes det, at en koncentration af ressourcetsvage beboere kan have negative områdeeffekter. Det politiske ønske udtrykker sig umiddelbart mest tydeligt i kommunernes beretninger om baggrunden for at skabe social mix. Både Philip Arnhild, Per Frølund og Morten Birkbak Madsen fra henholdsvis Høje-Taastrup, Aarhus og Københavns Kommune referer flere gange til deres politikker for udsatte boligområder i forbindelse med, at de i interviewet fortæller om, hvorfor de anvender social mix som planlægningsværktøj (Bilag 3:3; Bilag 5; Bilag 6:9). Per Frølund fra Aarhus Kommune fortæller eksempelvis, at man i kommunen ønsker at skabe social mix, fordi man fra politisk side ikke vil have områder, som har en høj koncentration af socialt udsatte eller boligområder omtalt som parallelsamfund (Bilag 5). I den forbindelse fortæller han om det politiske ønske for Aarhus som by:

“Det her [parallelsamfund], det vil man ikke mere. Man vil have en mere blandet by [...]. Du har jo set i Aarhus og andre steder, at man får byer, der er mere og mere segregerede [...]” (Bilag 5)

Også Morten Birkbak Madsen og Philip Arnhild udtrykker, at der er en politisk vision om en blandet by (Bilag 3:10; Bilag 6:11). Philip Arnhild fortæller i denne forbindelse, at Høje-Taastrup Kommunes programindsats *Nyt fokus på udsatte boligområder* udspringer af det politiske ønske om en mere social sammenhængende by, som ikke er segregeret (Bilag 6:11). Af denne programindsats fremgår det, at Høje-Taastrup Kommune i 2026 ikke længere skal have boligområder repræsenteret på ghettolisten. Dette er et mål, der har meget til fælles med Københavns Kommunes mål om, at deres udsatte boligområder skal være halvt så udsatte i 2025 (Høje-Taastrup Kommune 2016:5; Københavns Kommune 2017:5).

Det politiske ønske om en blandet by udtrykker sig dog ikke kun i kommunernes politikker, men også i statslige politikker. Ghettolisten er netop et udtryk for et politisk ønsket om en blandet by, da den fra skiftende regeringers side er blevet et forsøg på at gøre op med en koncentration af ressourcetsvage beboere i visse boligområder, siden den blev indført i 2010. Morten Birkbak Madsen fra Københavns Kommune fortæller, hvorfor han tror, at kommuner og boligorganisationer forsøger at skabe social mix, når forskningen ikke kan vise evidens for effekterne:

“Jeg tror lige så meget man skal finde grunden i det politiske. I at vi har nogle udfordringer i nogle områder, og dem håndterer vi, mere end vi tænker, at vi når Nirvana, når vi har blandet beboersammensætningen. Vi vil væk fra banderne og kriminaliteten. Vi vil hen imod her. Vi vil væk fra parallelsamfundet [...]. Jeg synes, at det er det, man hører på statsniveau [...]” (Bilag 3:10)

Når han refererer til statsniveau kan det være et udtryk for de skiftende regerings ghettolister samt regeringens nye ghettoudspil.

Som nævnt er det primært kommunerne, der forholder ønsket om at skabe af social mix til deres øvrige politikker og strategier. Dette er interessant, når det sammenholdes med, at Julie Skoven fra Domea.dk og Line Skovgaard fra AAB ikke mener, at de arbejder strategisk med social mix. I alle interviews var et indledende spørgsmål, hvorfor boligorganisationen eller kommunen ønsker at skabe social mix. Til dette var Line Skovgaards svar:

“[...] egentlig er jeg heller ikke så optaget af en blandet beboersammensætning, hvis vores boligområder fungerer socialt, og det er et rart og et godt sted at være. Vores beboere skal jo for pokker have et sted at bo. Så jeg er ikke lige så optaget af det som politikerne er [...]. Jeg synes i virkeligheden, at vi som boligselskab bliver gjort til gidsler i det der politiske spil tit.” (Bilag 2:3)

Dette citat viser to interessante ting. For det første viser Line Skovgaards udtalelse om *det politiske spil*, hvordan det politiske fokus på udsatte boligområder af boligorganisationen ses som problematisk. For det andet viser hendes udtalelse den interessante forskel, der er mellem kommunerne og boligorganisationernes arbejde med social mix. Hvor informanterne fra kommunerne arbejder som embedsmænd i et politisk system, er informanterne fra boligorganisationerne ikke på samme måde “styret” af kommunalpolitikeres agenda. Også Julie Skoven fra Domea.dk udtaler, at målet ikke er social mix, men i højere grad attraktive boligområder, hvor der ikke er udlejningsvanskeligheder. I forlængelse heraf påpeger hun desuden flere gange, at der ikke “arbejdes strategisk” med at skabe social mix. Derimod mener hun, at kommunerne i højere grad er strategiske, fordi de skal spejle deres indsats for social mix i nogle mål og politikker (Bilag 1:5-6). At boligorganisationerne ikke er strategiske stemmer umiddelbart fint overens med formålet med den almene sektor. Dette er udleje, vedligeholde, administrere og opføre almene boliger (LBK nr. 1103 af 15-08-2016 §6). Når Julie Skoven og Line Skovgaard fortæller, at deres boligorganisationer ikke er optagede af social mix i samme grad som kommunerne, er det dog værd at bemærke, at Domea.dk og AAB samarbejder med Høje-Taastrup Kommune om en strategisk samarbejdsaftale, 100 % anvisningsret for Vejleåparken og fysiske renoveringer, som netop er midler til at skabe social mix (Høje-Taastrup Kommune et al. 2017). Desuden fremgår det, som tidligere skrevet, af almenboligloven, at boligorganisationer skal tage hensyn til beboersammensætningen ved udlejning. Dermed må AAB og Domea.dk alligevel siges at have tanker om social mix og dets effekter. Da der blev spurgt ind til dette under interviewet svarede Julie Skoven fra Domea.dk, at fokuset på at skabe social mix også bunder i et ønske om ikke at have boligområder repræsenteret på ghettolisten (Bilag 1:5). Dette vil yderligere blive undersøgt senere i dette analyseafsnit. Dermed kan der altså stilles spørgsmålstegn ved, om Domea.dk og AAB alligevel gør sig strategiske tanker om at skabe social mix, selvom Julie Skoven og Line Skovgaard fortæller, at de ikke gør det.

6.4.4. ØNSKE OM IKKE AT HAVE BOLIGOMRÅDER PÅ GHETTOLISTEN

Når informanter fra kommuner og boligorganisationer skal argumentere for, hvorfor de ønsker at skabe social mix, fortæller de, at det også skyldes et ønske om ikke at have boligområder repræsenteret på ghettolisten. Af interviewene fremgår det desuden, at kommuner og boligorganisationer er meget optagede af ghettolisten (Bilag 1:4-5; Bilag 6:8-9; Bilag 8:14). Eksempelvis fortæller Line Skovgaard fra AAB, at Vejleåparken ikke har været på ghettolisten siden 2010, men at boligområdet nu "desværre" er på listen igen (Bilag 2:1). Også Julie Skoven fra Domea.dk fortæller at fokusset på at skabe social mix skyldes et ønske om ikke at have boligområder repræsenteret på ghettolisten. Også Philip Arnhild fra Høje-Taastrup Kommune giver udtryk for, at kommunen ikke ønsker, at have boligområder på ghettolisten. Han giver dog ikke blot udtryk for dette, men også for, at boligområderne slet ikke skal være i nærheden af, at blive repræsenteret på listen (Bilag 6:8-9). At kommuner og boligorganisationer er optaget af ghettolisten kan desuden skyldes, at den kan medføre en yderligere stigmatisering af boligområderne. En af konsekvenserne ved at være repræsenteret på ghettolisten er, at det kan kaste dårligt lys over de pågældende boligområder. Julie Skoven fra Domea.dk fortæller, at en af konsekvenserne er, at det kan blive svært at tiltrække nye beboere (Bilag 1:4-5). Philip Arnhild fra Høje-Taastrup Kommune fortæller ligeledes:

"[...] den [ghettolisten] betyder jo noget, og det er fordi, den har den bevågenhed, den har. Så hver eneste gang, der kommer den der [en ny ghettoliste], så er der et eller andet helsidesopslag på Politiken og Berlingseren: »Her! «" (Bilag 6:19)

Denne store bevågenhed kan netop være bidragende til at skabe det dårlige omdømme, som Julie Skoven fortæller om. Dermed kan ghettolisten være med til at stigmatisere boligområderne yderligere. Som skrevet tidligere kan denne stigmatisering ifølge Wacquant medføre, at beboerne i boligområdet får pålagt en negativ identitet udefra, som de tager på sig. Det kan desuden have den konsekvens, at de udsatte boligområders negative omdømme betyder, at myndigheder føler sig berettiget til at behandle de udsatte boligområder anderledes end øvrige boligområder, hvilket ghettoudspillet er udtryk for, som skrevet i analyseafsnittet *Forventninger til social mix udtrykt af kommuner og boligorganisationer*.

Ghettolisten og dens bevågenhed kan også betyde, at kommuner og boligorganisationer kan føle sig nødsaget til at handle. Et eksempel på dette er, da Morten Birkbak Madsen fortæller, at Københavns Kommune i forbindelse med regeringens nye ghettoudspil overvejede, hvordan de kan igangsætte indsatser, som hurtigt kan modvirke, at boligområderne Aldersrogade, Gadelandet/Husumgård og Bispeparken bliver kategoriseret som hårdeste ghettoområder på den nye ghettoliste. Dermed forsøger de at undgå nedrivning af boliger eller en fuld afvikling af boligområderne, hvilket ellers er en mulig konsekvens, der fremgår af vedtagelserne af ghettoudspillet (Regeringen et al. 2018:6-7). Ikke nok med at ghettolisten kan have negative konsekvenser for boligområder, der står på listen, kan det også have betydning for øvrige boligområder. For at et boligområde kan karakteriseres som en ghetto, er det et krav, at det beboes af minimum 1000 beboere. Dermed kan ghettolisten have indirekte betydning for mindre boligområder, der ikke står på listen. Det kan i den forbindelse diskuteres, om opmærksomheden på ghettolistens boligområder "stjæler" fokus fra de øvrige boligområder, som også har udfordringer, men blot ikke er store nok til at være karakteriseret som en ghetto. At der bliver taget fokus fra øvrige boligområde kan også gælde boligområder, der lige netop ikke opfylder

kriterierne for at være på ghettolisten. Disse kan stå med mange af de samme udfordringer som boligområderne på ghettolisten, men får muligvis ikke samme opmærksomhed og midler. Eksempelvis er der mulighed for, at boligområder, der opfylder to af ghettolistens fem kriterier kan søge om midler til infrastrukturelle forandringer i boligområderne (Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter 2014 C:5). Dette betyder, at de mindre boligområder samt de boligområder, der ikke kan opfylde kriterierne fratages en stor mulighed for at få foretaget forbedringer. Det er således interessant at spørge til, hvad ghettolisten har af konsekvenser for de øvrige boligområder, der ikke er på listen.

6.4.5. DELKONKLUSION

Dette analyseafsnit undersøger på baggrund af, at der ikke er evidens for effekterne af social mix, hvorfor kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix i deres udsatte boligområder. Afsnittet kan konkludere, at alle informanter har svært ved at svare på, hvorfor kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix på trods af forskningens manglende evidens. Afsnittet viser desuden, hvordan nogle informanter mener, at forventningerne til effekterne af social mix er forskningsbaserede. Omvendt forklarer nogle informanter, at forventningerne til social mix ikke bygger på et teoretisk- og forskningsbaseret grundlag, men i højere grad skyldes nogle grundlæggende værdier. Disse værdier omhandler ønsket om en blandet by, hvilket udtrykkes af stort set alle informanter. Dette ønske begrundes på to måder. For det første fordi man har en række forventninger til effekterne af en blandet by. For det andet fordi man i kommuner og boligorganisationer ikke ønsker en segregeret by, fordi man har forventninger om, at det kan medvirke til negative områdeeffekter. Baggrunden for dette ønske om en blandet by bundes i de øvrige politikker, der føres på statsligt og kommunalt niveau. En yderligere forklaring på, at kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix skal desuden findes i ønsket om ikke at have boligområder repræsenteret på ghettolisten. Ghettolisten kan betyde en yderligere stigmatisering af boligområder samt at boligområder, der ikke er repræsenteret på listen kan få frataget midler og fokus.

6.5. ANSVARET FOR BOLIGER TIL RESSOURCESVAGE BEBOERE

Dette afsnit har til formål at diskutere en af følgevirkningerne af social mix og regeringens vedtagelser af dele af ghettoudspillet samt diskutere ansvaret for denne følgevirkning. Opnå social mix kan det have konsekvenser for resourcesvage beboere og deres muligheder på boligmarkedet. Dette afsnit vil således først afdække, hvad social mix betyder for resourcesvage beboeres muligheder på boligmarkedet, og dernæst vil det blive diskuteret hvem, der bærer ansvaret for at sikre boliger til netop de resourcesvage samt løse udfordringerne i de udsatte boligområder.

Kommuner og boligorganisationers anvendelse af social mix som planlægningsværktøj betyder, at en række midler tages i brug med det formål primært at tiltrække resourcestærke beboere til udsatte boligområder. De anvendte midler er eksempelvis fleksibel udlejning, 100 % anvisningsret, salg af almene boliger og fysiske indsatser, såsom sammenlægning af lejligheder. En af forventningerne til social mix er, at det kan løfte resourcesvage beboere, og dermed bidrage til at resourcesvage

beboere får flere ressourcer og forbedret livskvalitet. Dog kan midlerne til social mix, og social mix i sig selv, også have negative følgevirkninger for ressourcesvage beboere, Dette fordi boligudbuddet for netop ressourcesvage mindskes. Dette skyldes to ting. For det første, at almene boliger renoveres eller sammenlægges og for det andet, at de almene boliger i højere grad vil blive beboet af ressourcestærke beboere. Renovering af boliger i forbindelse med social mix har ofte den konsekvens, at huslejen stiger ligesom, at sammenlægning af lejligheder betyder færre små, billige boliger, hvis der ikke bygges nye tilsvarende boliger. Dertil kommer, at regeringens seneste vedtagelser af ghettoudspillet påvirker boligudbuddet yderligere. Eksempelvis skal de hårdeste ghettoområder, der har stået på listen i fire år i træk nedbringe andelen af almene familieboliger til højst 40 % inden 2030 eller fuldt afvikles. Desuden udvides muligheden for at opsigte lejere til også at gælde ved salg af almene boliger i udsatte boligområder. I forsøget på at regulere beboersammensætningen i de udsatte boligområder er regeringen og dets aftalepartnere også blevet enige om en række udlejningsregler. Eksempelvis stoppes den kommunale anvisning til udsatte boligområder helt for personer, der modtager visse sociale ydelser og har gjort det i de seneste seks måneder. Derudover indføres der obligatorisk fleksibel udlejning i udsatte boligområder ligesom, at kriminelle skal kunnes nægtes adgang til en bolig i et udsat boligområde (Regeringen et al. 2018:3-7). Med disse vedtagelser og social mix kan det således betyde, at boligudbuddet mindskes for de ressourcesvage.

I forlængelse af, at udbuddet af boliger til ressourcesvage mindskes, rejser der sig et spørgsmål: *Hvor skal de ressourcesvage bo, hvis de med social mix og regeringens vedtagelser "skubbes" ud af de udsatte boligområder?* Mange ressourcesvage bor netop i en almen bolig, fordi de ikke har andet valg. Når den kommunale anvisningsret udvides til 100 %, eller når den helt ophæves for visse grupper, kan det have store konsekvenser for de mennesker, der nu enten stilles længere om i boligkøen eller helt nægtes adgang til en almen bolig i visse udsatte boligområder. Mange af disse beboere har *netop* brug for en bolig. Det er mennesker, som kan være særligt udsatte. Den kommunale anvisningsret anvendes som skrevet i afsnittet *Effekter af social mix udtrykt i danske studier* ofte til skilsmisseramte, psykisk syge eller andre udsatte og kan anvendes i akutte tilfælde eller til ressourcesvage borgere. Når dette sammenholdes med, at mange af de boliger, som kommunen kan anvise til netop er beliggende i udsatte boligområder, stiller det disse mennesker i en svær situation. Hvis disse billige, små boliger simpelthen ikke eksisterer længere, fordi de er slået sammen til store boliger med køkken-alrum og/eller beboet af ressourcestærke familier, så er der ikke mange muligheder tilbage. Dette skyldes, at adgangen til de øvrige sektorer på boligmarkedet; privat udlejning, ejerboliger og andelsboliger kræver flere ressourcer fra boligsøgende end, hvad det kræver at få en almen bolig. At den almene sektor med fleksibel udlejning, 100 % anvisningsret og social mix begrænser adgangen til en bolig yderligere bidrager kun til at gøre udfordringerne værre for de ressourcesvage. Dette leder til spørgsmålet: *Hvem skal sikre billige, passende boliger til ressourcesvage, hvis ikke den almene sektor kan?*

Social mix kan ses som udtryk for, hvordan kommuner og boligorganisationer fralægger sig noget af ansvaret for at sikre boliger til ressourcesvage, hvilket er problematisk. Som skrevet tidligere er boligorganisationernes formål at stille passende boliger til rådighed for alle, herunder at sikre en rimelig husleje. At de samtidig skal sørge for en varieret beboersammensætning, kan betyde, at de kommer til at stå i et dilemma og med modstridende udviklingsplaner. Det kan således diskuteres, hvorvidt boligorganisationerne løfter deres sociale ansvar ved at skabe social mix og dermed mindske udbuddet af boliger for ressourcesvage. Kommunerne løfter desuden heller ikke deres del af ansvaret, når de med social mix er optagede af at tiltrække ressourcestærke beboere, som kan bidrage med

skattekroner til kommunekassen eller i værste fald sende de resourcesvage beboere, som skubbes ud af de udsatte boligområder, videre til andre kommuner. Dermed ikke sagt, at kommuner og boligorganisationer er nogle skurke, der ikke vil de resourcesvage beboere det bedste. Det er ikke det billede, der tegner sig efter dette speciale, men problematikken opstår, når de bliver tvunget til at løse udfordringer, som de ikke selv har skabt. Det kan umiddelbart virke til, at kommuner og boligorganisationer påtager sig et ansvar for at opføre nye boliger, når der i Taastrupgård i Høje-Taastrup Kommune eller Gellerupparken/Toveshøj rives boliger ned. De nye boliger er dog ikke billige boliger, men snarere det modsatte med ressourcestærke som primær målgruppe. Udfordringen opstår, hvis grundpriserne er så høje, at de overstiger maksimumsbeløbet for anskaffelsessummen på alment nybyggeri, hvilket er en problemstilling, der ses i København og Aarhus. Dermed kan det være vanskeligt at opføre nye almene boliger - selv til en husleje, der ikke nødvendigvis er passende for resourcesvage. Her kan der skeles til regeringen og til staten, som vi derfor mener bør påtage sig et ansvar, så der kan sikres billige boliger. Dette kunne ske ved, at staten bidrager med finansiering til opførelse af almene boliger, så det ikke kun er kommunerne, der medfinansierer nybyggeri, og at staten dermed påtager sig mere ansvar end blot renterisikoen ved optagelse af lån til anskaffelsessummen. Derudover er en mulighed også, at staten, i de tilfælde, hvor grundpriserne er for høje til, at der kan bygges almene boliger, betaler den pågældende difference. Det er dog nok for radikalt til, at i hvert fald den nuværende regering vil overveje det, omend der i 2017 var tale om at lade staten overtage den almene sektors lån fra realkreditinstitutterne, men af nogle andre årsager end at kunne opføre billige almene boliger (Bang 2017). Tilbage står spørgsmålet, hvor de resourcesvage skal og kan bo, og hvem der har ansvaret for at sikre billige boliger. Det er dog en pointe i sig selv, at vi ikke kan svare på i hvert fald første del af spørgsmålet.

Heraf rejser sig endnu et spørgsmål. *Hvem har ansvaret for udfordringerne i de udsatte boligområder?* Her menes ikke de udfordringer, der viser sig i form af en koncentration af resourcesvage, men derimod de udfordringer, der *skaber* udsatte boligområder. Udsatte boligområder skal ses som udsatte, ikke fordi de skiller sig ud rumligt, men fordi beboerne er bosat der af en årsag, som skal findes i deres manglende ressourcer. I forsøget på at svare retter vi kikkerten mod regeringen (også tidligere regeringer). Med politikker kan regeringen netop skabe rammerne for, at dens borgere har de bedste forudsætninger på boligmarkedet og ikke mindst i livet. Med en inkluderende uddannelsespolitik kan unge af resourcesvage forældre hjælpes til (mere) lige adgang til boligmarkedet. Desuden kan regeringen med dens boligpolitik bidrage til samme. Andelsboliger i de store byer er steget voldsomt i pris, fordi man fra politisk side valgte at indføre mere lempelige låneregler og nye regler for værdisætningen af andelskronen. Dette medfører, at færre har råd til at anskaffe sig en andelsbolig, hvilket kan lægge yderligere pres på den almene sektor. Problemet er ikke de udsatte boligområder i sig selv, men de politikker, strukturer og mekanismer, der skubber og fastholder deres beboere til og i udsatte boligområder. Desuden kan skiftende regeringer kritiseres for at bidrage yderligere til udfordringerne i de udsatte boligområder med de forskellige ghettolister. Ghettolisterne er medvirkende til at stigmatisere de udsatte boligområder mere end de er i forvejen, og det har konsekvenser for særligt resourcesvage beboerne, som nu bliver straffet for deres få ressourcer og for at være bosiddende i de udsatte boligområder.

På baggrund af, at social mix, og ikke mindst vedtagelserne fra ghettoudspillet samt ulighedsskabende politikker forringer resourcesvages muligheder for at få en passende bolig, mener vi således, at det skal overvejes grundigt, hvilke konsekvenser social mix, og ikke mindst ghettoudspillet, kan have i fremtiden. Dernæst ikke mindst, hvordan man hjælper de mennesker, der kan ende med at stå uden

bolig. I forsøget på at løse udfordringerne i de udsatte boligområder med social mix og særlige regler for udsatte boligområder ender det måske med, at de egentlige udfordringer forværres. Til nogens glæde er udfordringerne måske ikke længere koncentreret som følge af social mix, men det betyder ikke nødvendigvis, at de forsvinder af den grund.

7.

KONKLUSION

Dette speciale undersøger, hvilken viden der foreligger om social mix som planlægningsværktøj. På baggrund heraf undersøges det, hvorfor kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix.

Som følge af denne problemformulering er specialet udgjort af to analysedele, hvorfor også konklusionen vil være opdelt.

Specialets første analysedel undersøger først, hvilke forståelser af social mix, der udtrykkes i syv danske studier om social mix. Heraf kan det konkluderes, at forståelsen af social mix kan udledes af de gennemgående parametre, der anvendes til at måle udviklingen i social mix på. Disse parametre er *uddannelse*, *beskæftigelse*, *indkomst* og *etnicitet*. Disse parametre, på nær etnicitet, kan ses som værende udtryk for beboernes ressourcer, og det fremgår af alle studier, at der er et ønske om at tiltrække netop ressourcestærke beboere til de udsatte boligområder.

Herefter undersøges det, hvilke forventninger der er til social mix, og det kan konkluderes, at der ifølge de danske studier foreligger fire forventninger til social mix. Den første forventning er, at social mix kan modvirke koncentration og isolation af ressourcetsvage beboere og dermed modvirke segregeringen. Denne forventning skyldes, at social mix netop *ikke* er en koncentration af ressourcetsvage beboere. Den anden forventning er, at social mix modvirker negative områdeeffekter. Dette skyldes, at sociale problemer øges som følge af at være koncentreret i bestemte boligområder. Den tredje forventning er, at social mix løfter ressourcetsvage beboere. Dette skyldes, at det forventes, at ressourcestærke beboere kan påvirke ressourcetsvage beboere så deres mængde af ressourcer dermed øges. Den fjerde forventning er, at social mix mindsker stigmatiseringen af udsatte boligområder. Dette skyldes, at social mix forventes at have positiv effekt på beboernes egen, samt det omkringliggende samfunds, opfattelser af boligområdet, hvilket kan medføre færre fraflytninger og positiv omtale.

Slutteligt undersøger første analysedel, hvilke effekter, der findes af social mix samt effekterne af midlerne til social mix. Der kan dog ikke konkluderes på effekterne af social mix, da det ikke har været muligt at finde danske studier, der undersøger dette. At der ikke kan konkluderes herpå, kan skyldes to ting. For det første, at det er vanskeligt at måle på effekterne af social mix, og for det andet, at der slet ikke er opnået social mix. Derimod kan det konkluderes, at der findes en række midler til at skabe social mix samt at der kan konkluderes på deres effekt på social mix. Disse midler er *udlejningsredskaber*, *boligsociale helhedsplaner*, *fysiske indsatser* og *salg af almene boliger*. Fælles for dem alle, udover boligsociale helhedsplaner, er, at de er udtryk for et ønske om at tiltrække ressourcestærke beboere til de udsatte boligområder. Der kan dog ikke siges at være evidens for midlernes effekt på social mix. Dette kan skyldes, at midlerne ikke er taget i brug, at der ikke *er* effekt af midlerne på social mix eller, at det kan være vanskeligt at måle effekterne.

Således kunne første analysedel besvare, hvilken viden der foreligger om social mix som planlægningsværktøj. På baggrund heraf, og med denne opnåede viden, bevægede specialets undersøgelse sig videre til anden analysedel, som undersøger, hvorfor kommuner og boligorganisationer anvender social mix. Denne del af problemformuleringen blev særligt interessant, da første analysedel fremlagde den eksisterende viden om social mix og ikke mindst kunne bekræfte, at der ikke findes evidens for effekterne af social mix i dansk kontekst.

I anden analysedel undersøges det først, hvordan kommuner og boligorganisationer forstår social mix. Denne forståelse af social mix er at tiltrække ressourcestærke beboere, udskifte ressourcesvage beboere og/eller fortynde koncentrationen af ressourcesvage beboere. Dette står i modsætning til at skabe social mix ved at løfte ressourcesvage beboere, hvilket flere kommuner og boligorganisationer mener man skal, men, ikke anser som deres opgave. Desuden arbejdes der ikke kun med at skabe social mix, men social mix er derimod en del af en række andre tiltag, som har til formål at skabe en blandet by. De gennemgående parametre, som kommuner og boligorganisationer måler udviklingen af social mix med, er *uddannelse* og *beskæftigelse*, og de ser social mix som værende opnået, når de anvendte parametre er på niveau med de respektive kommuners gennemsnit.

Det blev desuden undersøgt, hvilke forventninger kommuner og boligorganisationer har til social mix. Det kan konkluderes, at der er fire gennemgående forventninger til social mix. Den første forventning er, at social mix kan modvirke negative områdeeffekter såsom stigmatisering. Dette skyldes, at der findes en række udfordringer i de udsatte boligområder, som medvirker til negative områdeeffekter, og som kan afhjælpes af social mix. Den anden forventning er, at social mix kan skabe rollemodeller og løfte ressourcesvage beboere. Dette forventes særligt at ske i skoler, daginstitutioner, i forenings- og fritidsliv samt i de boligsociale helhedsplaner. Den tredje forventning er, at social mix er økonomisk fordelagtigt. Dette skyldes, at social mix betyder, at der kommer flere ressourcer i form af ressourcestærke beboere til boligområdet, som kan bidrage med økonomiske ressourcer til kommuner og boligorganisationer. Den fjerde og sidste forventning er, at social mix skaber sammenhængskraft og rummelighed mellem beboere og i boligområdet. Dette er dog ikke kun en forventning til social mix, men i høj grad også en værdi, som er en forklarende årsag til, at kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix.

Det er yderligere undersøgt, hvilke effekter kommuner og boligorganisationer udtrykker, at social mix har haft. Det er dog ikke muligt at konkludere på effekterne af social mix, da ingen af de udsatte boligområder har opnået social mix. Kun i Vejleåparken er der opnået *øget* social mix, hvorfor der kun kan konkluderes på baggrund af dette. Her er der sket en positiv udvikling i forhold til hærverk, tryghed og deltagelse i sociale arrangementer, men om det skyldes udviklingen i beboersammensætningen kan ikke siges. Derudover blev det undersøgt, hvorfor det kan være en udfordring at skabe social mix. I forlængelse heraf kan det konkluderes, at midlerne til at skabe social mix ikke har de ønskede effekter, og at der kan være øvrige udfordringer, såsom interessekonflikter mellem beboere og kommuner/boligorganisationer, der kan gøre det udfordrende at skabe social mix.

I anden analysedel er der tilføjet et analyseafsnit mere end i første analysedel. Afsnittet undersøger, hvorfor kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix, når der ikke er evidens for effekterne af social mix. Dette analyseafsnit er således udsprunget af konklusionerne om den manglende evidens for effekterne af social mix i første analysedel. Afsnittet kan konkludere, at alle kommuner og boligorganisationer finder det svært at svare på, hvorfor de ønsker at skabe social mix, når der ikke foreligger evidens for dets effekter. Desuden begrundes nogle kommuner og boligorganisationer deres forventninger til social mix med, at de er teoretisk- og forskningsmæssigt funderet, mens andre ikke gør det. Ønsket om social mix skal desuden findes i, at der findes en række grundlæggende værdier, som relaterer sig til ønsket om en blandet by. Ønsket om en blandet by kan forklares ud fra to årsager. For det første, at der findes en række forventninger til effekterne af den blandede by, og for det andet at kommuner og boligorganisationer ikke ønsker en segregeret by, fordi det kan være medvirkende til negative områdeeffekter såsom stigmatisering. Baggrunden for ønsket

om en blandet by findes desuden i en række politikker på kommunalt og statsligt niveau. En yderligere forklaring på, at kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix findes i ønsket om ikke at have boligområder repræsenteret på ghettolisten. Ghattolisten er stigmatiserende for de udsatte boligområder, hvorfor kommuner og boligorganisationer er opmærksomme på den.

Desuden diskuteres det, hvad social mix og vedtagelserne af regeringens ghettoudspil betyder for ressourcervage beboeres muligheder på boligmarkedet. Der argumenteres for, at social mix og vedtagelserne kan medføre, at boligudbuddet for ressourcervage mindskes. I forlængelse heraf diskuteres det, hvor de ressourcervage kan bo, hvem der skal sikre billige boliger samt, hvem der har ansvaret for udfordringerne i de udsatte boligområder. Her rettes blikket mod regeringen og statslige politikker i forsøget på at besvare disse spørgsmål.

Med baggrund i konklusioner fra specialets to analysedele kan det således konkluderes, at kommuner og boligorganisationer ønsker at skabe social mix fordi deres udsatte boligområder har en række udfordringer. Disse relaterer sig primært til en beboersammensætning med mange ressourcervage beboere samt, at disse boligområder er territorielt stigmatiseret. Dermed skyldes ønsket om at skabe social mix et ønske om at tilføre ressourcer til boligområderne, hvilket gøres med en række midler til social mix, som har til formål primært at tiltrække ressourcestærke beboere. Desuden kan det konkluderes at ønsket om social mix skyldes et ønske om at skabe en blandet by, hvilket også kan forklare, hvorfor kommuner og boligorganisationer ønsker social mix på trods af den manglende evidens om dets effekter. Således er kommuner og boligorganisationers fokus ikke kun på social mix, men på at skabe byer og boligområder, som ikke er segregerede og som ikke har koncentrationer af ressourcervage beboere. Dette ønske skyldes dels, at der er en række forventninger til effekterne af denne blandede by, såsom sammenhængskraft og rummelighed og dels, at der på kommunalt og statsligt niveau er et politisk ønske om en blandet by samt, at kommuner og boligorganisationer ikke ønsker at have boligområder repræsenteret på ghettolisten.

LITTERATURLISTE

Aarhus Kommune & Brabrand Boligforening (2011). *Dispositionsplan Gellerupparken + Tovesvej: Ny multifunktionel bydel i Aarhus.*

Akademisk Arkitektforening & Københavns Kommune (2014). *Evidens for sociale effekter af fysiske indsatser i udsatte boligområder: Review af 27 effektstudier fra ni lande.*

Andersen H. S., Andersen, H. T. & Ærø, T. (2000). *Social polarisation in a segmented housing market: Social segregation in Greater Copenhagen.* Geografisk Tidsskrift, Bind 100.

Andersen, H. S. & Ærø T. (1999). *Hvorfor koncentrerer de dårligst stillede i bestemte by- og boligområder? - om segregation og årsagerne til den.* I Kristensen, H. (Red.), *Bypolitik, kvarterløft og velfærd.* Hørsholm: SBi Forlag.

Andersen, H. T. & Skovgaard Nielsen, R. (2017). Kapitel 2. Segregationen i Danmark. I Aner, L. G. & Mazanti B. C. *Socialt arbejde i udsatte boligområder* (s. 47-72). København K: Hans Reitzels Forlag.

Andersen, J. & Pløger, J. (2007). *The Dualism of Urban Governance in Denmark.* European Planning Studies, 15(10), 1349-1367.

Bech-Danielsen, C. & Christensen, G. (2017). *Boligområder i bevægelse: Fortællinger om fysiske og boligsociale indsatser i anledning af Landsbyggefondens 50 års jubilæum.* København K: Landsbyggefonden.

Bech-Danielsen, C. & Mechlenborg, M. (2017). *Renovering af almene boligområder: Evaluering af fysiske indsatser gennemført i perioden 2014-2016* (1. udgave). Kongens Lyngby: Polyteknisk Boghandel og Forlag Aps.

Bech-Danielsen, C. & Stender, M. (2017). *Fra ghetto til blandet by* (1. udgave). Gads Forlag.

Boje, T. B. (2007). Kapitel 28: Civilsamfund, medborgerskab og social kapital. I Andersen, H. & Kaspersen, L. B., *Klassisk og moderne samfundsteori* (4. udgave, s. 524-544). København K: Hans Reitzels Forlag.

Bourdieu, P. (1997). Social rum og symbolsk rum. I: Bourdieu, P. (1997) *Af praktiske grunde: Omkring teorien om menneskelig handling* (15-31). København K: Hans Reitzels Forlag.

Brabrand Boligforening, Aarhus Kommune & Bureauet Niels Bjørn (2015). *Sådan lykkes forandring: Fra udsat boligområde til velfungerende og attraktiv bydel.*

Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2010 A). 1. Interviewet: Samtalen som forskningsmetode. I: Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (Red.). *Kvalitative metoder* (s. 29-53). København K: Hans Reitzels Forlag.

Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2010 B). 23. Kvalitet i kvalitative studier. I: Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (Red.). *Kvalitative metoder* (s. 489-500). København K: Hans Reitzels Forlag.

Buch-Hansen, H. & Nielsen, P. (2012) Kritisk realisme. I: Juul, S. & Pedersen, K. B. (Red.), *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori: En indføring* (1. udgave, s. 377-318). København K: Hans Reitzels Forlag.

Capacent & sbs rådgivning (2007). *Evaluering af salg af almene familieboliger som ejerboliger: SAAB evalueringen*.

Christensen, G. (2013 A). Introduktion: Fire artikler om områdebaserede indsatser til udsatte boligområder - hvad virker, hvordan og hvorfor? I: Christensen, G. (2013). *Fire artikler om områdebaserede indsatser til udsatte boligområder - hvad virker, hvordan og hvorfor?* (s. 7-25). København Universitet, Sociologisk Institut.

Christensen, G. (2013 B). Kan der skabes øget socialt mix med områdebaserede indsatser? I: Christensen, G. (2013). *Fire artikler om områdebaserede indsatser til udsatte boligområder - hvad virker, hvordan og hvorfor?* (s. 55-180). København Universitet, Sociologisk Institut.

Christensen, G. (2015). *A Danish Tale of Why Social Mix Is so Difficult to Increase*. *Housing Studies*, 30(2), 252-271.

Christensen, G. & Geerdsen, L., P. (2016). *Har boligsociale indsatser en effekt på beboernes tilknytning til arbejdsmarkedet?* København K: Kraks Fond Byforskning.

Christensen, G., Jørgensen, R. C. H. & Larsen, M. R. (2015). *Erfaringer med at ændre det sociale mix i udsatte boligområder: Evaluering af brugen af anvisnings- og udlejningsredskaber som led i Landsbyggefondens 2006-10-midler*. København K: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Delica, K. N (2011). Sociologisk refleksivitet og feltanalytisk anvendelse af etnografi: Om Loïc Wacquants blik på urban marginalisering. *Dansk sociologi*. 22(1), 27-45.

Delica, K. N. & Hansen, C. S. (2014). Den sociale krop, den avancerede marginalisering og den straffende stat: Introduktion til Loïc Wacquants oeuvre. *Praktiske grunde. Tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab* (1-2), 5-26.

Ellerbæk, L. S. & Høst, A. (2012). *Udlejningsredskaber i almene boligområder: En analyse af brugen og effekterne af udlejningsredskaber i almene boligområder*. København K: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Esmark, E. (2006). Bourdieus uddannelsessociologi. I: Prieur, A., & Sestoft, C., *Pierre Bourdieu: En introduktion*. København K: Hans Reitzels Forlag.

Galster, G. C. & Friedrichs, J. (2015). The Dialectic of Neighborhood Social Mix: Editors' Introduction to the Special Issue. *Housing Studies* 30(2), s. 175-191.

Harvey, D. (1989). *From managerialism to entrepreneurialism: the transformation in urban governance in late capitalism*. Geografiska Annaler B, 71(1), 3-17.

Høje-Taastrup Kommune (2016). *Nyt fokus på udsatte boligområder*.

Høje-Taastrup Kommune, Boligforeningen VIBO, AKB Taastrup, Boligselskabet DFB, Realdania (2017). *Program: Strategisk Udviklingsplan*.

Ishøj (2017). *Boligrapport 2017: 100 % anvisningsret i Ishøj Kommune*.

Jakobsen, V. & Larsen, M. R. (2016). *Boligsociale indsatser og huslejestøtte: En effektevaluering af Landsbyggefondens 2006-2010-pulje*. København K: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Järvinen, M. (2007). Pierre Bourdieu. I: Andersen, H. & Kaspersen, L. B. (Red.), *Klassisk og moderne samfundsteori* (4. udgave, s. 345-366). København K: Hans Reitzels Forlag.

Jensen, S. Q. & Christensen, A. (2012). *Territorial stigmatization and local belonging*. City, 16(1-2), 74-92.

Jespersen, J. (2007). Kritisk realisme - teori og praksis. I: Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne (2. udgave, s. 145-172). Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Juul, S. (2012). Fænomenologi. I: Juul, S. & Pedersen, K. B. (Red.), *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori: En indføring* (1. udgave, s. 65-106). København K: Hans Reitzels Forlag.

Juul, S. & Pedersen, K. B. (2012). Videnskabsteoretiske retninger og projektarbejdet. I: Juul, S. & Pedersen, K. B. (Red.), *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori: En indføring* (1. udgave, s. 399-429). København K: Hans Reitzels Forlag.

Juul, J. S., Baadsgaard, M., Pihl, M. D. & Sabiers, S. E. (2012). *Uddannelse skal styrkes gennem hele livet: Fordeling og levevilkår 2012*. København V: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.

Juul, J. S. & Gandil, M. H. (2017). *Fattigdom trækker spor ind i voksenlivet: Fordeling & Levevilkår 2017*. København V: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.

Jørgensen, A. (2010). *The Sense of Belonging in New Urban Zones of Transition*. Current Sociology, 58(1), 3-23.

Jørgensen, A. & Andersen, H. T. (2014). Boligforhold. I: Greve, B., Jørgensen, A. & Larsen, J. E. (Red.), *Det danske samfund* (s. 359-377). København K: Hans Reitzels Forlag.

Københavns Kommune (2017). *Politik for udsatte byområder*.

LBK nr. 1103 af 15-08-2016. *Almenboligloven*. Retsinformation.

Lejerbo (2015). *Mjølnerparken & Hothers Plads: Helhedsplan 2015*.

Lynggaard, K. (2010). Dokumentanalyse. I: Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (Red.), *Kvalitative metoder* (s. 137-150). København K: Hans Reitzels Forlag.

Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter (2014 A). *Segregering i de fire største byområder*.

Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter (2014 B). *Liste over særligt udsatte boligområder pr. 1. februar 2014*.

Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter (2014 C). *Boligaftale*. København K: Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter.

Pedersen, K. B. (2012). Socialkonstruktivisme. I: Juul, S. & Pedersen, K. B. (Red.), *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori: En indføring* (1. udgave, s.187-232). København K: Hans Reitzels Forlag.

Prieur, A. (2006). En teori om praksis. I: Prieur, A., & Sestoft, C., *Pierre Bourdieu: En introduktion* (s. 23-69). København K: Hans Reitzels Forlag.

Prieur, A., & Rosenlund, L. (2006). Det sociale rum, livsstilenes rum - og La Distinction. I: Prieur, A., & Sestoft, C., *Pierre Bourdieu: En introduktion* (s. 115-155). København K: Hans Reitzels Forlag.

Putnam, R. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

Putnam, R. & Goss, K. A. (2002). *Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society*. Oxford.

Regeringen (2004). *Regeringens strategi mod ghettoisering*. København K: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.

Regeringen (2018). *Ét Danmark uden parallelsamfund: Ingen ghettoer i 2030*. København K: Økonomi- og Indenrigsministeriet.

Regeringen, Socialdemokratiet, Dansk Folkeparti og Socialistisk Folkeparti (2018). *Aftale mellem regeringen (Venstre, Liberal Alliance, og Det Konservative Folkeparti) og Socialdemokratiet, Dansk Folkeparti og Socialistisk Folkeparti om: Initiativer på boligområdet, der modvirker parallelsamfund*.

Schultz Larsen, T. (2011). *Med Wacquant i det ghettopolitiske felt*. Dansk sociologi, 22(1), 47-67.

Schultz Larsen, T. (2017). *Den områdeorienterede forskning og dens effekter på det boligsociale felt i praksis*. I Aner, L. G. & Mazanti B. C. *Socialt arbejde i udsatte boligområder* (s. 73-100). Hans Reitzels Forlag.

Skovgaard Nielsen, R., Beckman, A., W., Black, V., Andersen, H., T. (2016). Dealing with urban diversity: an introduction. I: Skovgaard Nielsen, R., Beckman, A., W., Black, V., Andersen, H., T.,

DIVERCITIES: Dealing with Urban Diversity The case of Copenhagen (s. 7-21). København: SBI Aalborg Universitet.

Svendsen, G. T., & Svendsen, G. L. H. (2006). *Social kapital: En introduktion*. København K: Hans Reitzels Forlag.

Udlændinge,- Integrations- og Boligministeriet (2015). *Liste over ghettområder pr. 1. december 2015*.

Wacquant, L. (2016). Revisiting territories of relegation: Class, ethnicity and state in the making of advanced marginality. *Urban Studies*, 53(6), 1077-1088.

Wassenberg, F. (2011). *Demolition in the Bijlmermeer: lessons from transforming a large housing estate*. Building Research & Information 39(4), 363-379.

Whitehead, C. & Scanlon, K. (2017), *Social Housing in Europe*. London: London School of Economics and Political Science.

Ærø, T. (2002). *Boligpræferencer, boligvalg og livsstil* (1. udgave). SBI.

HJEMMESIDER

Bang, M. (2017). *Analyse: Her står slaget om statslån til almene boliger*. Lokaliseret 26. maj 2018 på: <https://www.altinget.dk/by/artikel/analyse-her-staar-slaget-om-statslaan-til-almene-boliger>

Bejder, P. (2018, 18. januar). *Indvandring til Danmark, efter 1945*. Lokaliseret 3. maj 2018 på: <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/indvandring-til-danmark-efter-1945/>

Domea.dk (2018, 23. maj). *Tal og fakta*. Lokaliseret den 23. maj 2018 på: <https://www.domea.dk/afdelinger/charlottegaarden/om-afdelingen/tal-og-fakta/sider/default.aspx>

Ishøj Kommune (2018, 15. september 2017). *Anvisning af almene boliger i Ishøj Kommune*. Lokaliseret den 11. maj 2018 på:

<http://www.ishoj.dk/anvisning-af-almene-boliger-i-ishoej-kommune#overlay-context=users/38410>

Lejerbo (2018, 4. marts). *Fleksibel udlejning*. Lokaliseret den 4. marts 2018 på: <https://www.lejerbo.dk/boligsoegende/spoergsmaal-og-svar/fleksibel-udlejning>

Madsen, B. & Fæster, B. (2011, 9. januar 2017). *4311 - Salg af almene boliger*. Lokaliseret den 7. marts 2018 på: <https://bl.dk/bl-informerer/2011/7/4311-salg-af-almene-boliger/>

Nielsen, N., S. (2018, 9. maj 2018). *Se Listen: Disse boligområder er nu på ghettolisten*. Lokaliseret den 23. maj på: <https://www.dr.dk/nyheder/politik/se-listen-disse-boligomraader-er-nu-paa-ghettolisten>

Rasmussen, L. L. (2018). *Statsminister Lars Løkke Rasmussens Nytårstale den 1. januar 2018*. Statsministeriet. Lokaliseret den 7. februar 2018 på: http://www.stm.dk/_p_14610.html

Sjøgreen, P., Lentz, J., A. & Jørgensen, H. (2015). *Ændring af planloven - op til 25 % almene boliger i nye lokalplanområder*. Lokaliseret den 6. februar 2018 på: <https://www.jurainfo.dk/aendring-af-planloven-op-til-25-almene-boliger-i-nye-lokalplanomraader/>

Udenrigsministeriet (2018, 9. maj). *Delaftale i parallelsamfundsforhandlinger på skoleområdet er på plads*. Lokaliseret den 27. maj 2018 på: <https://uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2018/maj/180509-delaftale-i-parallelsamfundsforhandlinger-paa-skoleomraadet-er-paa-plads>